

Afstudeeronderzoek

*Is het zelfbeeld van kinderen van invloed op hun
leerprestaties?*



*Marjolein van Bezooijen-Weij
Studentnummer: 070108
Christelijke Hogeschool Ede
Afstudeeronderzoek leraar basisonderwijs (Pabo)
CHE AO begeleider drs J.G. Schipper*

Inhoudsopgave

1. Voorwoord.....	3
2. Inleiding	4
3. Wat wordt er verstaan onder zelfbeeld?	5
3.1 Het zelfbeeld in het algemeen.....	5
3.2 De grenzen van het zelfbeeld	6
3.3 Identiteitsvorming	6
3.4 Het ideaalbeeld.....	7
3.5 Positief en negatief zelfbeeld	9
3.6 Zelfbeeld, zelfvertrouwen, zelfwaardering en zelfconcept.....	11
4. Hoe ontwikkelt een kind een zelfbeeld?	15
4.1 Een proces	15
4.2 De verschillende ontwikkelingsstadia	16
5. Welke factoren zijn van invloed op het zelfbeeld van een kind?	21
5.1 De verschillende factoren.....	21
5.2 Leren uit ervaring	21
5.3 De invloed van de leerkracht.....	22
5.4 Verschil tussen jongens en meisjes	24
5.5 Pesten	24
5.6 De gelukkigste kinderen	26
6. Welke relatie is er tussen zelfbeeld, zelfwaardering en competentiebeleving?	27
6.1. Wat is competentiebeleving?.....	27
6.2. De relatie met het zelfbeeld en zelfwaardering.....	28
7. Wat zijn de basisbehoeften van een kind?.....	29
7.1 De menselijke behoeften	29
7.2 De behoeften van het kind	29
8. Wat wordt er verstaan onder de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen?.....	32
8.1. De ontwikkelingslijn van de sociaal-emotionele ontwikkeling	32
8.2. De sociaal-emotionele ontwikkeling op school.....	34
9. Hoe leren kinderen?	36
9.1. Wat is kennis?.....	36
9.2. Leren en onthouden	37
10. Hoe kan de leermotivatie bevorderd worden?	39
10.1. Leermotivatie vergroten.....	39
10.2. Groepsklimaat	40
10.3. Schoolse zelfbeeld	41
11. Samenvatting van het theoretisch onderzoek	42

Praktijkdeel

1. Inleiding	45
2. Wat is het doel van het praktijkonderzoek?	46
3. Beschrijving van de school en de onderzoeksgroep.	46
4. Uitwerking onderzoek	47
4.1 Analyse van de Zelfbeeldtest.....	47
4.2 Uitleg bij de leerprestaties	53
4.3 Uitleg en analyse van het sociogram.....	55
4.4 Uitleg en analyse bij 'Hoe leuk vind jij school?'	61
4.5 Uitleg en analyse bij de interesse in de vakken.....	65
4.6 Uitleg en analyse bij de gezinssamenstelling	68
4.7 Uitleg en analyse bij thuissituatie.....	70
4.8 Correlatie.....	75
5. Tips om de sfeer in de klas te bevorderen	78
6. Tips om de sociale weerbaarheid, het zelfvertrouwen van kinderen te vergroten.....	81
7. Conclusie	85
8. Discussie en aanbevelingen.....	87
Literatuurlijst	89
Bijlagen.....	

1. Voorwoord

Voor mij begon dit onderzoek in september 2010. Door allerlei omstandigheden heeft het even geduurd voor ik dit onderzoek kon afronden. In de achterliggende tijd heb ik mij verdiept in het onderwerp van dit afstudeeronderzoek: de invloed van het zelfbeeld op de leerprestaties. Dit heeft gezorgd voor veel nieuwe inzichten, herkenning en vele afwegingen. De ontwikkeling van het kind heeft mij altijd geïnteresseerd. Daarom ben ik ook aan de Pabo begonnen. Met name de persoonlijkheidsontwikkelingen en daarbij het gedrag van het kind hebben nadrukkelijk mijn interesse.

Als je niet lekker in je vel zit, gaan dingen vaak niet goed. Ik vind het belangrijk om kinderen te helpen een positief zelfbeeld te ontwikkelen. Voor het pedagogisch klimaat en de sfeer in de klas is het fijn om een klas vol kinderen te hebben die lekker in hun vel zitten.

Niet alleen vanuit mijn passie voor het beroep heb ik dit onderwerp gekozen, maar ook vanuit mijn visie en mijn christelijke achtergrond. Voor mij is het belangrijk dat kinderen met liefde naar zichzelf kijken, dat zij positief zijn tegenover zichzelf. In Genesis 1:27 staat: *'En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen'*. God heeft ons geschapen naar zijn evenbeeld. Dit betekent dat wij voor Hem uniek zijn, dat ieder schepsel van grote waarde mag zijn. God wil dus eigenlijk dat wij positief naar onszelf kijken en naar de ander. Maar voordat we positief en met liefde naar de ander kunnen kijken, moeten we vol liefde naar onszelf kunnen kijken. In Mattheüs 22:37-39 zegt Jezus: *'U zult de Heere, uw God, liefhebben met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dit is het eerste en het grote gebod. En het tweede, hieraan gelijk, is: U zult uw naaste liefhebben als uzelf.'*

Dit is wat ik wil overbrengen aan kinderen. Dat zij van waarde zijn en positief naar zichzelf mogen kijken. Ze zijn een parel in Gods hand!

Het was niet gemakkelijk om het onderzoek kwalitatief goed op te zetten. Vele mensen hebben mij hierbij geholpen. Zonder hen was er nu nog steeds geen onderzoek geweest en had ik niet kunnen gaan afstuderen. Het is voor mij niet gemakkelijk geweest om dit onderzoek af te ronden, daarom ben ik er ook meer dan blij mee. Ik wil in het bijzonder mijn dank brengen aan de Heere, zonder Zijn hulp was ik niet tot dit resultaat gekomen. Verder wil ik mijn coach Han Schipper bedanken voor alle hulp. Evangelische basisschool De Morgenster in Amsterdam voor de mogelijkheid om het praktijkdeel van mijn onderzoek te realiseren. En als laatste wil ik mijn man William bedanken voor zijn tijd, geduld en bemoediging. Het is een moeilijk proces geweest en zonder zijn steun was dit eindresultaat er nu niet geweest.

2. Inleiding

Het zelfbeeld van kinderen komt steeds meer in de belangstelling te staan. Leerkrachten worden elke dag opnieuw geconfronteerd met het feit dat er veel diversiteit is tussen leerlingen. Op allerlei gebieden, zowel sociaal-emotioneel als cognitief. Met het oog op het komende passend onderwijs, worden leerkrachten er steeds meer toe opgeroepen hun onderwijs op diverse manieren aan te bieden. Het is belangrijk om voor iedere leerling onderwijs op een passende wijze aan te bieden. Dit noem je opbrengstgericht leren. Een school die opbrengstgericht werkt, zet zich planmatig in voor het verbeteren van de vorderingen van leerlingen. (SLO, 2010)

Om dit goed te kunnen moet je als leerkracht weten wat een kind bezighoudt, hoe het in elkaar zit. Hoe het zelfbeeld van een kind is. Er komen steeds meer methodes voor sociaal-emotionele vorming op de markt en op basisscholen wordt hier ook steeds meer aandacht aan gegeven. Hieruit blijkt dat naast de prestaties van kinderen, hun leerresultaten, de sociaal-emotionele vorming ook van groot belang is.

In mijn onderzoek staat de volgende vraag centraal: **Is het zelfbeeld van kinderen van invloed op hun leerprestaties (taal en rekenen)?**

Naast bovenstaande vraag zijn er een aantal deelvragen geformuleerd:

1. Wat wordt er verstaan onder zelfbeeld?
2. Hoe ontwikkelt een kind een zelfbeeld?
3. Welke factoren zijn van invloed op het zelfbeeld van een kind?
4. Welke relatie is er tussen zelfbeeld en competentiebeleving?
5. Wat zijn de basisbehoeften van een kind?
6. Wat wordt er verstaan onder de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen?
7. Hoe leren kinderen?
8. Hoe kan de leermotivatie bevorderd worden?

In het theoretische gedeelte van mijn scriptie zal ik ingaan op de bovengenoemde vragen. In het praktische gedeelte van mijn scriptie zal het praktijk onderzoek verder uitgelegd worden en zullen de resultaten van het onderzoek en de aanbevelingen te lezen zijn.

3. Wat wordt er verstaan onder zelfbeeld?

3.1 Het zelfbeeld in het algemeen

Ieder mens vormt in zijn of haar leven een bepaald beeld over anderen. Hoe wij over anderen mensen denken bepaalt tot in zekere mate ook hoe wij met de ander omgaan.

We hebben niet alleen een beeld van anderen, maar ook van onszelf, *het zelfbeeld*.

Als we het woordenboek er op na slaan is de definitie van het zelfbeeld dan ook *een beeld dat iemand van zichzelf heeft*. (onbekend 2010) 'Zelfbeeld' is een belangrijk begrip omdat het twee componenten heeft (van Dijk, 1978, p.14), individu en maatschappij. Het zelfbeeld verwijst dus naar het beeld dat mensen van zichzelf hebben, maar zeker ook 'maken'. We kunnen dit de interne kant van het zelfbeeld noemen. Intern omdat een mens van uit zichzelf zijn eigen zelfbeeld kan veranderen.

De andere component, de maatschappij, beïnvloedt het beeld dat mensen van zichzelf hebben. Een zelfbeeld vormt zich door je eigen karakter, de ervaringen die je op doet en door de omgang met anderen mensen. De reacties die men bij anderen oproept werken als een spiegel die je eigenlijk dagelijks krijgt voorgehouden.

Dit kunnen we de externe kant noemen. Extern omdat het niet vanuit jezelf komt, maar van buitenaf. Het beeld dat iemand van zichzelf heeft, bepaalt ook zijn of haar gedrag.

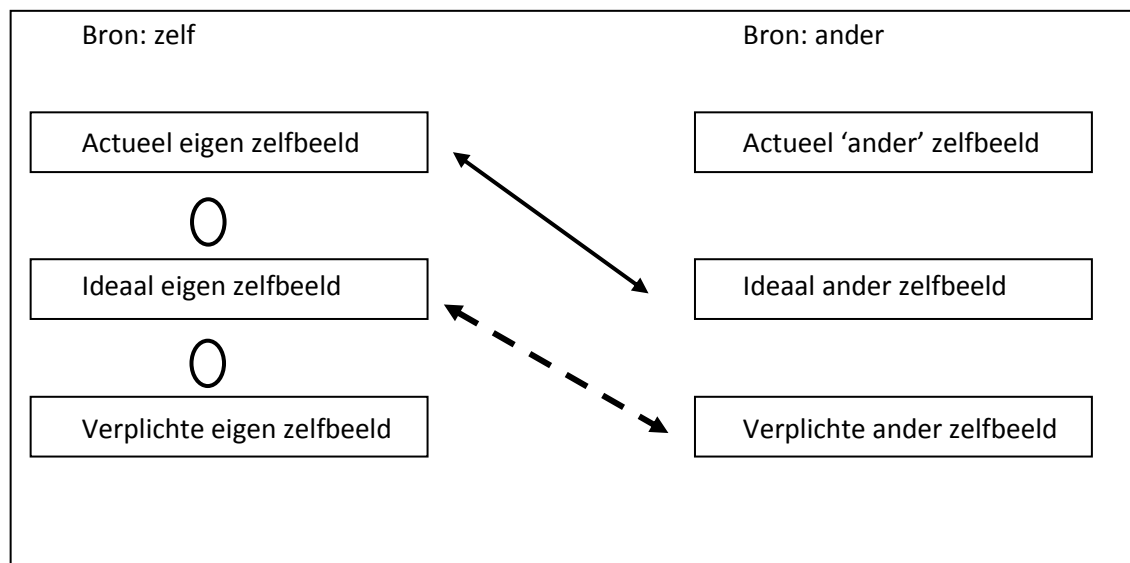
Het zelfbeeld is één van de belangrijkste aspecten van het menselijk lichaam. Het is geen statisch gegeven. Als mens kom je in je leven met verschillende mensen en leefomgevingen in aanraking. Daarom zal het zelfbeeld altijd aan veranderingen onderhevig zijn, het zal altijd in ontwikkeling zijn. Als mens sta je als het goed is nooit stil in je ontwikkeling. Het zelfbeeld bepaalt ook mede de stemming die je kunt hebben. De manier waarop iemand zichzelf ziet bepaalt welke gevoelens in iemand kunnen overheersen. Dit kunnen vanzelfsprekend positieve of negatieve gevoelens zijn. Het zelfbeeld bepaalt echter nog meer, het bepaalt ook de waarneming van de werkelijkheid en de omgeving. Hoe je deze waarneemt is onder andere afhankelijk van de kleuring van het zelfbeeld, of deze positief of negatief gekleurd is. Het zelfbeeld is gebaseerd op zelfreflectie en zelfbeoordeling.

Het is duidelijk dat het zelfbeeld een grote invloed heeft op het leven van een mens en daarmee ook op dat van een kind. Maar om het dynamische karakter hier van te benadrukken kun je het zelfbeeld ook omschrijven als dialoog. Ieder persoon komt in verschillende situaties terecht, hierin treedt hij steeds met andere mensen in dialoog. Door steeds met andere mensen in dialoog te treden worden telkens opnieuw andere facetten van de persoonlijkheid aangesproken. In elke situatie voert iemand die dialoog anders. Waarom, simpelweg omdat niet één mens gelijk is. Guido Guyvers noemt dit een meerstemmig zelfbeeld. (Cuyvers, 2008)

Het zelfbeeld is meer dan een weergave van onze persoonlijke werkelijkheid.

Het zelfbeeld beantwoordt voor een deel aan een stuk werkelijkheid dat voor anderen en onszelf zichtbaar is. Maar het bevat ook niet-zichtbare aspecten. Zoals onze idealen, onze dromen, die we nog willen realiseren. Het zelfbeeld heeft drie dimensies, het actuele, het ideale en het verplichte zelfbeeld. Deze komen voort uit twee bronnen, namelijk vanuit onszelf en vanuit anderen. Het actuele zelfbeeld is hoe we ons zelf nu zien. Het ideale zelfbeeld is hoe we ons zelf zouden willen zien en hoe we denken dat andere ons zouden willen zien. Het verplichte zelfbeeld is hoe je van jezelf moet zijn of hoe je denkt dat je van anderen moet zijn. In deze drie dimensies spelen anderen dus ook een belangrijke rol. Het ideale en het verplichte zelfbeeld geven de mens doelen en normen die het leven kunnen inspireren en die helpen om handelingen te evalueren. Hierover kunt u in hoofdstuk 4.2 meer lezen.

Het volgende schema geeft de types van zelfkennis weer



Figuur 1: Types van zelfkennis uit het zelfbeeld: de mens in dialoog met zichzelf en de wereld. P. 18

3.2 De grenzen van het zelfbeeld

Zoals eerder al gezegd, het zelfbeeld is één van de belangrijkste onderdelen van het menselijk lichaam. Toch beperkt het zelfbeeld zich niet tot alles wat zich in de persoon afspeelt. De grenzen van het lichaam zijn dus niet de grenzen van het zelfbeeld. Als iemand die je dierbaar is wordt aangesproken of onrechtvaardig behandeld dan kan dat je raken. Dit laat zien dat het zelfbeeld verder gaat dan de grenzen van het eigen lichaam. Vaak worden bezittingen waaraan je gehecht bent, een huis, auto of andere materiële zaken, onderdeel van ons zelfbeeld (Cuyvers, 2008, p.15). Maar niet alleen de materiële zaken maken onderdeel uit van ons zelfbeeld, ook de relaties die we met anderen hebben. Personen die belangrijk voor ons zijn kunnen ook deel uit maken van ons zelfbeeld. Psychologen noemen dat een gevoel van 'eenheidsidentificatie' (Cuyvers, 2008, p.15). Mensen beleven dit gevoel van eenheid vaak in een groep. Dit kan een vereniging zijn waar ze lid van zijn, een school waar ze naar toe gaan of een kerkelijke gemeente waar ze lid van zijn.

3.3 Identiteitsvorming

Het zelfbeeld maakt deel uit van de persoonlijkheidsontwikkeling. Persoonlijkheidsontwikkeling is zelfverwerkelijking in de vorm van identiteitsvorming. Zelfverwerkelijking is een belangrijk aspect van het bestaan. Hierover een korte uitleg van het begrip zelfverwerkelijking om dit duidelijk te maken. Zelfverwerkelijking is volgens de dikke van Dale: *de ontwikkeling tot individu of zelfstandige persoonlijkheid* (onbekend, 2010). Dus zin geven aan je bestaan en uitgroeien tot een bewust individu. Om uiteindelijk als een volwaardig mens in het leven te staan. Dit is een proces van rijpen en leren. Om te ontwikkelen tot een individu, een zelfstandige persoonlijkheid, heb je als persoon een identiteit nodig. Een persoon bezit naast een zelfbeeld dan ook een identiteit. Het uitgangspunt bij identiteitsvorming is het zelfbeeld. Het zelfbeeld hangt samen met het ideaalbeeld wat iemand van zichzelf heeft. *Identiteit* kun je omschrijven als: "alle factoren die bepalen wie je bent en hoe je bent" (Cuyvers, 2008, p.14). Natuurlijk kom je hier niet zomaar achter. Daar is tijd voor nodig en inzicht in jezelf. Daarom is zelfbeeld een belangrijk component in de identiteitsvorming.

Het zelfbeeld geeft aan hoe iemand over zijn of haar eigen identiteit denkt. Net als het zelfbeeld geen statisch gegeven is, is de identiteit dit ook niet. Een mens verandert en daarmee zijn identiteit ook. Identiteit is daarom meer dan het zelfbeeld. Bij de identiteit komen ook zaken als het aannemen van waarden, principes en maatschappelijke rollen kijken. Dit moet een mens zich eigen maken, dit moet onderdeel van je identiteit worden. Identiteitsvorming is streven naar eigenheid, jezelf worden. Om het zo te zeggen identiteitsvorming is *ontwikkeling tot een uniek individu*.

De filosoof Leibniz deed hier de volgende uitspraak over: dat op de hele wereld geen twee boombladeren gelijk zijn (Angenent, 2004, p.21). Dit zou je ook van een mens kunnen zeggen. Er zijn op de wereld geen twee mensen die gelijk zijn. Misschien kunnen mensen in uiterlijke zin extreem veel op elkaar lijken, maar ieder mens blijft een uniek individu. Ieder gezond mens streeft naar een eigen identiteit. Om een eigen identiteit te creëren is het nodig dat men een eigen karakter aanneemt, zich profileert in de maatschappij, in het leven. Om een eigen karakter te vormen is het belangrijk om onafhankelijk van anderen te ontwikkelen.

Natuurlijk verloopt de identiteitsontwikkeling niet geheel zonder een sociale context. Een eigen identiteit ontwikkelt zich mede door middel van sociale relaties en in verbondenheid met anderen.

Om een geslaagde autonome identiteit te bereiken is zelfkennis nodig en daar komt het zelfbeeld om de hoek kijken. Het zelfbeeld wordt gebaseerd op de manier waarop je over jezelf denkt. Je zou deze manier van denken, je zelfkennis kunnen noemen. Zelfbeeld, het woord zegt het eigenlijk al: het beeld dat je van jezelf hebt. Je kunt alleen een reëel beeld hebben van jezelf als je over zelfkennis beschikt. Dus om een geslaagde identiteit te ontwikkelen zal een mens in evenwicht met zichzelf moeten zijn (Angenent, 2004, p.28).

Dit houdt in: bewustwording van de eigen kwaliteiten en zwakheden. Om dit gezond te kunnen doen is zelfacceptatie belangrijk. Voor een goed functioneren in allerlei situaties en het hebben van een goed humeur, gevoel.

3.4 Het ideaalbeeld

Bij het begrip identiteit kun je spreken van een realistisch ik. Het gaat om wie je werkelijk bent. Bij het begrip zelfbeeld spreek je van een subjectieve ik. Het gaat hier om wie je denkt dat je bent. Het ideaalbeeld heeft alles te maken met het zelfbeeld.

Het ideaalbeeld is wie je denkt dat je zou willen of moeten zijn. Hier gaat het dus om de ideale ik. Hoe het zelfbeeld zich vormt, hangt dus af van het ideaalbeeld. Het zelfbeeld en het ideaalbeeld zijn meestal niet in overeenstemming met elkaar. Vaak is er sprake van *spanningsverhouding* (Angenent, 2004, p.30). Hoe kleiner het verschil tussen deze begrippen is, des te meer zal de persoon in evenwicht zijn.

Als het zelfbeeld getoetst wordt dan gebeurt dit aan het ideaalbeeld. Natuurlijk heeft een ideaalbeeld een referentiekader nodig. Dit zijn de normen die een persoon erop na houdt. De normen die een persoon nastreeft zijn de richtlijnen voor zijn of haar handelen. Een soort van handleiding om het gedrag te toetsen aan de normen die men erop nahoudt. Het is belangrijk om keer op keer te toetsen of deze binnen het normenstelsel vallen of er buiten. In het normenstelsel vallen zowel de positieve normen als de negatieve normen. De meeste normen worden eigen gemaakt door ervaringen die je opdoet in het leven, leerervaringen. Deze ervaringen kun je opdoen in de maatschappij, maar ook in de persoonlijke omgeving. Normen worden ons bijgebracht in de opvoeding door onze ouders en de omgeving, maar daar blijft het niet alleen bij. Normen hebben ook een verband met onze morele ontwikkeling. De Amerikaanse psycholoog Kohlberg is van mening dat er sprake is van stadiagewijze ontwikkeling van het morele oordelen. (Dietvorst & van Velthoven, 1997, p.324)

Köhlberg werd in deze ontwikkeling geïnspireerd door de psycholoog Jean Piaget. De eerste stadia die doorlopen worden, betreffen de meest basale normen. De stadia worden steeds complexer en meeromvattend. Er zijn zes stadia die zijn onderverdeeld in drie categorieën.

1. Het pre-conventionele stadium
 - > Straf en gehoorzamen: moreel gedragen om straf te vermijden.
 - > Instrumenteel en uitwisselen: de juistheid van de handeling wordt afgemeten aan de mate waarin met zo'n handeling de eigen – en soms andermans – behoefte wordt bevredigd.
2. Het conventionele stadium
 - > Gezamenlijk en pro-sociaal: Een handeling is juist als iedereen in de nabije omgeving vindt dat die handeling juist is.
 - > Recht en orde-oriëntatie: Of een handeling juist is, door de beugel kan, hangt af van de vraag of de handeling in overeenstemming is met de bestaande regels en wetten.
3. Het post-conventionele stadium
 - > Contractuele benadering: een handeling wordt beoordeeld of geëvalueerd aan de hand van individuele rechten en waarden.
 - > Algemene principes: de persoon oriënteert zich op universele ethische principes waarvan concrete normen beoordeeld kunnen worden. (Dietvorst & van Velthoven, 1997, p.325)

Het is voor een leerkracht belangrijk om een leerling goed te kunnen begrijpen. Alleen zo kun je ze verder helpen in hun cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarom is de theorie van Köhlberg nuttig voor leerkrachten. In de eerste plaats omdat zo de uitingen van een leerling beter en adequater begrepen kunnen worden. Een leerling aanspreken op een niveau waar hij ontwikkelingspsychologisch niet aan toe is, heeft geen enkel nut.

In de tweede plaats kan een leerkracht ook stimulerend werken door leerlingen ervaringen op te laten doen die aansluiten bij het begrip wat zij hebben. De ontwikkeling van het morele oordeel is een gevolg van de interactie tussen het opgroeiende kind en zijn omgeving. Naast de aanleg bepaalt de omgeving in wezenlijke zin de richting van de ontwikkeling. De opvoeding is volgens Köhlberg een poging de ontwikkeling van de oordeel structuur te vereenvoudigen (Dietvorst & van Velthoven, 1997, p.327).

Wij veroordelen de eigenschappen van onszelf die niet voldoen aan het ideaalbeeld. Vaak wordt er geprobeerd deze eigenaardigheden weg te stoppen of te onderdrukken. De mens zit in het algemeen zo in elkaar dat we onszelf veroordelen en bekritisieren. We zullen deze veroordeelde delen ook bekritisieren als we deze bij een ander zouden constateren. Zo kan het zijn dat we onrealistische verwachtingen creëren. Vaak voelen we ons teleurgesteld, verdrietig, schuldig of kwaad als de werkelijkheid niet voldoet aan onze verwachtingen. Ook hierbij is zelfkennis van belang.

Het is belangrijk om gezond om te gaan met het ideaalbeeld wat je hebt van jezelf.

Het is niet verstandig om te leven vanuit ons ideaalbeeld. Dit belet ons om een reëel zelfbeeld te ontwikkelen, maar ook om te genieten van onszelf en van anderen. Een gezonde, reële blik op ons ideaalbeeld is dus uiterst belangrijk.

3.5 Positief en negatief zelfbeeld

Het zelfbeeld kan positief of negatief gekleurd zijn. Van Dijk (1978) omschrijft een *positief* zelfbeeld als volgt: 'Ik zie mezelf reëel. Ik stel me reële doeleinden, en ga ervan uit dat het wel lukt.

Bij succesvol resultaat schrijf ik dit aan eigen inzet en mogelijkheden toe. Als het mislukt, ben ik niet diep teleurgesteld en zet ik me in, zodat de volgende keer beter succes gegarandeerd is.

Ik kan vrij goed een beslissing nemen'. (Dijk, 1978)

En een *negatief* zelfbeeld: 'Ik onderschat mijn mogelijkheden. Ik vertrouw mijzelf niet. Ik ga ervan uit, dat het me niet lukt, wat ik ook aanpak. Ook ga ik ervan uit, dat men mij niet mag. Als iets lukt, zeg ik tegen mijzelf: ik heb geluk gehad. Als iets mislukt, schrijf ik dat toe aan mijzelf. Ik ben dan zeer teleurgesteld. Ik aarzel en twijfel bij beslissingen nemen'. (Dijk, 1978)

Hieruit kun je concluderen dat iemand met een negatief zelfbeeld weinig tot geen zelfvertrouwen heeft. Iemand met een positief zelfbeeld zal meer zelfvertrouwen tonen.

Het komt vrij weinig voor dat een zelfbeeld helemaal positief of negatief is. Iedereen kent wel momenten waarop dat wisselt. Dit geldt ook voor het zelfvertrouwen. Er zullen altijd situaties zijn waarin je heel zeker bent van je zaak en situaties waarin je minder zeker bent van je zaak.

Het is natuurlijk belangrijk dat je als leerkracht op de hoogte bent van het zelfbeeld van de kinderen uit je klas. Om dit te kunnen bepalen is het nodig om de kenmerken van een positief en een negatief zelfbeeld te kennen. (Bongaards & Sas, 2005, p.277-278)

Kenmerken van kinderen met een positief zelfbeeld (mede gebaseerd op Hamachek, 1982).

- Ze kunnen tevreden zijn met een goed resultaat.
- Ze tonen bij nieuwe taken of situaties weinig of geen terughoudendheid en hebben vertrouwen in de (succesvolle) afloop.
- Vergelijken hun prestaties niet met die van anderen, maar met eigen prestaties in het verleden.
- De prestaties lijden er niet onder wanneer je meekijkt.
- Ze voelen zich gestimuleerd wanneer er (hoge) eisen aan hen gesteld worden.
- Bij moeilijkheden tijdens het uitvoeren van een opdracht voelen ze zich uitgedaagd en willen ze het eerst zelf doen.
- Ze stemmen hun gedrag beter af op taakeisen en kunnen, als ze er niet uitkomen, hun aanpak bijstellen.
- Ze schrijven goede prestaties doorgaans toe aan eigen kunnen en inspanning.
- Ze zien fouten maken en onvoldoendes halen weliswaar als liever te vermijden, maar niet als rampzalige gebeurtenissen.
- Ze zijn niet bang voor reacties van anderen op wat ze doen. Ze kunnen kritiek evalueren, weerleggen of nuttig gebruiken.
- Ze voelen zich op hun gemak in gezelschap van mensen die ze om de een of andere reden als superieur beschouwen en nemen kennis en vaardigheden van hen over.
- Ze denken over het algemeen in positieve termen over anderen. Ze kunnen zich verheugen in het succes van een ander. Ze kunnen iemands prestatie bewonderen zonder gevoel van nijd.
- Ze gaan er in eerste instantie vanuit dat anderen hen zullen accepteren.

Kenmerken van kinderen met een negatief zelfbeeld (mede gebaseerd op Hamachek, 1982).

- Ze voelen bij nieuwe taken of situaties faalangst en verwachten mislukking.
- Ze zijn geneigd om de eigen prestaties te onderwaarden.
- Ze hebben de neiging hun prestaties voortdurend te vergelijken met die van anderen.
- Ze presteren minder wanneer er door een ander meegekeken wordt.

- Ze voelen zich snel overvraagd, waardoor prestaties afnemen.
- Bij moeilijkheden tijdens het maken van een opdracht geven ze het onmiddellijk op of wachten op hulp.
- Ze benaderen iedere taak met dezelfde aanpak, ook al heeft deze in het verleden geen positief resultaat opgeleverd.
- Ze schrijven goede prestaties toe aan toeval of factoren die buiten henzelf liggen.
- Ze zien slechte resultaten als het zoveelste bewijs dat ze het toch niet kunnen.
- Ze zijn bang voor de reacties van anderen op wat ze doen. Ze zijn overgevoelig voor kritiek en kunnen deze moeilijk incasseren; ze schieten onmiddellijk in de verdediging of raken ontmoedigd.
- Ze voelen zich snel bedreigd door andere personen die zij om de een of andere reden als superieur beschouwen.
- Ze zijn snel geneigd om anderen te bekritisieren om hun prestaties of anderen te bagatelliseren.
- Ze verwachten van tevoren al door anderen afgewezen te worden.

Uiteraard zijn niet alle kenmerken bij ieder kind even duidelijk waar te nemen of aanwezig. Dit overzicht laat echter wel duidelijk zien hoe belangrijk het is dat een kind een positief zelfbeeld heeft. Niet alleen voor de leerprestaties, maar ook voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en natuurlijk de groei naar zelfstandigheid.

Een positief zelfbeeld

Een positief zelfbeeld betekent niet automatisch een realistisch zelfbeeld. Je kunt wel geloof in jezelf hebben, maar als je jezelf overschat kan een ervaring of een uitgevoerde opdracht toch op een mislukking uitlopen. Een leerling die veel zelfvertrouwen heeft zal zich hier weinig van aantrekken en zal denken: volgende keer beter. Een competente leerling zal zich dan ook verantwoordelijk voelen voor zijn prestaties, hij zal weten dat hij hier zelf invloed op heeft. Bij een kind met een positief zelfbeeld zal je als leerkracht ook een snel, overwogen en realistisch besluit zien als het een keuze moet maken. Een groot voordeel van een positief zelfbeeld is dat kinderen zelfstandiger zullen zijn en sneller over zullen gaan tot actie. Ook zal het over het algemeen leiden tot betere resultaten. Op sociaal-emotioneel gebied zijn er ook voordelen.

Een kind met een positief zelfbeeld zal eerder uitgaan van de goede bedoelingen van de ander, ook wanneer de ander kritisch is. Het zal niet zo snel ergens iets achter zoeken. Ook zal het over het algemeen meer open staan voor de mening van de ander omdat hij die niet direct als concurrent zal ervaren.

Ook in discussies en gesprekken, in alle vormen van communicatie kan iemand met een positief zelfbeeld gemakkelijker 'to the point' blijven omdat hij minder door persoonlijke belangen zal zijn gedreven. Het communiceren tijdens de samenwerking zal hierdoor dus ook makkelijker gaan. Dit omdat het kind minder behoefte zal hebben om een claim op de ander te leggen. Bijvoorbeeld door geklaag over andere zaken om daardoor de aandacht van de ander te vragen.

Een negatief zelfbeeld

Iemand met een negatief zelfbeeld zal een grote mate van vermijdingsgedrag vertonen. Als je alles vermijdt waarvan je het succes misschien niet helemaal kunt voorspellen, dan geef je jezelf geen kans om je zelfbeeld bij te stellen en blijft iemand zich zien als iemand die veel dingen niet kan. (van Dijk, 1979, p.19)

Een kind met een negatief zelfbeeld zal hier veel hinder van ondervinden bij taakgerichte opdrachten en situaties waarin het zelf moet beoordelen waar het aan toe is. Het kind denkt en handelt vanuit de angst dat iets niet zal lukken. Zo een kind schat zichzelf niet realistisch in.

Doordat het vermijdingsgedrag vaak de overhand heeft, heeft een kind met een negatief zelfbeeld weinig zelfinzicht en kent het slecht zijn eigen mogelijkheden. Deze kinderen zal je als leerkracht vaak zien falen. Dit hoeft echter niet te betekenen dat het kind minder intelligent is.

Iemand met een negatief zelfbeeld onderschat zichzelf dus vaak. Het gevolg hiervan kan zijn dat het in de communicatie met anderen vaak wordt geplaagd. Iemand die vanuit een negatief zelfbeeld handelt, zal de ander dan ook eerder als vijand zien dan als vriend. Hij zal de ander als concurrent zien en in bepaalde situaties, als een bedreiging.

Het is belangrijk om als leerkracht deze leerlingen positief te benaderen en te complimenteren. Daarnaast is het belangrijk om leerlingen met een negatief zelfbeeld te helpen hun zelfbeeld te verbeteren. Belangrijk hierbij is een veilige omgeving en een goede relatie als leerkracht met de leerling. Als je dit heb bereikt kun je kinderen ook vertellen wat zij kunnen veranderen aan hun houding.

Naast vermijdingsgedrag kunnen deze kinderen ook agressief defensief gedrag vertonen.

Iemand die naast een negatief zelfbeeld ook een sterke angst heeft ontwikkeld zal over het algemeen eerder vermijdingsgedrag laten zien. Daarmee zal het kind de strijd vermijden en zich isoleren.

Een kind met dit gedrag zal dan ook nauwelijks opvallen omdat het zich vaak terug trekt.

Als een kind echter handelt vanuit de drang tot zelfhandhaving zal het in veel gevallen juist de strijd aan gaan met degene die hij ziet als vijand. Vaak zal dit gebeuren achter de rug van de 'vijand' om. (van Dijk, 1978, p.25) Het zal eerder de negatieve dingen in de ander zien dan de goede en hij zal er moeite mee hebben om die ander een compliment te geven.

Vaak zie je dat deze kinderen ideeën en initiatieven van anderen kinderen sneller zullen afkraken. Het negatieve zelfbeeld kan ook aanzetten tot autoritair handelen ten aanzien van anderen die nog onzekerder zijn. Macht uitoefenen op een ander kan een manier voor deze kinderen zijn om het zelfbeeld te vergroten.

Het zelfbeeld bepaalt namelijk in grote mate het gedrag van een kind.

3.6 Zelfbeeld, zelfvertrouwen, zelfwaardering en zelfconcept

Zelfbeeld en zelfvertrouwen hebben alles met elkaar te maken. Zelfvertrouwen heeft te maken met de kijk die je op jezelf hebt. Zelfvertrouwen is een teken van geestelijk en sociaal welzijn.

Zelfvertrouwen maakt kinderen weerbaar en minder afhankelijk van de mening van anderen.

Zelfvertrouwen is nodig om gezond te kunnen functioneren. Één van de plaatsen waar een kind kan groeien in zijn of haar zelfvertrouwen is op school. Als leerkracht ben je verantwoordelijk voor het welzijn van de leerlingen en een veilig leer- en pedagogisch leefklimaat.

Het doel van onderwijs is de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van mensen bevorderen.

Als basisschoolleerkracht leg je bij kinderen de basis van deze zelfredzaamheid en zelfstandigheid.

Dit door de kinderen te helpen bij het leren door middel van onderwijzen. Dit leren is het verwerven van nieuwe of het aanpassen van bestaande kennis, gedrag, vaardigheden of waarden.

Mensen hebben zelfredzaamheid en zelfstandigheid nodig om te kunnen functioneren in de maatschappij.

Er zijn verschillende vormen van onderwijs. Binnen deze vormen worden kinderen op verschillende manieren onderwezen. De verschillende vormen van onderwijs in ons land zijn:

- > PGO- programma gericht onderwijs
- > OGO- ontwikkelingsgericht onderwijs
- > EGO- ervaringsgericht onderwijs

In programmagericht onderwijs is er sprake van een systematisch leer- en onderwijsprogramma. Het systematische is terug te vinden in het leren. Het uiteindelijke doel is dat een kind zelfstandig uit te voeten kan met de geleerde kennis, vaardigheden of waarden. Door dit systematisch aan te bieden weet het kind waar het aan toe is en welke stappen er ondernomen kunnen worden, met begeleiding

of zelfstandig. De systematiek komt ook naar voren in de toetsen. De kinderen worden regelmatig getest of ze zich ontwikkelen. Waar het systematische ook naar voren komt is in het dagritme. Dit bestaat een dagschema met vastgestelde vakken. Voor praktisch ieder vak wordt een methode gebruikt. Onderwerpen zijn dus van te voren vastgesteld en de leerlijnen zijn opgenomen in de volgorde van de stof. Voor elke les zijn duidelijke doelen opgesteld, die vaak al zijn vastgelegd in de methode.

Er wordt doelgericht gewerkt om concreet iets te leren wat ook meetbaar is, vaak door middel van de toetsen die worden afgenomen. De leerkracht speelt binnen deze vorm van onderwijzen een belangrijke en leidende rol. De leerkracht neemt het initiatief en stuurt de klas aan. De leerkracht controleert en ondersteunt.

In het ontwikkelingsgericht onderwijs zegt de naam het eigenlijk al: het onderwijs richt zich op het stimuleren van de ontwikkeling van het kind. De brede persoonlijkheidsontwikkeling van het kind staat voorop. In het kort de vijf speerpunten van het ontwikkelingsgericht onderwijs. Het kind wordt gezien als totaliteit. De geschiedenis en de cultuur van het kind zijn er erg belangrijk, deze zijn vormend voor de ontwikkeling in brede zin. Binnen het ontwikkelingsgericht onderwijs wordt er systematisch gewerkt met thema's. Binnen het thema vindt je allerlei spel en onderzoeksactiviteiten. De thema's komen voort uit de actualiteit, de interesse van de leerlingen en leerkrachten en uit concrete leefsituaties. Samenwerking is een belangrijk aspect binnen het ontwikkelingsgericht onderwijs. De rol van de leerkracht verschilt met die in het programma gericht onderwijs. In het ontwikkelingsgericht onderwijs is de rol van de leerkracht meer coachend, begeleidend dan echt sturend. De ontwikkeling van het kind wordt minder gemeten door toetsing maar meer door observaties en het bijhouden van een persoonlijk portfolio voor elke leerling.

In het ervaringsgericht onderwijs zien we weer een hele andere structuur dan in de voorgaande vormen. Het ervaringsgericht onderwijs is ook de vorm die je in ons land het minst van deze drie voor ziet komen. Dit onderwijs kun je omschrijven doormiddel van drie pijlers:

- Het vrije initiatief
- Milieuverrijking
- Ervaringsgericht dialoog

Het belangrijkste kenmerk van deze vorm van onderwijs is dat de ontwikkeling in brede zin kan plaatsvinden. Kinderen krijgen hierdoor veel ruimte en kunnen ze zich naar eigen kunnen ontwikkelen. Het vrije initiatief houdt in dat kinderen veel keuzes zelf kunnen en mogen maken. Het ervaringsgericht onderwijs ziet het vrije initiatief als een krachtig middel om de betrokkenheid van de leerlingen te verhogen. Van nature kiezen kinderen namelijk activiteiten die het dichtst bij hun mogelijkheden liggen. Het stimuleert de zelfstandigheid en vergroot het zelfvertrouwen. Dit zorgt ervoor dat een kind zich competent voelt en daardoor zich steeds verder wil ontwikkelen.

Om tegemoet te komen aan deze ontwikkelingsdrang van kinderen is een rijke leeromgeving nodig met voldoende uitdaging en prikkels. Het is belangrijk dat er interessante en uitdagende materialen en activiteiten beschikbaar zijn. Veelzijdigheid is daarbij uiterst belangrijk.

Dit vraagt veel van een leerkracht, er wordt een groot beroep gedaan op zijn of haar creativiteit en inventiviteit. Een leerkracht ontwikkelt dus steeds opnieuw nieuwe activiteiten.

Het ervaringsgericht dialoog is belangrijk voor de leerkracht om een relatie op te bouwen met de leerlingen en hen zo goed mogelijk te begrijpen en te begeleiden.

Er wordt niet gewerkt zoals in het programmagericht onderwijs met methodes en ook niet met vaste thema's zoals in het ontwikkelingsgericht onderwijs. Er wordt gewerkt in vijf werkvormen:

- Kringen en forum
- Contractwerk
- Projectwerk
- Ateliers

➤ Vrije keuze

De sfeer en de relatie is in deze vorm van onderwijs van groot belang. Kinderen moeten zich veilig en geaccepteerd voelen. Verder is er een aanpassing aan niveau. Ieder kind werkt naar zijn of haar eigen niveau. Er moet voldoende uitdaging in de activiteiten aanwezig zijn. Het initiatief komt voornamelijk bij de kinderen vandaan.

Zij geven aan wat ze willen en waar ze in geïnteresseerd zijn. De leerkracht heeft een begeleidende rol en heeft als taak activiteiten te ontwikkelen die aansluiten bij het niveau en de leefwereld van de kinderen. De leerkracht geeft de leerlingen ruimte.

In het ontwikkelingsgericht onderwijs wordt gebruik gemaakt van de zone van de naaste ontwikkeling. In het onderwijs is de zone van de naaste ontwikkeling een welbekend begrip geworden. Met de zone van de naaste ontwikkeling heeft de psycholoog en filosoof Vygotski ons geleerd dat een docent een belangrijke rol speelt in het dichten van de kloof tussen de bereikte cognitieve ontwikkeling en de zone van de naaste ontwikkeling.

Het is in het onderwijs belangrijk om steeds net iets verder te gaan en een kind opdrachten en informatie aan te bieden die het nog niet zelfstandig kan, maar wel met wat hulp uit kan komen. Het is dus van belang dat je in het onderwijs vooruitloopt op de feitelijke ontwikkeling.

Kinderen met weinig zelfvertrouwen zullen deze zone van de naaste ontwikkeling niet graag binnen treden. Vaak is het zo dat ze liever kiezen voor de afhankelijke, veilige, al vertrouwde weg. Dingen waar ze al mee bekend zijn. Zij blijven dus het liefst binnen de grenzen van hun feitelijke ontwikkeling. Dit geldt niet alleen voor de cognitieve ontwikkeling, maar zeker voor de sociale ontwikkeling. Ook binnen sociale situaties zullen kinderen met weinig zelfvertrouwen kiezen voor de veilige en vertrouwde weg. Vanzelfsprekend zullen dus kinderen met wat meer zelfvertrouwen en positief zelfbeeld eerder de zone van de naaste ontwikkeling betreden. Zij zullen zich sneller tot iets nieuws, iets uitdagends voelen aangetrokken. Ze staan open voor nieuwe ervaringen. Daarom is kennis van het zelfbeeld van de kinderen uit je klas zeker nodig voor een goed leerklimaat.

Eerder zagen we al dat het zelfbeeld te maken heeft met het ideaalbeeld. Het ideaalbeeld bepaalt voor een groot gedeelte het zelfbeeld en daarmee ook hoe iemand zichzelf waardeert. Hoe iemand zijn zelfbeeld waardeert, dus wat je denkt dat je waard bent, wordt zelfwaardering genoemd. Vanzelfsprekend bestaat er bij een positieve zelfwaardering een gevoel van eigenwaarde en van zelfvertrouwen.

Zelfwaardering is een soort algemeen denkbeeld, vaak ook wel een oordeel, dat iemand over zichzelf heeft. Het zegt iets over de waarde die we ons als mens geven. (Cuyvers, 2008, p.41)

Zelfwaardering hangt af van twee criteria: zelfrespect en sociale status. Als men door anderen wordt gewaardeerd, dan draagt dit bij tot een positieve zelfwaardering. Vanzelf draagt een negatieve waardering dus bij aan een negatievere zelfwaardering. (Angenent, 2004, p.35)

Ieder mens heeft andere behoeftes en dus zullen mensen ook verschillend omgaan met de waardering die ze van anderen krijgen. De mate waarin iemand waardering krijgt en hier mee om gaat verschilt per persoon. Kinderen hebben een natuurlijke behoefte aan waardering. Deze natuurlijke behoefte heeft vooral betrekking tot mensen uit de nabije omgeving van het kind. Als kinderen ervaren dat zij door deze mensen gewaardeerd worden zal er een positief zelfbeeld groeien en daarmee ook een positieve zelfwaardering.

Het zelfbeeld en de zelfwaardering vormen samen het zelfconcept. De definitie van zelfconcept is volgens het online woordenboek: begrip of denkbeeld van het eigen ik. Je zou dus kunnen zeggen: alle denkbeelden die een persoon heeft over zichzelf.

De ontwikkeling van het zelfconcept verloopt in fasen. Binnen die fasen is er sprake van verschillende domeinen. Sommige domeinen zijn in elke fase van belang, andere meer voor een bepaalde leeftijdsperiode.

Wat betekent dit voor een leerling van ongeveer 10 jaar, de doelgroep in mijn praktijkonderzoek?
De domeinen die in deze leeftijdsfasen worden onderscheiden zijn: schoolvaardigheden, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning en sociale acceptatie.

Je kunt zeggen dat het zelfconcept uit twee elementen bestaat, een descriptief en een evaluatief element. Descriptief betekent beschrijvend en evaluatief is te omschrijven als het bepalen van de waarde, de beoordeling. Het descriptieve element is het zelfbeeld, beschrijvingen van eigenschappen en prestaties. De evaluatieve component is de zelfwaardering, het geeft aansluitend op het descriptieve element aan hoe 'goed' of 'slecht' deze eigenschappen gevonden worden. (Egberink, 2005)

4. Hoe ontwikkelt een kind een zelfbeeld?

4.1 Een proces

Als een baby geboren wordt is het nog een onbeschreven blad, een 'tabula rasa', dat stelde de Britse filosoof John Locke. Hij was filosoof ten tijde van de vroege verlichting (1637-1720). Hij was degene die brak met de middeleeuwse traditie die het kind als mini -volwassene zag.

Hij stelde dat het kind fundamenteel anders is dan een volwassene. (Delfos, 2011, p24)

Een mens begint met een 'leeg' verstand aan het leven. Gedurende dat leven wordt het verstand gevuld met ervaringen en indrukken. Dit geldt ook voor het zelfbeeld. Dit wordt gevormd door ervaringen en indrukken. Deze kunnen zowel positief als negatief zijn. Het zelfbeeld wordt ook gevormd door de omgang met andere mensen. Locke is de grondlegger van de gedachte dat een kind zich ontwikkelt door de invloed van de omgeving. Volgens hem speelt aanleg ook een rol, maar de ontwikkeling verloopt volgens hem met name door het leren van ervaringen. Deze gedachte is natuurlijk erg eenzijdig. Want hoe zit het dan met de termen 'nature' en 'nurture'?

Als onze ontwikkeling volledig gevormd wordt door leerervaringen is er geen sprake van rijpen, groei als gevolg van erfelijkheid, aanleg en biologische bepaaldheid. Daarom is het te zwart-wit om te zeggen dat een kind geboren wordt met een leeg verstand, dus ben ik het niet met de stelling eens.

De eerste jaren zijn erg belangrijk voor ontwikkeling van de persoonlijkheid van een kind.

Het wordt namelijk niet geboren met een ik-gevoel. De persoonlijkheid en het zelfbeeld van kinderen worden gevormd in het socialisatieproces.

De ontwikkeling van het zelfbeeld is geen gemakkelijk proces. Zelf verander je voortdurend, maar ook de omgeving verandert voortdurend. Je zou dus kunnen zeggen dat je eigenlijk je hele leven aan je zelfbeeld werkt.

Het zelfbeeld van jonge kinderen is minder gedifferentieerd dan dat van oudere kinderen.

Naarmate de omgeving waarin het kind zich beweegt, uitbreidt, neemt ook de inhoud van het zelfbeeld toe.

De eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de ontwikkeling van het zelfbeeld.

In de eerste jaren van het leven van een kind, zijn er veel personen die zich intensief bezig houden met het leven van het kind. Je kunt hierbij denken aan ouders, broertjes, zusjes en leerkrachten, maar ook vriendjes, opa's en oma's. Zij beïnvloeden allemaal stuk voor stuk het zelfbeeld van het kind. Je kunt dus zeggen dat het zelfbeeld van een kind voor het grootste gedeelte ontwikkeld wordt door de spiegel die anderen uit zijn of haar omgeving vormen en die kinderen wordt voorgehouden. Dit zelfbeeld is echter niet altijd even realistisch zoals in het bovenstaande hoofdstuk beschreven is. Het is daarom zeer belangrijk dat tijdens de ontwikkeling van het zelfbeeld een kind positief beïnvloed wordt. Dat het geholpen wordt om een gezond en positief beeld van zichzelf te vormen. In het contact met situaties en andere mensen zullen facetten van het zelfbeeld verder ontwikkelen.

De sociale interacties worden gezien als één van de belangrijkste bronnen van het zelfbeeld.

Er zijn nog een aantal andere bronnen die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het zelfbeeld (Cuyvers, 2008, p.110):

- > Het lichaamsbeeld
- > De taal
- > De interpretatie van de terugkoppeling die anderen geven

4.2 De verschillende ontwikkelingsstadia

Er zijn verschillende ontwikkelingstheorieën. De bekendste zijn die van Freud, hij was de grondlegger van de psycho-analyse en had een sterke biologische oriëntatie, en Vygotsky, bekend om zijn zone van de naaste ontwikkeling.

Ik wil graag de theorie van Erikson wat meer uitdiepen. Hij heeft een model met verschillende ontwikkelingsfasen gemaakt rondom de identiteitsontwikkeling. Omdat het model van Erikson geïnspireerd is door de theorie van Freud wil ik deze eerst kort benoemen.

Omdat zelfbeeld een belangrijk component is in de identiteitsontwikkeling gaan we deze eens wat nader bekijken.

Het basismodel van Freud ziet er als volgt uit:

- > orale fase
- > anale fase
- > fallische fase
- > latentiefase
- > genitale fase

Tijdens elk van deze fasen speelt zich er een conflict af tussen Es en realiteit volgens Freud.

Het Es is het deel van de persoon waarin de basale menselijke driften, behoeften en instinctuele drijfveren plaats hebben. Het Es heeft maar één doel, en dat is niet gehinderd door enige toestand de bevrediging van die driften en behoeften realiseren. (Dietvors & van Velthoven, 1997, p.67)

Tegenover het Es staat het Ik, ook wel ik genoemd in de Freudeaanse terminologie, dit is de instantie die bemiddelt tussen de driften en wensen enerzijds en de omgeving anderzijds.

Het Ik geeft driften en wensen een min of meer acceptabele vorm door ze te combineren met de realiteit. Dan is er ook nog het Uber-ich. Dat is het deel van de persoon waar de menselijke normen, waarden en regels zijn opgeslagen. Het Uber-ich ontstaat ongeveer rond het vierde levensjaar.

Als dit ontwikkelt is zijn kinderen in staat om straffen en grenzen die ouders hebben te verinnerlijken. Zij gaan dit als deel van hun eigen persoonlijkheid opnemen. (Dietvors & van Velthoven, 1997, p.68)

De fasen in het model van Freud hebben betrekking op de psychoseksuele ontwikkeling, de geestelijke ontwikkelingsfasen.

Orale fase:

Volgens Freud is het zuigen van de baby aan de moederborst de prettigste levenservaring.

Het plezier zuigen, zonder gevoed te worden noemt Freud auto-erotisch, net als het latere masturberen. (Delfos, 2011, p.80) In de eerste zes maanden heeft een kind volgens Freud geen besef van het zelfstandig bestaan van anderen.

Pas vanaf zes maanden gaat het kind zich bewust worden van het bestaan van anderen, vooral van de moeder als een noodzakelijk persoon.

Anale fase:

In deze fase wordt de anale zone het centrum van de seksuele belangstelling. Kinderen worden zich steeds meer bewust van het genot dat de darmspieren veroorzaken in het anale gebied.

Dit uit zich in een aantal dingen. Kinderen raken in hun uitwerpselen geïnteresseerd en spelen er graag mee. Vaak wordt dit niet geaccepteerd door de ouders. In deze fase wordt er dan ook een sterke druk op het kind uitgeoefend om afstand te doen van hun instincten.

Ouders hebben hier vaak een afkeer bij en kinderen nemen dit vaak over. Vaak beginnen ouders aan het zinnelijk maken van hun kinderen als zij denken dat kinderen daar klaar voor zijn.

Sommige kinderen zijn hier echter nog niet aan toe en laten dit merken door zich expres te bevuilen, dit noemt Freud het anaal-exclusieve karakter. Het tegenovergestelde hiervan is het anaal-compulsieve karakter. Dit wordt gekenmerkt door ordelijkheid, betrouwbaarheid en netheid als reactie op de eisen van ouders. In dit reactiepatroon was Freud erg geïnteresseerd.

Fallische fase:

Deze fase begreep Freud beter bij jongens dan bij meisjes. In deze fase krijgen jongens belangstelling voor hun penis. Dit orgaan prikkelt de nieuwsgierigheid. In deze fase ontstaat er bij de jongen een seksueel verlangen naar de moeder. Het ervaart vaak dat zijn wensen als onwenselijk worden ervaren. De jongen ziet zijn vader vaak als rivaal naar het streven van de affectie van de moeder. In deze fase ervaart de jongen de afwezigheid van de penis bij de vrouw als castratie. In deze fase worden de seksuele gevoelens vaak onderdrukt. Freud stelt dat meisjes op vijfjarige leeftijd steeds meer liefde van de moeder moeten ontberen en raken hierdoor geïrriteerd. Dit lossen zij op door meer aandacht te gaan vragen van de vader.

Latentiefase:

In deze fase is het vrij rustig. Kinderen krijgen in deze fase steeds meer kennis van seksualiteit. Vaak is de jongen in deze fase geïnteresseerd in het lichaam van het meisje.

Puberteit:

In deze fase komt de seksuele energie volledig tot uiting. Vanaf dit moment is de belangrijkste levensopgave zich vrij maken van de ouders. Omdat dit zelden helemaal lukt, zien we dat er twee dingen kunnen gebeuren. Als eerste het asceticisme, het afweren van fysiek genot en ten tweede de ontwikkeling van de intelligentie; de problemen van seksualiteit in intellectuele banen proberen te leiden door redenering.

Dit was het ontwikkelingsschema volgens Freud. Zijn ontwikkelingsschema zien we terug komen in die van Erikson.

Erik Homburger Erikson werd in 1902 geboren in Frankfurt, uit Deens- joodse ouders. Eind jaren twintig ging hij werken in Wenen, na een opleiding tot kunstenaar gevolgd te hebben.

In Wenen gaf hij les aan kinderen van Amerikaanse ouders. Deze ouders waren psycho-analytici, die in de leer waren bij Freud. Op deze manier is Erikson dan ook in aanraking gekomen met de psycho-analyse. Hier nam hij het basismodel van over.

Na zijn werk in Wenen gaat Erikson emigreren naar de Verenigde Staten. Hier doet hij veel antropologisch veldwerk in de Indianenreservaten. Tijdens zijn werk in deze reservaten ondergaat zijn Freudeaanse gedachtewereld de invloed van anderen culturen.

Erikson komt met zijn eigen interpretatie van het psycho-analytische ontwikkelingsmodel.

In zijn model staat de *positieve wisselwerking tussen individu en cultuur* centraal.

Hier staan de modellen van Freud en Erikson tegenover elkaar. Voor Freud heeft de cultuur de vorm van een beperkende instantie die het individu zijn of haar behoeftebevrediging ontzegt.

Er is echter nog een verschil tussen het model van Freud en Erikson. Erikson legt, in tegenstelling tot Freud, het centrale belang bij het *Ik*. Bij Freud heeft het *Ik* geen centraal belang. Bij hem is het *Ik* min of meer het slachtoffer van de onoplosbare strijd die hij ziet tussen het Es met haar driften en de realiteit met haar beperkingen. Erikson daarentegen ziet in de ontwikkeling van het *Ik*, dat het *Ik* via verschillende crises komt tot een bepaling van zichzelf. Dit kun je het zelfbeeld noemen of de identiteit.

Zo komen we via het ontwikkelingsmodel van Freud, bij het ontwikkelingsmodel van Erikson en de rol van het *Ik* en de vorming van het zelfbeeld.

Naast deze twee verschillen is er nog een derde verschil. Dit verschil ligt in het positieve karakter van de crises en de conflicten. Bij Freud blijft er altijd een residu, een rest over van onverwerkte

conflicten. Bij Erikson daarentegen leidt de positieve oplossing van een conflict tot een nieuw ontwikkelingsstadium.

Erikson erkende als klinisch psycholoog dat niet alle ontwikkelingsconflicten positief kunnen worden opgelost. Deze ontwikkelingsconflicten kunnen een negatieve en in het ergste geval zelfs een vernietigende invloed hebben op de persoonlijkheid en daarmee ook op het zelfbeeld.

Erikson neemt de ontwikkelingsstadia van Freud over, het verschil is echter dat Erikson de betekenis veel meer legt op de ontwikkeling van het ego. Erikson legt de stadia als volgt uit:

Fase	leeftijd	ontwikkelingsprincipe
Oraal	0 – 1 jaar	vertrouwen/wantrouwen
Anaal	1 – 3 jaar	autonomie/schaamte/twijfel
Fallisch	3 – 5 jaar	initiatief/schuld
Latentie	6 – 11 jaar	handvaardigheid/minderwaardigheid
Adolescentie	12 – 19 jaar	identiteit/verwarring
Jongvolwassenheid	20 – 30 jaar	intimiteit/isolement
Volwassenheid	31 – 65 jaar	generativiteit/isolement
Ouderdom	66 +	ego-integriteit/wanhoop

Figuur 2: Ontwikkelingsfasen en hun principes volgens Erikson uit ontwikkeling in vogelvlucht. P. 91

De orale fase:

Omdat in deze fase de belangstellingszone van een baby de mond is, heeft Freud deze fase al de orale fase genoemd. Het ontwikkelingsprincipe van deze fase is vertrouwen tegenover wantrouwen. In deze fase zien we al dat de omgeving van een kind erg belangrijk is. In deze fase ontstaat er een conflict tussen het groeiende ego van het kind, wat nog volop in ontwikkeling is natuurlijk, en de sociale wereld. Als het kind in deze leeftijdsfase een betrouwbare en voorspelbare ouder heeft, dan ontwikkelt het kind vertrouwen. Alle baby's ervaren vertrouwen en daarmee ook wantrouwen. Beide zijn natuurlijk nodig voor een gezonde groei en ontwikkeling, deze moeten in evenwicht zijn. Maar natuurlijk zal hierin het vertrouwen moeten domineren.

Omdat de ouders en de omgeving in deze fase nog zo een belangrijke rol spelen is het kind natuurlijk ook afhankelijk van het zelfvertrouwen van de ouder. De ouder reflecteert dit op het kind.

Hierin kun je dus ook zien dat de omgeving van een kind een grote rol speelt.

Hier wordt dus al de basis gelegd van het zelfvertrouwen van een kind en daarmee ook het zelfbeeld wat het kind later zal ontwikkelen. (Delfos, 2011, p.92)

De anale fase:

In deze fase is de belangstellingszone van het kind de anus. In deze leeftijdsfase ontwikkelen kinderen een interesse voor alles wat te maken heeft met poep. In deze fase vindt ook de rijping van het centrale zenuwstelsel plaats, kinderen ontwikkelen in deze fase de controle over de blaas- en sluitspiers. Het ontwikkelingsprincipe in deze fase is die van autonomie tegenover schaamte en twijfel. Het kind leert zichzelf kennen als iemand met zelfstandigheid, autonomie.

Het kind leert in deze fase dat het vermogen heeft om zelf dingen te doen en deze ook tot een goed einde te brengen. Tegenover deze autonomie staat de twijfel en de schaamte. (Delfos, 2011, p.92)

Want datgene wat je zelf doet kan ook mislukken en dat kan afkeuring oproepen bij mensen uit de sociale omgeving. Ook dit heeft dan weer invloed op het zelfvertrouwen en het zelfbeeld van een kind.

De fallische fase:

Nu staat de genitale zone centraal. Kinderen worden nieuwsgierig naar hun eigen lichaam. Niet alleen naar hun eigen lichaam, maar ook naar dat van anderen. Dit merk je in de kleuterklas al, kinderen spelen graag doktertje. Hierbij zie je nog al eens dat kinderen interesse krijgen voor het lichaam van de ander en dan met name van de andere sekse. Het ontwikkelingsprincipe in deze fase is nu initiatief tegenover schuld. In deze fase leert het kind zichzelf voor het eerst als persoon kennen. Iemand die initiatieven kan ontplooiën, initiatieven leert nemen. Het kind gaat plannen maken en doelen stellen. Initiatieven kunnen ook negatieve gevolgen hebben en deze kunnen dan resulteren in schuldgevoel. In deze fase ontstaat ook het *Super-ego*. Freud noemde dit begrip als eerste en ook bij Erikson komt dit begrip terug. Het is het deel van de persoon waar de maatschappelijke normen, waarden en regels zijn opgeslagen, dit noemen we ook wel het geweten. (Dietvors & van Velthoven, 1997. P.67-68) Deze maatschappelijke normen zijn nodig als referentiekader voor het ideaalbeeld. De richtlijnen voor het handelen. Het superego is ook nodig voor de ontwikkeling van het sociale gedrag. De keerzijde hiervan is echter dat het initiatief van een kind hierdoor wordt belemmerd. Ouders zijn daarom erg belangrijk in deze fase, de sociale contacten verlopen voornamelijk binnen het gezin.

De latente fase:

In tegenstelling tot de andere fases is er in deze fase geen speciale zone van belangstelling. Deze fase is echter wel beslissend voor de egogroei. Het ontwikkelingsprincipe in deze fase is bedrijvigheid tegenover minderwaardigheid. Kinderen ontwikkelen in deze fase sociale vaardigheden die belangrijk zijn voor hun cultuur. Het kind moet zich in deze fase leren kennen als iemand die vaardigheden kan verwerven en een waardevol iemand kan worden. (Dietvors & van Velthoven, 1997, p.71) In deze fase spelen leerkrachten een belangrijke rol. In deze fase is er gevaar voor een gevoel van falen of minderwaardigheid. Het is dan ook voor de ontwikkeling van het zelfbeeld van een kind belangrijk dat het in deze fase goed wordt begeleid. Op school is dit natuurlijk de taak van de leerkracht. Samen met de ouders van het kind kan deze zorgen voor een positieve invloed op de ontwikkeling.

Genitale fase:

Dit is de fase die ook wel de puberteit of de adolescentie fase wordt genoemd. In deze fase speelt zich een conflict af, namelijk het conflict tussen de identiteit en de identiteitsverwarring. Dit is dan ook het ontwikkelingsprincipe in deze fase. In deze fase ontwikkelen jongeren een gevoel van welk persoon ze willen zijn en welke rol ze als persoon in de maatschappij willen spelen. Er ontstaan nieuwe sociale conflicten met nieuwe eisen die aan de jongeren worden gesteld. Dit eist van hen dat ze als adolescent een andere houding aannemen dan dat ze daarvoor hebben gedaan in hun leven. In deze fase zijn jongeren erg beïnvloedbaar. Ze zijn bang niet aan de gestelde verwachtingen te kunnen voldoen. Jongeren zijn onzeker en zoeken een groep om bij te horen. Ze willen graag de onzekerheid de baas worden. Ze zijn bezig met identiteitsvorming. Het zelfbeeld is in deze fase erg beïnvloedbaar.

Jong volwassenheid:

Deze fase staat in het teken van het conflict tussen intimiteit en isolement. Intimiteit betekent het vermogen om met een andere persoon een intieme relatie aan te gaan zonder dat de eigen identiteit of die van de partner in gevaar komt. In deze fase is het ontwikkelingsprincipe die van gemeenschappelijkheid tegenover isolatie en zelfgerichtheid. Echte intimiteit betekent dat mensen de belangrijkste gebeurtenissen en aspecten in het leven met elkaar willen delen. (Delfos, 2011, p.93) De belangrijkste sociale relaties zijn die met de partner.

Volwassenheid:

Het ontwikkelingsprincipe in deze fase is generativiteit tegenover stagnatie.

In deze fase gaan volwassenen zich richten op de volgende generatie. Generativiteit staat voor voorplanting en/of het realiseren van ideeën. Als hier gebrek aan is kan er stagnatie ontstaan. De belangrijke sociale relaties in deze fase zijn de personen waarmee men samenleeft, het eigen gezin en de werkkring. (Dietvors & van Velthoven, 1997, p.72)

Ouderdom:

Het algemene ontwikkelingsprincipe van deze fase is ego-integriteit tegenover wanhoop.

Het conflict in deze fase is tussen integriteit, het besef zijn leven te hebben gehad en productief te zijn geweest tegenover wanhoop. De voornaamste sociale relaties zijn die van de nakomelingen.

Aan het einde van hun leven gaan mensen de balans van hun leven opmaken.

Natuurlijk zijn in dit geval de fases tot jong volwassenen het meest belangrijk, omdat dit de doelgroep is waar je als leerkracht mee te maken krijgen. Maar om een volledige indruk te krijgen van het systeem, heb ik ervoor gekozen om alle fases te benoemen.

De ontwikkelingsstadia van Erikson schetsen eigenlijk eens soort ideaalbeeld.

Natuurlijk zal er niet altijd aan dit ideaalbeeld worden voldaan. In elke fase zie je aspecten die invloed uitoefenen op het zelfbeeld van een persoon. Dit begint al in de eerste fase van het leven.

De omgeving heeft een duidelijke rol in de ontwikkeling van het zelfbeeld.

Ook de school kan een belangrijke invloed uitoefenen op de ontwikkeling van de identiteit en daarmee ook de ontwikkeling van het zelfbeeld.

5 Welke factoren zijn van invloed op het zelfbeeld van een kind?

5.1 De verschillende factoren

Het zijn vooral mensen in je directe omgeving die je zelfbeeld zullen beïnvloeden. Als ouders een rol spelen in het leven van een kind dan zal de invloed van de ouders groot zijn. Heel simpel omdat de relatie met de ouders intensief is en belangrijk voor het kind. Je zou kunnen zeggen dat, de mensen in je omgeving, je als het ware je hele leven lang een spiegel voorhouden en dat je je hele leven aan je zelfbeeld blijft werken. Die spiegel is niet zomaar een spiegel, die spiegel wordt gevormd door de reacties en opmerkingen die andere mensen maken. Maar ook de eisen die ze aan je stellen en de keuzes die ze maken. In de eerste levensjaren van een kind zijn er al allerlei mensen die zich met het leven van het kind inlaten en intensief bemoeien. Je kunt hierbij denken aan: ouders, broertjes en zusjes, leerkrachten en vriendjes en vriendinnetjes.

De Amerikaan Havighurst omschreef de eisen vanuit de omgeving als ontwikkelingstaken. (Kohnstamm, 2002, p.126) De cultuur waarin een kind leeft stelt opgroeiende kinderen steeds weer voor nieuwe sociale taken. Het naar school gaan zou je ook zo een taak kunnen noemen. Dit is echter niet zomaar een taak. Het is een hele ingrijpende taak omdat een kind daar zelf veel nieuwe dingen moet leren, er wordt veel van het kind verwacht. Als die verwachtingen normaal zijn en worden aangepast aan de mogelijkheden van een kind denk ik dat dit geen kwaad kan doen aan de ontwikkeling van een kind. Het is goed als een kind in de praktijk kan brengen wat het kan.

De sociale omgeving van een kind breidt zich tussen het vijfde en het achtste levensjaar enorm uit. Er is een grote toename van de sociale contacten, niet alleen in de directe omgeving, maar ook op school. Het kind is nu meer zelf verantwoordelijk voor deze contacten. Waar eerst de vader en de moeder nog de contacten legden met de sociale omgeving, gaat het kind dit nu zelf doen. Het kind zal in deze leeftijdsfase in contact komen met andere mensen en er zullen dus ook meer mensen invloed hebben op het gedrag van het kind en daarmee ook het zelfbeeld.

Het is voor een acceptabel zelfbeeld noodzakelijk dat men door anderen wordt geaccepteerd en gewaardeerd.

5.2 Leren uit ervaring

Hoewel het zelfbeeld op onderdelen voortdurend verandert, is de aard hiervan over het algemeen genomen tamelijk consoliderend, je zou kunnen zeggen conservatief. In het zelfbeeld zijn over het algemeen moeilijk essentiële wijzigingen aan te brengen. Een mens zal altijd op zoek zijn naar evenwicht tussen zijn of haar zelfbeeld en de omgeving. Dit ontwikkelt zich dan tot een mooi en aansluitend systeem van normen, gedragingen en meningen. Mensen zullen altijd de neiging hebben om zich te gedragen vanuit hun zelfbeeld. Daarom is een positieve ontwikkeling van het zelfbeeld noodzakelijk. Nieuwe ervaringen zullen worden geïnterpreteerd tegen de achtergrond van het zelfbeeld. In de literatuur wordt dit '*selective learning*' genoemd. Ervaringen die binnen het zelfbeeld vallen worden consonant genoemd en ervaringen die erbuiten vallen worden dissonant genoemd. Deze twee begrippen, consonant en dissonant, zien we ook terug komen in de muziek. Consonant betekend in de muziek *gelijkluidend, samenklinkend*. Doordat de frequenties van de samenstellende tonen bij consonanten zich als eenvoudige gehele getallen verhouden, treedt tussen

hun grondfrequenties weinig interferentie op. Dit wordt door ons gehoor als aangenaam en rustig ervaren. Een dissonant daarentegen is niet samenklinkend en daarmee het tegendeel van de consonant. In een compositie wordt een dissonant vaak gevold door een consonant.

Dit geeft de luisteraar dan een gevoel van spanning en oplossing in de harmonie. (Wikipedia.nl)

Als iemand zich bewust is van zijn of haar houding en het gedrag dat daarbij hoort dan zal er worden gestreefd naar overeenstemming ofwel consonantie. Als de houding en het gedrag van de persoon botsen, ontstaan er natuurlijk problemen, dit noemen we dan dissonantie.

Hierover heeft Festinger een hele theorie ontwikkeld, de cognitieve dissonantietheorie. Festinger was een Amerikaanse sociaal psycholoog van joodse komaf. Met deze cognitieve dissonantietheorie is hij beroemd geworden.

Onze persoonlijkheid ontwikkelt zich door rijpen en het leren uit ervaringen.

Als ervaringen consonant zijn zullen ze over het algemeen overgenomen worden door het zelfbeeld.

Dit wordt dan assimilatie genoemd. Het grootste gedeelte van de dissonante ervaringen worden niet opgenomen door het zelfbeeld. Echter als deze dissonante ervaringen wel worden opgenomen in het zelfbeeld, zal het zelfbeeld hierdoor veranderen. Dit noemen we dan weer accommodatie.

Dissonante ervaringen kunnen het zelfbeeld bedreigen en tot spanning leiden.

Er kunnen dan gevoelens ontstaan van onzekerheid, verwarring of zelfs angst.

In uiterste gevallen kunnen ervaringen zelfs verdrongen worden. Wetenschappelijk is aangetoond dat de ene persoon meer geneigd is tot assimilatie en de andere tot accommodatie.

Mannen zijn over het algemeen meer geneigd tot assimilatie en vrouwen tot accommodatie.

Hierbij spelen neurologische en hormonale factoren een rol, maar ook de opvoeding.

Uiteindelijk gaat het erom dat er een acceptabel evenwicht wordt gevonden tussen assimilatie en accommodatie. (Angenent, 2004, p.29)

5.3 De invloed van de leerkracht

Er zijn veel factoren van invloed op het zelfbeeld van een kind. Natuurlijk hebben leerkrachten ook invloed op het zelfbeeld van een kind.

Omdat dit mijn vakgebied is wil ik kijken hoe je als leerkracht invloed hebt op het zelfbeeld van een kind. Vaak zijn leerkrachten een voorbeeld voor een kind. Zeker in het leven van een jong kind.

Als je jong bent is je 'juf' of 'meester' nog de persoon die alles weet en alles kan.

Daarom is het zo belangrijk dat je er als leerkracht van bewust bent hoe je over komt.

houding en de overtuigingskracht van een leerkracht zijn uiterst belangrijk. Als leerkracht moet je vertrouwen uitstralen om een goede relatie met de leerlingen op te bouwen.

Kennis van het zelfbeeld stelt een leerkracht in staat het beeld dat een kind van zichzelf heeft indien nodig te beïnvloeden.

Als leerkracht ben je een belangrijke factor in de ontwikkeling van het zelfbeeld van iedere leerling door je stijl van bekrachtigen. Het is daarom van belang om te kijken naar je interactiestijl.

Het is essentieel om in de omgang met een kind een open oog te hebben voor wat er in hen omgaat. Wees als leerkracht sensitief voor hoe een kind zich voelt in het contact met jou als leerkracht en met zijn klasgenoten en wat het van zichzelf denkt.

Een goede relatie tussen leerkracht en leerling vormt de basis voor het goed functioneren van een leerling. Binnen een goede relatie kan een kind zich veilig voelen.

Veiligheid in het onderwijs is een belangrijk speerpunt.

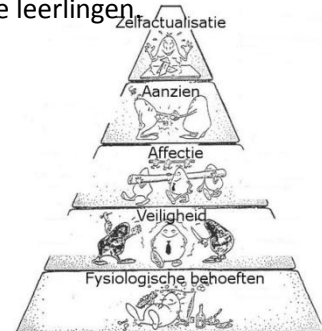
De piramide van Maslow laat ons zien waarom. Iedere leerling heeft basisbehoefte waarin hij of zij dagelijks voorzien willen worden. In 1943 publiceerde Abraham Maslow een hiërarchische ordening behoefte, hierin onderscheidt hij vijf lagen.

1. Organische of lichamelijke behoefte: deze fysiologische behoefte houden verband met het lichamelijk evenwicht. Je kunt hierbij denken aan de behoefte voor voedsel, drinken, slaap en het uitscheiden van afvalstoffen in de vorm van urine of ontlasting. Maar ook andere lichamelijke zaken als seks, sport en comfort kunnen we in deze laag terugvinden
2. Lichamelijke veiligheid en zekerheid: om aan deze behoefte te voldoen gaat het individu op zoek naar beveiliging in een georganiseerde groep, deze kan zowel groot als klein zijn. Je kunt hierbij denken aan de buurt of het gezin. Het gaat hierbij om huisvesting, werk en relaties.
3. Behoefte aan samenhang en affectie: onder deze laag vallen ook de behoefte aan vriendschap, liefde en positief-sociale relaties. De behoefte aan genegenheid en warmte, ergens bij horen.
4. Behoefte aan waardering, erkenning en zelfrespect. In deze laag wordt er belang gehecht aan de status in sociaal verband, aanzien. Voor een leerling betekent dit behoefte aan waardering en respect. Dat hij of zij er mag zijn zoals hij of zij is.
5. Behoefte aan zelfverwerkelijking/zelfactualisatie: de behoefte om je persoonlijkheid en je mentale groei mogelijkheden te ontwikkelen. Je zou kunnen zeggen dat je in deze fase komt tot het ontwikkelen van je talenten.

Maslow stelt dat elk levend wezen dezelfde behoeftes nastreeft. Wanneer aan de ene behoefte is voldaan schuift het individu op naar het volgende niveau. (Wikipedia.nl)

Als er gewerkt wordt in de klas met deze behoefte lagen zullen kinderen zich veilig gaan voelen. Je kunt als leerkracht zekerheid bieden in de klas door middel van vaste normen die je samen afspreekt. Ook is in de klas de behoefte van sociale acceptatie belangrijk. Leerlingen willen graag geaccepteerd en gerespecteerd worden.

Daarom is het belangrijk om als leerkracht de behoefte van je leerlingen te kennen. Dit gaat gemakkelijker als je als leerkracht een goede relatie hebt opgebouwd met je leerlingen.



Figuur 3: piramide van Maslow

Een goede relatie met een leerling kun je als leerkracht opbouwen door de volgende drie elementen te tonen (Woltjer & Janssens, 2010):

1. Acceptatie: een kind moet zichzelf veilig voelen op school en in de klas. Belangrijk is dat een kind zichzelf kan zijn en geaccepteerd wordt zoals hij is.
2. Ondersteuning: Een kind heeft het vertrouwen en de bevestiging nodig van een leerkracht. Deze ondersteuning is van grote betekenis zodat het kind het vertrouwen kan voelen in wat het kan en wil.
3. Betrokkenheid: de eerste twee punten, acceptatie en ondersteuning kunnen niet zonder de betrokkenheid van een leerkracht bij het kind. Je moet als leerkracht je betrokkenheid tonen. Laten zien aan een kind dat je een relatie wil aangaan.

Om een goede relatie aan te gaan met een kind, moet je als leerkracht weten hoe een kind in elkaar zit. Het is belangrijk om inzicht te krijgen in hoe een kind over zichzelf denkt en hoe het zichzelf ziet: het zelfbeeld.

5.4 Verschil tussen jongens en meisjes

Voordat we gaan kijken naar het verschil in zelfbeeld tussen jongens en meisjes, eerst een stukje over het verschil in etnische groepen. Volgens sommige onderzoekers is het voldoende aannemelijk gemaakt dat in één land, verschillende etnische groepen kunnen verschillen in hun gericht-zijn op prestaties, dit noemen zij ook wel 'need for achievement'.

Deze 'need for achievement' is in het bijzonder lager in de minder draadkrachtige milieus en bij jongere kinderen. Dit wil echter nog niet zeggen dat het zelfbeeld daarmee ook lager is. (Kohnstamm (a) 2002 p.118)

Omdat de leerlingen op mijn praktijkschool overwegend donker van huidskleur zijn vond ik het volgende onderzoek interessant om te noemen. In de Verenigde Staten liggen de gemiddelde schoolprestaties, dus de leerresultaten, van zwarte leerlingen onder die van blanke leerlingen.

In dit onderzoek zijn de resultaten vergeleken met groepen uit dezelfde welstandklasse.

Ook op de school waar ik mijn praktijkonderzoek heb gedaan liggen de leerresultaten van zwarte kinderen gemiddeld lager dan die van blanke kinderen.

Uit het onderzoek in de Verenigde Staten blijkt verder dat zwarte leerlingen wel optimistischer zijn dan blanke over wat ze nog zullen gaan presteren. Bij de blanke leerlingen konden de onderzoekers over het algemeen een verband vinden tussen het zelfbeeld en de prestaties, maar bij de zwarte leerlingen niet. (Kohnstamm (a) 2002 p.118)

Nu naar het verschil tussen jongens en meisjes. Volgens Kohnstamm (2002) maakt het voor het zelfbeeld verschil of je een jongen of een meisje bent. Meisje schatten gemiddeld hun mogelijkheden lager in dan jongens, ook wanneer zij even goed en soms beter presteren.

Uit een Vlaams onderzoek onder 800 kinderen uit de bovenbouw van de basisschool bleek dit niet alleen op te gaan voor de schoolvaardigheden, maar ook voor de manier waarop kinderen sociaal geaccepteerd worden door medeleerlingen, voor de sportieve vaardigheden, het uiterlijk en het algemene gevoel van eigenwaarde.

Alleen als het op houding en gedrag aankomt, gaven de jongens zichzelf gemiddeld een lager cijfer dan de meisjes. (Kohnstamm (a), 2002 p.119)

5.5 Pesten

Er zijn natuurlijk verschillende invloeden die de ontwikkeling van kinderen ernstig kunnen bedreigen. En daarmee natuurlijk ook het zelfbeeld en de zelfwaardering sterk kunnen beïnvloeden.

Ik heb een aantal punten op een rijtje gezet:

- Hechting tussen ouder en kind
- Echtscheiding
- Adoptie van kinderen uit het buitenland
- Hoogbegaafdheid
- Pesten
- Kindermishandeling
- Seksueel misbruik
- Groei naar volwassenheid

Als leerkracht krijg je in je loopbaan ongetwijfeld met een aantal van deze punten te maken.

Ik wil er één punt uitpakken en wat verder belichten: pesten. Dit omdat deze veel voorkomt in de klas en op iedere school wel een probleem vormt.

Daarnaast is het onderwerp op het moment dat ik dit aan het schrijven ben volop actueel in de media.

Bij pesten is er altijd sprake van een ongelijkwaardige strijd. Dit omdat het meestal een groep betreft die zich richt op een individu die zich nauwelijks kan weren tegen het pestgedrag.

Pesten gebeurt meestal door kinderen uit dezelfde groep of klas. Meestal zijn het de jongens die pesten. Het pesten kan de volgende vormen aannemen:

- Op een gemene manier gekleineerd, uitgescholden, vernederd, bedreigd, gecommandeerd, overheerst of onderworpen worden.
- Lastiggevalen, weggeduwd, gestoten, gestompt, geslagen of geschopt worden.
- Boeken, geld en andere eigendommen worden beschadigd of afgenomen. (Alblas, 2011, p.210)

Pesten kan veel met kinderen doen. Kinderen die gepest worden hebben vaak geen zin meer om naar school te gaan. Ze kunnen zelfs bang zijn om naar school te gaan, niet meer durven.

Dit wordt 'schoolfobie' genoemd. (Westerveld, 2000, p.106) Ook hebben kinderen die gepest worden een grotere kans op psychische en/ of lichamelijke klachten. Ze kunnen zich bijvoorbeeld eenzaam, onveilig en buitengesloten voelen. Deze gepeste kinderen hebben vaak een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. De ernst van de gevolgen hangt af van de aard van de pesterijen en de mate waarin het kind gepest wordt. Als een kind een negatief zelfbeeld gaat ontwikkelen ten gevolge van het pesten zullen er sociale vaardigheden zijn die het kind niet goed kan ontwikkelen.

Hierdoor kan het een sociaal isolement toenemen. Door onzekerheid en angst kunnen ook leerprestaties afnemen, schoolprestaties kunnen zelfs gaan verslechteren.

Pesten heeft niet alleen gevolgen voor het kind dat gepest wordt, maar ook voor de hele groep of klas waar het pesten voorkomt. De sfeer in de klas kan verslechteren en daardoor kunnen ook de schoolprestaties van andere kinderen uit de klas gaan afnemen.

In een klas zijn er vaak meerdere groepen: uitgesproken pesters en meelopers. De rest van de klas kijkt mee of heeft niet door dat er gepest wordt.

Waarom wordt iemand een zondebok en welke eigenschappen dragen daartoe bij?

1. Afwijken van de groepsnorm: een kind kan afwijken van de groep door bijvoorbeeld huidskleur, kleding, gedrag of houding. Deze kinderen lopen meer risico te worden gepest.
2. Persoonskenmerken: een kind dat gepest wordt heeft een aantal persoonskenmerken die eraan bijdragen dat hij gepest wordt. Hij is vaak lichamelijk zwakker, heeft een negatief zelfbeeld, is verlegen en teruggetrokken en vindt het moeilijk om voor zichzelf op te komen. Ze staan vaak buiten de groep en hebben weinig vrienden, ze worden vaak als laatste gekozen en staan of spelen in de pauze vaak alleen. (Alblas, 2011, p.213)

Omdat er zoals eerder al benoemd veel negatieve gevolgen zijn voor gepeste kinderen is het voor een leerkracht, maar zeker ook de school een noodzaak om pestgedrag aan te pakken.

Dit is niet altijd even gemakkelijk en veel scholen zijn hier ook al volop mee bezig.

Als leerkracht merk je niet altijd dat er iemand gepest wordt. Ook durven kinderen die gepest worden hier niet altijd over te praten omdat ze bang zijn.

Om het pesten toch aan te pakken is bewustwording van het probleem nodig, daarnaast moet er een manier worden bedacht om het pesten terug te dringen. Er worden steeds meer lessen en methodes ontwikkeld om pesten aan te pakken.

Als laatste wil ik benoemen dat het ook belangrijk is om ouders op de hoogte te brengen van het pestgedrag. Zowel de ouders van het gepeste kind als de ouders van de pestende kinderen en de ouders van de rest van de kinderen in de klas. Je kunt als leerkracht ouders vragen in gesprek te gaan met hun kind. Het is belangrijk dat zij achter de maatregelen staan die eventueel genomen worden.

Recent heeft de staatsecretaris van onderwijs Sander Dekker met behulp van de kinderombudsman Marc Dullaert een wetsvoorstel opgesteld om het pesten op scholen aan te pakken. Daarin staat dat scholen verplicht worden een lesprogramma tegen pesten te gebruiken.

Een meerderheid van de Tweede Kamer vindt het een goede zaak dat scholen de wettelijke plicht krijgen om het pesten aan te pakken. Ik denk dat dit een goede zaak is, omdat deze wet ook stelt dat leerkrachten zich moeten trainen om pesten te voorkomen, te signaleren en aan te pakken.

Verdere informatie over dit plan en een kort interview met de staatsecretaris van onderwijs vindt u in de krantenartikelen in bijlage 1.

5.6. De gelukkigste kinderen

Dit hoofdstuk heeft als titel: Welke factoren zijn van invloed op het zelfbeeld van een kind. We hebben al gelezen dat de omgeving van een kind een grote rol speelt. Uit recent onderzoek van Unicef is gebleken dat Nederlandse kinderen de gelukkigste kinderen van alle Westerse landen zijn. Hierbij is gekeken naar kinderen uit Europa en Noord-Amerika. Vijf jaar geleden was Nederland ook al lijstaanvoerder. Wat maakt Nederlandse kinderen nu zo gelukkig?

Nederlandse kinderen hebben bijvoorbeeld het minst vaak overgewicht, ontbijten relatief goed en drinken geen alcohol. Ook het onderwijs in Nederland is goed.

Het rapport vergelijkt het welzijn van kinderen in 29 OESO-landen aan de hand van 26 indicatoren die geclusterd zijn rondom de onderwerpen: armoede, gezondheid en veiligheid, onderwijs, (risicovol) gedrag, huisvesting en omgeving. Vooral de combinatie van welvaart en eigen gevoel van welbevinden van jongeren maakt dit onderzoek uniek. Het rapport is gebaseerd op cijfers afkomstig van internationale bronnen waaronder het WHO's Health Behaviour of School Age Children en het OESO-Programme for International Student Assessment.

Het rapport kijkt naar veel onderwerpen, bijvoorbeeld: overgewicht, ontbijten, het eten van fruit, tienerzwangerschappen, roken, het gebruik van alcohol en cannabis, pesten, het aantal kamers in het huis waar het kind woont etc.

Volgens Unicef gaf 95 procent van de Nederlandse kinderen zelf ook aan tevreden te zijn over hun leven. Nederland scoort het beste van alle landen op het gebied van materieel welzijn, onderwijs en gedrag. Ons land neemt de vierde plaats in als het gaat om huisvesting en een vijfde plek wat betreft gezondheid en veiligheid. Met een gemiddelde van 2,4 over de 5 onderzoeksgebieden blijft Nederland de nummer 2, Noorwegen (gemiddelde 4,6) ruim voor.

Andere landen die in de top 5 staan zijn: IJsland, Finland en Zweden. Landen die laag scoren op de lijst zijn: De Verenigde Staten, Litouwen, Letland en Roemenië. (Adamson, 2013)

De vraag die je kunt stellen bij dit onderzoek is de volgende: Hoe reëel is dit onderzoek nu in 2013? De gegevens van Unicef zijn gebaseerd op gegevens die dateren uit 2009 en 2010. De gevolgen van de crisis zijn dus niet goed te zien in dit rapport.

Het volledige onderzoek vindt u in bijlage 10.

6. Welke relatie is er tussen zelfbeeld, zelfwaardering en competentiebeleving?

6.1. Wat is competentiebeleving?

Competentiebeleving is te omschrijven als het gevoel ergens goed in te zijn. Hierbij wordt het eigen functioneren op verschillende gebieden, ofwel domeinen beoordeeld.

Competentiebeleving is iets wat bij kinderen moet ontwikkelen en groeien met de jaren.

Groei in competentiebeleving is niet gelijk verdeeld over cognitieve, sociale en lichamelijke domeinen. De groei in competentiebeleving is sterk afhankelijk van succesbelevingen en de reacties van volwassenen daarop, maar ook de reactie van medeleerlingen spelen hierin een rol.

Op school heeft de leerkracht hier natuurlijk ook een rol in. Naast de afhankelijkheid van succesbelevingen speelt ook het voelen van uitdaging een grote rol. Voor zelfstandigheid moet een kind in bepaalde mate competent zijn. Competentie is een begrip uit de ontwikkelingstheorie van Erikson. De ontwikkelingstheorie van Erikson komt ook aanbod in hoofdstuk 4.2.

In iedere ontwikkelingsfase staat een bepaald levensthema centraal.

In de schoolleeftijd is dat volgens hem actief en ijverig kunnen laten zien wat je kunt.

White een andere neo-Freudiaan heeft het competentiebegrip een bredere betekenis gegeven.

Eigenlijk wordt in iedere fase vanaf de geboorte van een kind een soort competentie gevraagd.

Steeds moet het kind zich bepaalde nieuwe vaardigheden eigen maken. (Kohnstamm (a), 2002 p. 125)

Om nog wat verder in te gaan op de groei in competentiebeleving en de invloed daarop wil ik graag wat van de visie van Susan Harter belichten. Susan Harter is een Amerikaanse ontwikkelingspsycholoog en heeft een aantal onderzoeken gedaan op dit gebied.

Zij bouwt de theorie van White verder uit. De competentie die een kind kan bereiken is volgens haar niet gelijk verdeeld over de verschillende ontwikkelingsgebieden. (Kohnstamm (a), 2002 p.127)

Een kind kan bijvoorbeeld verder zijn in zijn ontwikkeling op sociaal gebied dan in zijn zelfstandigheid. Zij vindt dat er in ieder geval drie terreinen moeten worden onderscheiden:

- Cognitieve competentie: gericht op schoolse prestaties.
- Sociale competentie: omgang met leeftijdsgenoten.
- Fysieke competentie: Sport en spelletjes binnen en buitens huis.

Daarnaast moet men ook de mislukkingen meenemen en niet alleen de succesbelevingen.

Succes alleen zal niet altijd stimuleren zijn. Te veel mislukkingen kunnen het gevoel van competentie beperken, ook al staan daar heel wat succesbelevingen tegenover. Je hoort ook vaak zeggen dat tegenover één negatieve opmerkingen tien positieve opmerkingen moeten staan.

Natuurlijk is succes ook een relatief begrip. Niet alles wat lukt, zal bevrediging schenken.

Een kind moet uitdaging hebben, zone van de naaste ontwikkeling, Vygotsky, want een te gemakkelijke taak zal niet leiden tot een succesbeleving. Daar ligt dan ook een taak voor leerkrachten. Al deze factoren zullen elkaar beïnvloeden en ervoor zorgen dat het kind een persoonlijke geschiedenis zal krijgen van competentie-ervaringen.

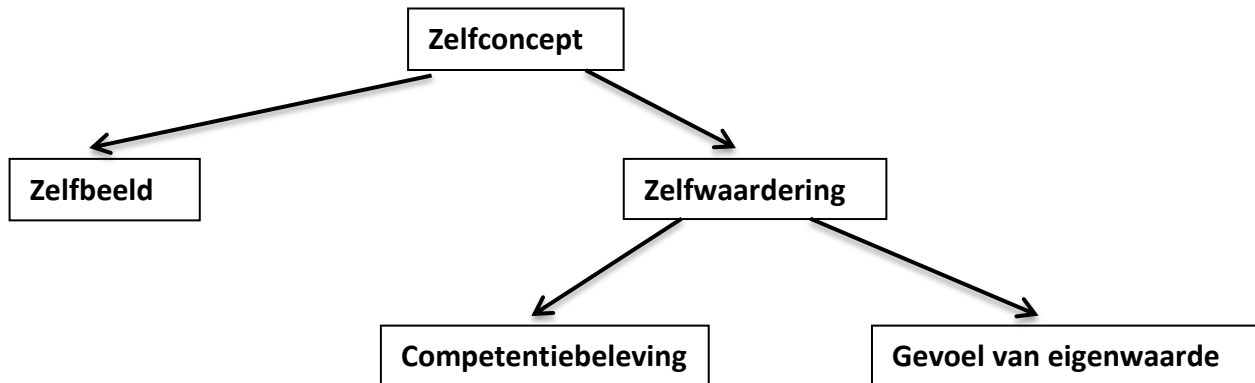
Zo ontstaat een competentiepatroon wat kenmerkend zal zijn voor een kind en voor de manier waarop dit kind over zichzelf zal gaan denken, het zelfbeeld. (Kohnstamm (a), 2002 p.127)

Naarmate iemand zich kompetenter voelt, zal hij zowel succes als falen eerder toeschrijven aan factoren waar hij zelf invloed op heeft, aan eigen inzet en gedrag. Kinderen die zich competent voelen zullen hun eigen gedrag beter afstemmen op de eisen van een taak.

Mede daardoor zullen hun leerresultaten en prestaties beter zijn. Als het resultaat niet goed is, zijn zij in staat om hun eigen gedrag aan te passen.

6.2. De relatie met het zelfbeeld en zelfwaardering

Om duidelijk te maken hoe de relatie tussen competentiebeleving en het zelfbeeld, de zelfwaardering zich verhoudt, hieronder een figuur dat de verhoudingen duidelijk maakt.



Figuur 4: schematische voorstelling van de begrippen (Thijssen, 2008)

De onderzoeken van Suzan Harter hebben bijgedragen aan de theorievorming met betrekking tot de ontwikkeling van zelfwaardering bij leerlingen. In hoofdstuk 3.6 heeft u de verhoudingen tussen het zelfconcept, het zelfbeeld en de zelfwaardering kunnen lezen. Suzan Harter heeft ook in één van haar onderzoeken de relatie aangetoond tussen beoordeling van het eigen functioneren in specifieke domeinen, de competentiebeleving en het meer globale gevoel van eigenwaarde.

‘Een zelfbeeld heeft namelijk veel te maken met competentie, met het gevoel dat eigen handelen ertoe doet, dat je greep hebt op de situatie waarin je gewoonlijk verkeert en adequaat kunt inspelen op eisen die in het leven dat je leidt aan je worden gesteld’ (Kohnstamm (b), 2002 p.93).

Als de competentiebeleving beïnvloedt zou kunnen worden zou hieruit een positiever zelfbeeld kunnen ontstaan. Als een leerling ervaart dat hij al veel kan (competentiebeleving), dat de leerkracht maar ook anderen vertrouwen in hem hebben, kan de eigenwaarde of zelfwaardering vergroot worden. Het is dus als leerkracht belangrijk om competentiebeleving te versterken bij leerlingen door hen te laten zien waar hun kwaliteiten liggen en hen te complimenteren als ze dingen/taken goed uitvoeren. Daarnaast is het belangrijk om als leerkracht een goede relatie op te bouwen met de leerling, om zou het vertrouwen van de leerling te vergroten, hierover kunt u meer lezen in hoofdstuk 7. Aangezien het zelfbeeld grotendeel afhangt van hoe een kind zijn of haar capaciteiten ziet, is het van groot belang om als leerkracht de focus te leggen op het positieve daarin. De ervaring dat een kind iets beheerst, nodigt uit tot nieuwe pogingen die gericht zijn op nieuwe ervaringen en het laten blijken dat ze iets onder de knie hebben (het meester zijn over iets). Die ervaring zorgt er ook voor dat een kind het zal aandurven om in de klas, maar zeker ook buiten de klas, een moeilijkere taak dan de vorige aan te pakken.

Zoals u in hoofdstuk 3.6 heeft kunnen lezen bestaat het zelfconcept uit het zelfbeeld en de zelfwaardering. Ook heeft u daar kunnen lezen hoe het zelfbeeld en de zelfwaardering in verhouding tot elkaar staan. Nu kun je deze begrippen nog verder verdelen.

Zelfwaardering kun je nog verder verdelen in specifieke en globale zelfwaardering.

Met specifieke zelfwaardering wordt competentiebeleving bedoeld en met globale zelfwaardering het gevoel van eigenwaarde. Competentiebeleving is dan: *‘de evaluatie van het zelf ten aanzien van bepaalde domeinen van eigen kunnen’* (Egberink, 2005)

7. Wat zijn de basisbehoeften van een kind?

7.1 De menselijke behoeften

Het is belangrijk om te weten wat een kind nodig heeft om te leven. Ieder mens heeft bepaalde basisbehoeften nodig om te kunnen leven. Het begrip behoefte kun je definiëren als het bewustzijn zijn van een gebrek en een verlangen naar datgene wat ontbreekt. Een behoefte zet mensen aan tot een bepaald gedrag. Een behoefte ontstaat als mensen in een toestand verkeren die afwijkt van wat zij graag willen. Een behoefte zal dan ook vaak leiden tot een actie in de richting van een bepaald doel. Je kunt behoeften op de volgende manier indelen:

- Primaire behoeften: hierbij kun je denken aan voedsel, water en kleding.
- Secundaire behoeften: hierbij kun je denken aan onderwijs, cultuur en sport.
- Tertiaire behoeften: Dit zijn de behoeften die betrekking hebben op luxe, zoals het maken van verre reizen.

Er zijn aangeboren en aangeleerde behoeften. Aangeboren behoeften zijn primaire behoeften en aangeleerde behoeften zijn secundaire behoeften. (Alblas, 2001)

Maslow (1954) gaat ervan uit dat er aan het menselijk gedrag vijf behoeften ten grondslag liggen. In hoofdstuk 5.3 kunt u meer over deze basisbehoeften van Maslow lezen.

Niet ieder mens heeft dezelfde grootte van behoefte, dit verschilt per persoon. Ook heeft ieder mens andere mensen nodig om zijn behoeften te vervullen. Je kunt dus zeggen dat de sociale omgeving van groot belang is.

7.2 De behoeften van het kind

Zoals in de voorgaande hoofdstukken al is gebleken heeft de sociale omgeving een grote invloed op het leven van een kind. Niet alleen op de gedragingen en het zelfbeeld maar ook op het leerproces van een opgroeiend kind. Opvoeders, leerkrachten en leeftijdsgenoten zijn instaat om dit te beïnvloeden, zij kunnen gewenst gedrag bevorderen en ongewenst gedrag afremmen, verminderen. Om wat verder in te gaan op de behoeften van het kind, wil ik de piramide van Maslow in relatie zetten met het kind in de klas. Om tot zelfontplooiing te komen zullen kinderen als eerste voorwaarden lichamelijke behoeften hebben. Dit is allereerst de taak van de ouders en of opvoeders van het kind. Deze behoeften zullen dus grotendeels thuis vervuld moeten worden.

Wel is het belangrijk dat je als leerkracht in de ook deze behoeften in de gaten houdt.

Als er niet aan lichamelijke behoefte wordt voldaan vanuit de thuissituatie zal dit gevolgen hebben voor het gedrag van de kinderen en de leerprestaties.

Ten tweede heeft een kind behoefte aan veiligheid en zekerheid. Dit is een behoefte die je als leerkracht wel direct kan en moet bieden. Voordat een kind zich veilig en zeker zal voelen in de klas, moet er een goed pedagogisch leer- en leefklimaat aanwezig zijn in de klas.

Als dit klimaat goed is zal een kind zich op zijn of haar gemak voelen en zal het steeds wat meer van zichzelf laten zien. Als derde punt is er de behoefte aan samenhang en affectie.

Als we dit vertalen naar het kind in de klas zou je kunnen zeggen, de behoefte aan sociaal contact.

Als het goed is ontbreekt dit er niet aan in een klas. Kinderen leren, werken en spelen met elkaar.

Als leerkracht is het belangrijk om in de gaten te houden hoe de kinderen contact maken in de klas en of er voldoende sociaal contact is. Dit hebben kinderen namelijk nodig om de volgende behoefte te bevredigen. Die van de behoefte aan waardering, erkenning en zelfrespect. Als een kind zich in de klas afzonderd en weinig contact maakt met klasgenoten zal het minder makkelijk aan dit punt kunnen voldoen. Het is belangrijk dat de leerkracht een leerling waardeer en erkent, maar daarnaast is het ook van belang dat klasgenoten dit doen.

Een goede manier om dit te doen als leerkracht is het geven van complimenten of het belonen van bepaald gedrag. Kinderen groeien van complimenten. Dit zal bijdrage aan het zelfrespect van de leerling. Een compliment geven kan natuurlijk zowel verbaal als non-verbaal.

Als we kinderen helpen op deze punten en deze dingen meegeven dan zullen kinderen verder groeien in hun persoonlijke ontwikkeling. Als leerkracht geef je dit mee in de hoop dat het kind zich dan op latere leeftijd helemaal kan ontwikkelen.

Bovenstaande punten van Maslow lijken niet al te moeilijk om te bereiken. Hij gaat vooral in op de behoeften van het menselijk gedrag.

Maar hoe kun je als leerkracht nu het beste aansluiten bij wat kinderen nodig hebben binnen de school om zich op een goede manier te ontwikkelen? Niet ieder kind heeft dezelfde mate van behoefte. Er is een vorm van onderwijs die op dit verschil van behoeftes goed inspeelt: het adaptief onderwijs. Onder adaptief onderwijs wordt verstaan: onderwijs dat is aangepast aan de onderwijsbehoeften van individuele leerlingen met het uiteindelijke doel om het leren voor alle leerlingen effectiever te maken. (Bongaards, 2005, p. 90)

Volgens professor en orthopedagoog L. Stevens vraagt adaptief onderwijs eerst om een pedagogisch klimaat waarin kinderen zich gerespecteerd en veilig voelen. Dit kunnen zij wanneer ze ervaren dat de meester of de juf vertrouwen heeft in hun goede wil en mogelijkheden.

Volgens Stevens is dit een klimaat waarin er wordt gezorgd dat alle kinderen worden uitgedaagd om naar beste kunnen te presteren, terwijl ze daarbij de ondersteuning krijgen waar zij op dat moment behoeften aan hebben. (Dijkstra, 2000, p.8)

Professor en orthopedagoog L. Stevens staat sinds 1994 tot vandaag de dag bekend om zijn bijdrage en onderzoek omtrent het adaptief onderwijs.

Volgens de stuurgroep WSNS (Weer samen naar school) dient adaptief onderwijs allereerst groepsgericht te zijn. Daarbinnen kan tegemoet gekomen worden aan de specifieke behoeften van individuele leerlingen. (Bongaards, 2005, p.90)

Wat wordt er verstaan onder de onderwijsbehoeften waarover we lezen in de omschrijving van het adaptief onderwijs? In dit verband worden drie voorwaarden genoemd voor het welbevinden en een actieve, gemotiveerde houding van kinderen. Dit zijn: relatie, autonomie en competentie (Dijkstra, 2000, p.11) Relatie heeft te maken met 'de ervaring dat mensen je waarderen zoals je bent graag met je willen omgaan' (Förrer, 2006, p. 21) Kinderen hebben recht op een veilige omgeving. Deze bestaat dan uit, altijd een beroep durven en kunnen doen anderen om hen te helpen op momenten dat dit nodig is. Het vanzelfsprekend vinden om zelf ook anderen te helpen. Kinderen moeten zichzelf zijn in een groep. Autonomie heeft te maken met het zelf kunnen. Het betekent niet alleen zelfstandigheid, maar ook verantwoordelijkheid. Zelfstandigheid is onder andere zelf iets voor elkaar krijgen door eigen inspanning. Alles waar het woordje zelf bij komt kijken, zelf doen, zelf ontdekken, zelf problemen oplossen en zelf uitvoeren. Zelfstandig taken uitvoeren geeft voldoening en geloof in eigen kunnen. Competentie heeft te maken met het in jezelf geloven. Geloven dat je iets kunt. Een kind moet geloven dat het iets kan en hier ook plezier in hebben. Kinderen ervaren dat ze door gericht te handelen allerlei zaken voor elkaar kunnen, Hierbij maken ze gebruik van hun kennis, vaardigheden en energie. **Figuur 5: afbeelding basisbehoeften**



Stevens heeft het hier over basisbehoeften. Bij kinderen fungeren die als voorwaarden voor een actieve, gemotiveerde leerhouding. Er zijn nog vele anderen die anderen, aan deze basisbehoefte van Stevens gerelateerde, voorwaarden noemen. Ik heb ervoor gekozen die van Stevens aan te houden.

Het is belangrijk dat we in het onderwijs alles doen wat er in ons vermogen ligt om gunstige omstandigheden voor het ontwikkelen van deze voorwaarden bij kinderen te creëren. Als deze voorwaarden namelijk ontbreken en kinderen niet het gevoel hebben dat ze geaccepteerd en gewaardeerd worden dan zul je zien dat zij zelf op een negatieve manier proberen basisvoorwaarden voor zelfontplooiing te ontwikkelen. (Dijkstra, 2000, p.12) Vaak gaat dit ten koste van anderen. Om het gevoel van eigenwaarden en trots te herstellen kunnen kinderen dominant en negatief gedrag gaan vertonen. Als gevolg van gekwetsten eigenwaarde en trots kunnen kinderen vluchtgedrag gaan vertonen. We zijn dan vaak geneigd om te zeggen dat vooral zwakke kinderen dit risico lopen, maar ook zeer begaafde kinderen kunnen niet actieve, ongemotiveerde leerlingen worden.

8. Wat wordt er verstaan onder de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen?

Het zelfbeeld is een belangrijk onderdeel van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Daarom heb ik ervoor gekozen om de sociaal-emotionele ontwikkeling uit te werken in dit hoofdstuk. Natuurlijk is het zelfbeeld niet los te koppelen van de totale ontwikkeling van een kind, omdat er verschillende factoren van invloed zijn op deze ontwikkeling.

De sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind is misschien wel het meest kwetsbare en ingewikkelde deel van de totale ontwikkeling. De ontwikkeling op dit vlak is onlosmakelijk verbonden met alle andere ontwikkelingsgebieden

De belangrijke stromingen die zich uitgelaten hebben over de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn: de psychoanalytische psychologie, de leertheoretische psychologie, de ethologische psychologie, de cognitieve ontwikkelingspsychologie en de sociaal-cognitieve psychologie. Om verwarring te voorkomen ga ik de stromingen niet allemaal behandelen.

8.1. De ontwikkelingslijn van de sociaal-emotionele ontwikkeling

Het is voor kinderen belangrijk dat zij zich op alle gebieden goed kunnen ontwikkelen.

Een groot gedeelte van deze ontwikkeling en de vorming daarvan vindt plaats op de basisschool.

Daarom wil ik gericht gaan kijken naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind in de periode dat het op de basisschool zit.

Je kunt de ontwikkelingslijn van de sociaal-emotionele ontwikkeling in verschillende leeftijdscategorieën indelen. Ik heb de volgende indeling aangehouden:

- Kleuters: vier tot zes jaar
- Kinderen van zes tot negen jaar
- Kinderen van negen tot twaalf jaar

Natuurlijk lopen de categorieën geleidelijk in elkaar over. Niet elk kind zal dezelfde ontwikkelingen doormaken op hetzelfde moment.

Binnen de leer- en ontwikkelingspsychologie stellen ze dat de ontwikkeling van kinderen het resultaat is van interactie tussen het kind en zijn omgeving. (Hooijmaaijers, 2012, P.98)

Binnen de sociaal-emotionele van kleuters speelt de omgeving een grote rol.

Hierbij kun je denken aan materiële zaken en immateriële zaken. Vooral de immateriële zaken, de aanwezigheid en begeleiding van opvoeders, leerkrachten en andere kinderen.

Kinderen in de kleuter leeftijd hebben over het algemeen sterk wisselende emoties.

Kinderen in deze leeftijd krijgen een toenemend ik-besef. De aanwezigheid van opvoeders en leerkrachten is erg belangrijk omdat kleuters gemakkelijk te beïnvloeden zijn.

Het onderwijsconcept 'basisontwikkeling' wordt door veel scholen in hun onderwijs aan jonge kinderen gebruikt als grondprincipe. (Hooijmaaijers, 2012, P.99) Dit concept geeft aan dat een 'gezonde kleuter' drie basiskenmerken heeft:

- Vrij van emotionele belemmeringen: een kind moet lekker in zijn vel zitten.
- Ondernemend en nieuwsgierig: een kind dat durft en niet bang is om te falen.
- Zelfvertrouwen: het voelt zich vaardig, competent en is trots kan en weet wat het wel en niet kan.

Kleuters kunnen hun emoties al vrij goed beheersen. Ook zijn ze over het algemeen al goed in staat om hun gedrag aan te passen aan de situatie. Tot op zekere hoogte kunnen kleuters emoties benoemen en herkennen bij zichzelf en anderen. Kleuters krijgen een toenemend ik-besef.

Hierdoor worden zij zich bewust van hun eigen kwetsbaarheid. Angst komt regelmatig voor kleuters in verschillende vormen en maten. 'Angst kun je omschrijven als een onplezierig gevoel van belemmering of spanning, een biologisch bepaalde reactie op de gewaarwording van gevaar'. (Hooijmaaijers, 2012, P.101)

De functie van angst is om een kind te beschermen tegen overprikkeling. Er kunnen in deze leeftijdsfase angsten zijn voor geluiden, dieren, donker en angst voor natuurverschijnselen. Het is belangrijk om als leerkracht deze angsten serieus te nemen en begrip te tonen.

Agressief gedrag zie je ook regelmatig terugkomen bij kleuters, dit gedrag is vaak te zien vanaf de peutertijd. Wanneer er agressief gedrag wordt vertoond om een bepaald doel te bereiken spreken we van instrumentele agressie. Wanneer er agressief gedrag wordt vertoond met de intentie om andere schade toe te brengen spreken we van vijandige agressie. Deze twee vormen zien je bij kleuters ook terug komen.

Fantasie speelt ook een grote rol in de emotionele ontwikkeling van de kleuter. Kleuters maken veel dingen mee in het dagelijks leven, maar snappen nog niet alles. Ze gebruiken hun fantasie om dingen te verklaren en om zich op hun gemak te voelen. Voor kleuters lopen vaak realiteit en fantasie nog door elkaar heen.

In de kleutertijd begint de ontwikkeling van waarden en normen vorm te krijgen.

Kleuters weten heel goed wat zij wel niet mogen. Zij zijn gevoelig voor straffen en belonen.

Kleuters zijn nog erg op zichzelf gericht en kunnen dus nog goed alleen spelen. Er ontwikkelen zich wel voorkeuren voor bepaalde mensen en kinderen, maar echte vriendschappen zoals je die bij oudere kinderen ziet daar is nog niet echt sprake van.

In de kleutertijd zie je wel een verschuiving plaatsvinden in de omgang met kinderen, van parallel spel (los van elkaar) naar communicatief spel (met elkaar). Spel is hier heel belangrijk in.

Door spellen leren kleuters veel sociale vaardigheden. Maar doen zij ook ervaring op in competitie, het omgaan met conflicten en het omgaan met verliezen en winnen.

Kinderen van zes tot negen jaar kunnen een groot gevoel van competentie opbouwen.

Dit komt doordat zij leren in deze leeftijdsfase dat ze zichzelf kunnen accepteren zoals ze zijn.

Hierdoor ontstaat er een mogelijkheid om veel nieuwe vaardigheden te leren en deze zullen het gevoel van competentie vergroten. Kinderen met een goed zelfbeeld kunnen op deze leeftijd duidelijk antwoord geven op vragen als: wie ben ik en waar ben ik goed in?

Kinderen in deze leeftijd beseffen goed dat zij een binnenwereld hebben met eigen gedachten en gevoelens, die zij voor zichzelf kunnen houden. (Hooijmaaijers, 2012, P.146)

Kinderen leren in deze fase omgaan met emotioneel stressvolle situaties.

Kinderen kennen op deze leeftijd de regels in hun omgeving en gaan daar ook mee aan de slag.

De regels zullen worden geaccepteerd en toegepast. Natuurlijk gaan kinderen wel onderzoeken hoe ver ze kunnen gaan en wat de bedoeling is van een specifieke regel.

Als leerkracht is het hierbij belangrijk om de regels duidelijk en consequent te hanteren.

In deze fase hebben kinderen een geordend wereldbeeld. Dit wereldbeeld wordt onder andere beïnvloed door de omgeving waarin het kind leeft en de televisie. Kinderen kunnen op deze leeftijd relatief goed type geweld onderscheiden, zowel reëel als fictief geweld.

Het inlevingsvermogen neemt toe in de leeftijd van zes tot negen jaar.

Inlevingsvermogen ontwikkelt bij het ene kind sneller dan bij het andere kind. Kinderen zullen zich op de leeftijd nog sterk met ouders of verzorgers identificeren, maar ook met oudere kinderen.

Beetje bij beetje gaan kinderen zich meer richten op het identificeren met leeftijds- en seksegenoten.

In deze fase gaan echte vriendschappen ontstaan op basis van loyaliteit en wederzijdse steun.

In deze fase kun je als leerkracht de groepssfeer en de omgang van kinderen met elkaar nog goed beïnvloeden. (Hooijmaaijers, 2012, P.155)

Opvoeding speelt een belangrijke rol in de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Kinderen in de leeftijd van negen tot twaalf leren nog beter omgaan met emoties en leren deze nog beter te verwoorden, er is een bewustwording. Kinderen kunnen zich nu ook beter verplaatsen in de ander. Doordat oudere kinderen meer dingen zien op televisie, zie zij dagelijks veel reëel geweld. Belangrijk om daarbij te weten is dat kinderen in deze fase dit geweld nog niet altijd in het juiste perspectief kunnen zetten. Hierin is de begeleiding van volwassenen, bijvoorbeeld de ouder of de leerkracht belangrijk.

Kinderen in de leeftijd krijgen steeds meer in de gaten wie ze zelf zijn. Als je een kind in de fase vraagt zichzelf te beschrijven zal het zichzelf vergelijken met anderen door overeenkomsten en verschillen te benoemen. Als leerkracht kun je bijdrage aan het zelfbeeld door kwaliteiten te benoemen. Oudere kinderen gaan zich vormen door onder andere sociale contacten met anderen. Door met leeftijdsgenoten om te gaan worden ze zichzelf bewuster van wie ze zijn en wat ze kunnen. Doordat leeftijdsgenoten belangrijk zijn is de keuze van vriendschappen van belang.

Kinderen in de leeftijdsfase ontleen hun identiteit aan hun prestaties op leergebied en sociaal gebied. Ze vergelijken zichzelf met anderen en hebben veel erkenning nodig om hun identiteit te bevestigen. (Hooijmaaijers, 2012, P.190) Hierbij kun je als leerkrachten ook een grote rol spelen. Een kind moet leren zelfstandig beslissingen te nemen en een besef te hebben dat het invloed kan uitoefenen op de rest van de wereld. Als leerkracht ben je hierin een voorbeeld voor kinderen, mede omdat ze je in deze fase kritisch zullen volgen.

Kinderen willen in deze fase graag groot zijn en erbij horen. Ze willen ergens aansluiting bij hebben. Ook zie je in deze fase dat kinderen de behoefte krijgen om innerlijke gevoelens en ervaringen met leeftijdsgenoten te delen. In een vriendschap is loyaliteit en vertrouwen belangrijk geworden. Er wordt belang gehecht aan echte vrienden en het hebben van regels in een vriendschap. Hierdoor wordt buitensluiting zichtbaar, er zijn kinderen die nergens bij horen en gemakkelijk buiten de boot vallen. Kinderen ontwikkelen in de fase persoonlijke voorkeuren. Als leerkracht heb je een grote verantwoordelijkheid om dit te begeleiden, inzicht in de klas is hierbij belangrijk.

Kinderen gaan zich op deze leeftijd merkbaar onderscheiden van de rest van het gezin, met name van de andere kinderen in het gezin. Conflicten met ouder gaan toenemen.

Kinderen willen meer zelfstandigheid en willen steeds meer hun mening laten horen.

Kinderen gaan beseffen dat zij eigen verantwoordelijkheid hebben. Waarden en normen van ouders, leerkrachten en andere volwassenen worden ter discussie gesteld, grenzen zullen worden opgezocht. Belangrijk is om als leerkracht in gesprek te blijven over regels.

Ook ontwikkelen kinderen in deze leeftijdsfase een gevoel van rechtvaardigheid.

8.2. De sociaal-emotionele ontwikkeling op school

Hierboven heb ik bij een aantal onderwerpen al benadrukt wat je als leerkracht kun bijdragen aan de ontwikkeling van het sociaal-emotionele. Een flink aantal jaren vormt de basisschool namelijk een groot deel van de omgeving van het kind. Vanaf vier jaar gaat de basisschool een grote rol spelen in de ontwikkeling van een kind. Op school leert het kind een (nieuwe) autoriteit accepteren, leert het presteren, leert het nieuwe relaties aan te gaan en wordt er bijgedragen aan de ontwikkeling van de identiteit. 'Volgens de Wet op het basisonderwijs (1981, artikel 9) dient het onderwijs zodanig te zijn ingericht dat: leerlingen een ononderbroken sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen doorlopen.' (Dietvorst, 1997, P.280)

Een leerkracht heeft in deze ontwikkeling in veel opzichten dezelfde functie als de ouder of verzorger. Kinderen moeten op school impulsen voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen vinden, maar ook beschermd worden tegen scheefgroei en tekorten die door verschillende aspecten kunnen ontstaan.

Een leerkracht moet sensitief en responsief op de signalen van een kind reageren. Sensitief en responsief gedrag van de leerkracht bestaat uit drie componenten. Een bestuurlijke component (de leerkracht bestuurt de situatie en het gedrag van de leerling). Een instructieve component (de leerkracht probeert de leerling nieuwe kennis en vaardigheden bij te brengen). En een affectieve component (de leerkracht onderhoudt een positieve relatie met de leerling). De leerkracht is vaak een voorbeeld voor een kind en wordt kritisch gevolgd in gedrag en besluiten. Ook is de leerkracht een belangrijke vertrouwenspersoon. De verwachtingen die de leerkracht van het kind heeft zullen een belangrijke positie innemen in de vorming van de identiteit of het zelfbeeld van het kind. Tegengestelde verwachtingen van belangrijke personen kunnen leiden tot grote emotionele spanningen bij het kind. Hier moet een leerkracht ook rekening mee houden.

Het is natuurlijk niet mogelijk om als leerkracht om de meest optimale sociaal-emotionele ontwikkeling op school te bereiken.

9. Hoe leren kinderen?

Het opdoen van kennis is vandaag de dag van groot belang in het onderwijs.

De nadruk lijkt steeds meer te worden gelegd op het presteren. Daarom is het belangrijk om te weten hoe kinderen leren om zo de leerprestaties te verhogen. Erik Erikson, een samenvatting van de ontwikkelingsstadia volgens zijn theorie heeft u kunnen lezen in hoofdstuk 4.2. , beschrijft dat een kind tussen de zes en twaalf jaar zichzelf moet leren zien als iemand die vaardigheden kan verwerven en een waardevol iemand kan worden. Kinderen met een beperkte leermogelijkheid kunnen in deze fase een gevoel van minderwaardigheid ontwikkelen. Daarom is het van groot belang dat kinderen op een goede manier worden begeleid gedurende hun leerproces.

Dit kun je als leerkracht doen door goed zicht te houden op de manier hoe kinderen leren en waar ze problemen kunnen tegenkomen. Daarom wil ik in dit hoofdstuk kijken hoe kinderen leren en in het hoofdstuk wat hierna volgt naar de leermotivatatie van kinderen.

9.1. Wat is kennis?

Om wat meer inzicht te krijgen in hoe kinderen leren vind ik het belangrijk om even kort in te gaan om wat kennis nu eigenlijk is. Als je als leerkracht optimaal wil functioneren is het belangrijk dat je begrijpt wat kennis is en wat het betekend om kennis van iets te hebben en deze te gebruiken.

Dit is belangrijk omdat je dan weet welk resultaat je samen met leerlingen wil bereiken en kun waarnemen wanneer kinderen deze hebben bereikt. (Oosterheert, 2007, p.23)

Kennis beweegt zich op verschillende niveaus:

1. Kennis op het niveau van de ervaring
2. Kennis op het niveau van de ideeën
3. Kennis op het niveau van geëxpliciteerde ideeën

Kinderen zitten niet als een ‘tabula rasa’, een onbeschreven blad in de klas. Ze hebben voordat zij naar de basisschool gaan al over allerlei verschijnselen, dingen en mensen eigen ideeën ontwikkeld. Kennis gaat aan de ene kant over ideeën die we hebben over de werkelijkheid.

Deze ideeën kunnen we duidelijk maken via symbolen. Deze symbolen kunnen onder andere zijn: onze woordkennis, taalvaardigheid, rekenkundige symbolen en schema’s. (Oosterheert, 2007, p.27)

Veel activiteiten op school zijn erop gericht dat kinderen expliciet maken wat ze leren.

Daarnaast worden kinderen op school elke dag geconfronteerd met de geëxpliciteerde ideeën van anderen. Denk maar aan internet, de uitleg van de leerkracht, de leerstof in de schoolboeken of de feedback van medeleerlingen. Deze kunnen ze dan gebruiken om hun eigen ideeën verder te ontwikkelen.

Kennis gaat aan de andere kant over de inhoudelijke basis van de ideeën, ideeën komen van binnenuit, ze hebben een interne basis. Dit noemen ze in de literatuur de intuïtieve kennisbasis: een persoonlijk, dus authentiek, dynamisch geheel van indrukken, beelden, gewaarwordingen, samenhangen en verbanden, opgebouwd onder invloed van ervaringen en daardoor in meer of mindere mate verbonden met gevoelens. (Oosterheert, 2007, p.28)

Kennis heb je niet zomaar, deze moet je verwerven. Kennisverwerving begint altijd bij onszelf omdat we een behoefte ontwikkelen. Een behoefte aan beter waarnemen, meer begrip en inzicht en beter handelen. Zo komt ook vaak een leerproces op gang, tijdens dat leerproces loop je aan tegen grenzen van je intuïtieve kennisbasis. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat je iets niet zo goed begrijpt, of dat er iets is wat niet lukt. Er zijn dan een aantal dingen die je kunt doen. Je kunt vanuit je bestaande kennis, dus de kennis die je al hebt, een oplossing zoeken en vervolgens kijken of dit werkt.

Maar je kunt ook nieuwe informatie gaan inwinnen, dit kan natuurlijk op veel verschillende manieren. Het kan dan zijn dat je nieuwe informatie tegenkomt waar je nog niets van weet, op zo'n moment word je uitgedaagd om een oplossing te vinden.

Op school worden kinderen elke dag in aanraking gebracht met nieuwe informatie en uitdagingen. Ze hoeven dus niet zelf te wachten op een relevante ervaring.

Als leerkracht draag je elke dag bij aan die nieuwe informatie en zoek je als het goed is steeds weer naar nieuwe uitdagingen voor je leerlingen. Op school lopen kinderen dus als het waren een versneld leerproces door. Het is belangrijk dat een leerkracht kinderen laat zien en ervaren waarom nieuwe kennis belangrijk is. Deze kennis moet op een begrijpelijke en aantrekkelijke manier gebracht worden.

Kennis is er natuurlijk in veel verschillende vormen:

- Parate kennis: kennis die je meteen tot je beschikking hebt
- Feitenkennis
- Conceptuele kennis: een idee hebben over de werkelijkheid
- Kennis in vaardigheden
- Kennis in competenties: competenties verwerf je door waarnemen, denken, jezelf te verdiepen en dingen te doen. Kennisontwikkeling speelt hierin een grote rol.

9.2. Leren en onthouden

Als je wilt ontdekken hoe kinderen leren kun je letten op de volgende 4 aspecten van leren:

1. Opvatting over leren: wat is leren, volgens hen?
2. Leeractiviteiten: welke denk- en doe-activiteiten ondernemen ze?
3. Sturingsactiviteiten: hoe sturen ze hun leeractiviteiten
4. Omgaan met gevoelens en emoties: wat staan ze toe aan gevoelens tijdens het leren en wat doen ze ermee? (Oosterheert, 2007, p.83)

Tijdens het leren kunnen emoties en gevoelens om de hoek komen kijken. Deze hebben betrekking op het zelfbeeld en de zelfwaardering van kinderen. Kinderen met een negatief zelfbeeld kunnen leersituaties waarin negatieve gevoelens naar boven komen vermijden of angstig benaderen.

Een kind met een gezond zelfbeeld daarentegen zal zijn leerproces goed benutten.

Belangrijk dus als leerkracht om kinderen te helpen een positief zelfbeeld en een positieve zelfwaardering te ontwikkelen.

Leren is onthouden. (Bongaards, 2005, p.116) Sommige informatie hoef je maar kort te onthouden, soms maar enkele seconde, en andere informatie moet je voor langere tijd onthouden.

Volwassenen vragen zich wel eens af of ze informatie voor een korte of een lange tijd moeten onthouden, ze maken een afweging. Kinderen daarentegen vragen zich bijna nooit af of de informatie die je aan ze geeft voor een korte of een lange tijd moet worden onthouden.

Dit komt omdat kinderen daar niet aan zijn gewend. Voordat ze naar school gaan leren kinderen incidenteel, op school moeten ze intentioneel leren.

Het is belangrijk om je als leerkracht te richten op hoe een kind zijn of haar geheugen gebruikt.

Veel kinderen weten niet hoe ze iets moeten onthouden en hebben daar dus hulp bij nodig.

Een kind moet gaan begrijpen hoe het nieuwe informatie kan onthouden, als het dit kan zal het ook meer aan een onderwerp kunnen vasthouden. Je zou kunnen zeggen dat een kind geleerd moet worden om te leren.

Om leerstof voor een lange tijd te onthouden is moeite en oefening nodig. Het proces om iets blijvend te onthouden verloopt globaal in twee fasen. De eerste fase is zorgvuldig de informatie in je opnemen en de tweede fase bestaat uit de tijd en moeite besteden aan het herinneren van die informatie.

Samenhangend met deze twee fasen zijn er twee vormen van geheugen.

De eerste vorm is het langetermijngeheugen. Het woord zegt het eigenlijk al informatie die voor een langere tijd wordt opgeslagen. Het gaat om alles wat je weet, je kennis. In het onderwijs is dan ook het voornaamste doel: kennis opslaan in het langetermijngeheugen van een kind. (Bongaards, 2005, p. 118)

De tweede vorm van geheugen is het kortetermijngeheugen. Dit geheugen houdt de informatie vast zolang het nodig is voor waar je op dit moment mee bezig bent. Daarna, meestal is dit na vijftien tot dertig seconden, is het weer uit je geheugen verdwenen. Het korte- en langetermijngeheugen werken nauw samen. Alles wat je leerlingen probeert bij te brengen komt eerst in het kortetermijngeheugen. Of de informatie uiteindelijk in het langetermijngeheugen terecht komt, hangt af van wat ze ermee doen in het werkgeheugen. Herhalen is bijvoorbeeld een goede aanpak om informatie in het werkgeheugen te onthouden. Omdat de kans op afleiding bij herhaling groot is kun je ook een ezelsbruggetje gebruiken om iets te onthouden.

Bij dit alles komt ook kijken dat er een passief en een actief geheugen is.

Iets herkennen is gemakkelijk, maar wel passieve kennis. Kennis die je echt tot je beschikking hebt, zelf produceert dus, is actieve kennis. Daarom is het belangrijk om kinderen actief bij de les te betrekken en kennis en vaardigheden zelfstandig laten toepassen.

Door nader in te gaan op hoe je leerstof het beste kunt onthouden en door leerlingen actief te betrekken bij het zoeken naar hulpmiddelen, geheugensteuntjes, werkwijzen en voorbeelden zullen op ten duur de beschikking krijgen over een aantal doelmatige strategieën die ze zelfstandig kunnen toepassen. (Bongaards, 2005, p.130) Hoe actiever een leerling ingaat op de informatie die jij als leerkracht aanbiedt, hoe effectiever het leereffect zal zijn.

Uit zichzelf zullen kinderen niet altijd de juiste strategie kiezen om informatie te onthouden, ook als ze wel over deze strategie beschikken. Het kan dan zo zijn dat ze niet beseffen dat er een verband is tussen de manier van inprenten en het gemak waarmee je de ingeprente stof later weer opdiept. Een kerndoel van leren leren is: kinderen dit verband laten doorzien en ze aanleren bepaalde strategieën te gebruiken waarvan ze het resultaat kennen. (Bongaards, 2005, p.130)

10. Hoe kan de leermotivatie bevorderd worden?

Het is belangrijk om als leerkracht energie te steken in het bevorderen van de leermotivatie. Als kinderen beter gemotiveerd zijn om te leren zullen zij over het algemeen ook beter presteren.

10.1. Leermotivatie vergroten

Kinderen met een positief zelfbeeld zullen de resultaten die ze behalen over het algemeen toekennen aan zichzelf. Kinderen met een negatief zelfbeeld verwachten vaak geen goede resultaten. Als ze dan een goede prestatie leveren leggen ze de oorzaak hiervan vaak buiten zichzelf. In veel gevallen gaat een negatief zelfbeeld samen met achterblijvende leerprestaties. (Bongaards, 2005, p.281) Door het behalen van slechte resultaten voelen kinderen met een negatief zelfbeeld zichzelf vaak bevestigd in hun verwachtingen. Wat je ook vaak ziet gebeuren is dat kinderen een afkeer of tegenzin kunnen gaan voelen bij de leerstof waar ze moeite mee hebben.

De stijl van lesgeven is wel degelijk van invloed op de motivatie van leerlingen. Al is nog steeds niet duidelijk hoe de relatie precies ligt. Het lijkt het beste om de didactiek en het pedagogisch klimaat beide met de beste uitgangspunten te integreren.

Om de leermotivatie optimaal te bevorderen dient een school ten minste drie kenmerken te hebben:

- De verwachtingen die men van kinderen heeft en de eisen die men stelt aan hun leervermogen moet optimaal zijn.
- De goede prestaties van de kinderen moeten nadrukkelijk gewaardeerd worden.
- Er moet een plezierige en stimulerende sfeer op school heersen. (Bongaards, 2005, p.282)

Met betrekking tot de leerlingen zijn de volgende drie kenmerken van belang: relatie, competentie en autonomie. Deze punten kunt u uitgewerkt lezen in hoofdstuk 7.2.

Naast deze punten is het belangrijk dat kinderen worden uitgedaagd en door een rijke leeromgeving tot verkennen en leren aangespoord te worden. De leerkracht kan hier aan bijdrage door kinderen de ruimte te geven, te stimuleren tot zelfwerkzaamheid en in te gaan op de behoefte van het kind.

Hierbij is wel heel belangrijk dat er gekeken wordt wat er bij het kind past. Op deze manier ervaren kinderen dat er vertrouwen is in dat wat ze doen en presteren. De interactie tussen de leerkracht en de leerling tijdens de les, maar zeker ook daarbuiten is echt belangrijk. Door persoonlijk contact kun je als leerkracht laten merken dat je het waardeert en belangstelling in hem hebt.

Daarnaast is een gedifferentieerde instructie van belang.

Het verbeteren van de leermotivatie zal in de eerste instantie de meeste kans op succes hebben wanneer aandacht besteed wordt aan zowel de leerstofvorderingen op korte termijn als aan verbetering van het zelfbeeld en de zelfstandigheid op lange termijn. (Bongaards, 2005, p.283)

Kinderen leren als ze gemotiveerd zijn en merken dat ze iets kunnen, het leerproces.

Dit bereik je als leerkracht niet zomaar, het is een proces wat tijd en energie kost.

Hierbij is de relatie die je met het kind opbouwt erg belangrijk.

Motiveren is de leerling redenen geven om een taak uit te voeren.

Er zijn twee soorten motivatie: intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie betekent dat je het voor jezelf doet. Je kunt intrinsiek gemotiveerd raken door belangstelling voor een onderwerp, plezier hebben in wat je doet, iets graag doen omdat je het goed kunt, merkbare vooruitgang boeken etc. zonder intrinsieke motivatie vindt er hooguit incidenteel leren plaats.

De tweede vorm is extrinsieke motivatie, dit betekent dat je het voor de ander doet.

Je raakt extrinsiek gemotiveerd door regelmatige aandacht van een leerkracht of klasgenoten, bewondering van anderen, graag iets voor iemand doen of een prijs winnen etc. extrinsieke motivatie kan door op een simpele wijze te stimuleren het leren bevorderen en daardoor tot goede

leerresultaten leiden. Een nadeel van deze vorm van motivatie is dat als de bekrachtiging niet meer gegeven wordt de kans groot is dat de leermotivatie weer afneemt.

Om de leermotivatie te bevorderen (en daarmee het zelfbeeld) moet daarom het doel zijn: het vergoten van de intrinsieke motivatie.

Om betere leerresultaten te kunnen behalen is het belangrijk als leerkracht de lessen goed voorbereidt en gestructureerd te geven. Binnen het adaptief onderwijs neemt het lesmodel van de 'directe instructie' een belangrijke plaats in, het activerende directe-instructiemodel.

Deze bestaat uit de volgende zeven fasen:

1. Terugblik
2. Oriëntatie
3. Uitleg
4. Begeleide inoefening
5. Zelfstandige verwerking
6. Evaluatie
7. Terug- en vooruitblik

Als leerkracht ben je een voortdurend voorbeeld voor de klas hoe je met informatie moet omspringen. Als je jezelf niet geïnteresseerd toont in een onderwerp of laat merken dat je bepaalde dingen niet belangrijk vindt dan zullen veel kinderen deze houding overnemen.

Je kweekt wat je voordoet. (Bongaards, 2005, p. 130) Het is belangrijk dat je zelf als leerkracht laat merken dat je het zelf ook leuk vindt om te leren

10.2. Groepsklimaat

Onder klimaat wordt in dit verband verstaan de sociale sfeer die een leerkracht weet te scheppen in een klas. Is dat een warm of een koel emotioneel klimaat? Hierbij zijn de volgende zaken van belang: wat is de 'stijl van de leerkracht bij het bewaren van de orde en welke manier van lesgeven heeft de leerkracht? Er zijn natuurlijk verschillende manieren van lesgeven: van autoritair tot laissez faire.

Ik denk dat je het beste een middenweg kunt kiezen. De gezagsgeleide aanpak: de leerkracht heet de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor wat er in de klas gebeurt, wat er zich afspeelt, maar laat daarbinnen dingen aan die kinderen over, die zij gezien hun ontwikkelingsniveau aankunnen.

(Kohnstamm, (a), 2002, p.265) De regels die de leerkracht stelt worden in deze aanpak consequent gehanteerd, eventuele straf die gegeven wordt is reëel.

Hierbij krijgen de kinderen de ervaring van eigen verantwoordelijkheid en het kunnen terugvallen op het overwicht van de leerkracht.

Om de leermotivatie te vergroten is het belangrijk dat de sfeer in de klas goed is. De sfeer in een klas wordt bepaald door de manier waarop kinderen met elkaar omgaan. De sfeer is optimaal als iedereen zich op zijn of haar gemak voelt, zichzelf geaccepteerd weet en zichzelf kan zijn.

Kinderen moeten zich veilig voelen in de klas. Sfeer beïnvloed of kinderen met plezier naar school gaan, maar ook het zelfbeeld en het zelfvertrouwen en ten slotte de leerprestaties.

Daarom is sfeer een belangrijke factor in het groepsklimaat.

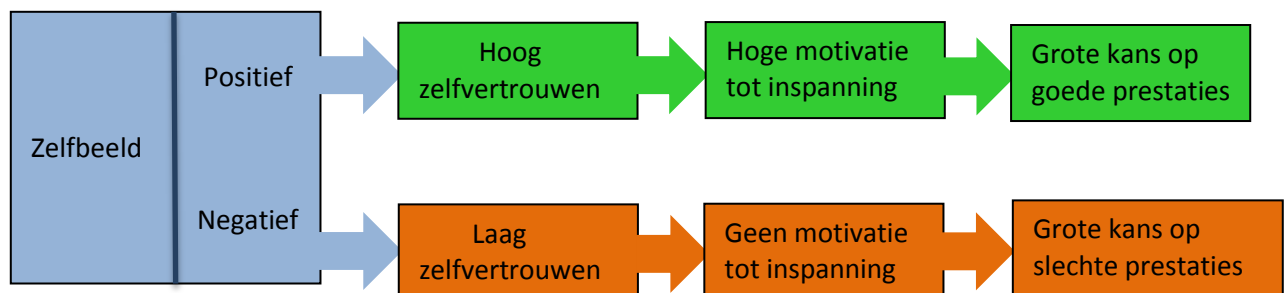
10.3. Schoolse zelfbeeld

Er is veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen het zelfbeeld van de leerlingen en hun leerprestaties. Onderzoekers Hansford en Hattie hebben veel onderzoek gedaan op dit punt. Zij komen tot de conclusie dat er een positieve correlatie is tussen het schoolse zelfbeeld en de leerprestaties. (Alblas, 2011, p.147) Hoe hoger het zelfbeeld, des te hoger de leerprestaties. Maar hoe komt het schoolse zelfbeeld tot stand?

Leerlingen doen gedurende hun hele schoolloopbaan kennis op over hun leerprestaties en hoe deze tot stand komen. Op grond van die kennis ontwikkelen ze hun schoolse zelfbeeld.

Vanuit dit schoolse zelfbeeld hebben kinderen een idee over hoe ze het doen op en school en wat ze kunnen presteren. (Alblas, 2011, p. 147) Leerlingen hebben zowel een algemeen als een specifiek beeld van hun leerprestaties. Zij kunnen dit over het algemeen goed zelf inschatten.

Kinderen kunnen op een aantal manieren tot hun schoolse zelfbeeld komen. Er zijn vier bronnen waaruit je informatie kunt gebruiken om het schoolse zelfbeeld vast te stellen: kijken naar de eigen prestaties, letten op wat anderen daarover zeggen, vergelijken met anderen en zoeken naar de oorzaak van de geleverde prestatie. (Alblas, 2011, p.148) De sociale vergelijking speelt een grote rol. Wat een bepaald cijfer voorstelt kan een leerling constateren door zich met de rest van de klas te vergelijken. De klas vormt het niveau waarmee de leerling zich vergelijkt. Als het niveau hoog is in de klas is het moeilijker een goede positie in te nemen, dan wanneer het niveau laag is.



Figuur 6: de relatie tussen zelfbeeld , zelfvertrouwen, motivatie en leerresultaten (uit *Praktische Psychologie voor leren en onderwijzen*, p.156)

11. Samenvatting van het theoretisch onderzoek

Is het zelfbeeld van kinderen van invloed op hun leerprestaties?

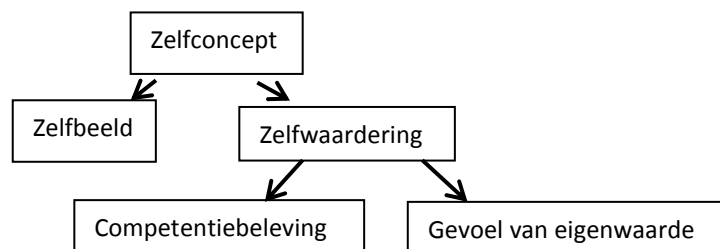
Dat is de hoofdvraag van dit onderzoek. Om tot een conclusie te komen zal ik de gegevens nodig hebben uit het theoretisch en het praktisch onderzoek. Aan het einde gekomen van dit theoretische gedeelte wil ik een aantal punten op een rijtje zetten die van belang zijn bij het praktische gedeelte van dit onderzoek

1. Het zelfbeeld

Het zelfbeeld verwijst naar het beeld wat kinderen van zichzelf hebben, maar zeker ook 'maken'. Hoe wij over anderen denken bepaalt tot in zekere mate ook hoe wij met de ander omgaan, dit geldt ook voor kinderen. Een zelfbeeld vormt zich door je eigen karakter, de ervaringen die je op doet en door de omgang met anderen mensen. Het zelfbeeld zal altijd in ontwikkeling zijn en aan veranderingen onderhevig. Er zijn drie vormen van zelfbeeld, die alle drie een rol kunnen spelen bij veel verschillende dingen: het ideale, het actuele en het verplichte zelfbeeld. Een leerling aanspreken op een niveau waar hij ontwikkelingspsychologisch niet aan toe heeft geen enkel nut. Een leerkracht ook stimulerend werken door leerlingen ervaringen op te laten doen die aansluiten bij het begrip wat zij hebben.

Het zelfbeeld kan zowel positief als negatief gekleurd zijn. Omdat ik in dit onderzoek ook wil kijken hoe je het zelfbeeld van een kind kunt vergroten even de aspecten van een negatief zelfbeeld op een rijtje. Een kind met een negatief zelfbeeld zal een grote mate van vermijdingsgedrag vertonen. Een kind met een negatief zelfbeeld zal hier veel hinder van ondervinden bij taakgerichte opdrachten en situaties waarin het zelf moet beoordelen waar het aan toe is. Kinderen met een negatief zelfbeeld kunnen ook agressief defensief gedrag vertonen. De invloed van de omgeving is groot op het zelfbeeld, hierbij kun je denken aan ouders, verzorgers, vrienden maar zeker ook de leerkracht.

2. Zelfbeeld, zelfwaardering en competentiebeleving



3. Relatie, competentie en autonomie

Naar deze drie basisbehoeften kijkend zien we dat elke basisbehoefte leidt tot voldoening en zelfvertrouwen. Als een kind zich voldaan voelt, gaat het op zoek naar verdere uitdaging en zal zich dus ook steeds verder ontplooiën. Als er niet aan deze basisbehoeften voldaan wordt, zal een kind zich onzeker gaan voelen en niet meer op zoek durven gaan naar die uitdaging. De ontwikkeling zal dus stil gaan staan.

4. Sociaal-emotionele ontwikkeling

De kinderen van mijn onderzoeksgroep vallen in de leeftijdscategorie negen tot twaalf jaar. Kinderen in deze fase kunnen zich beter al aardig verplaatsen in anderen. Kinderen in de leeftijd krijgen steeds meer in de gaten wie ze zelf zijn. Als leerkracht kun je bijdrage aan het zelfbeeld door kwaliteiten te benoemen. Oudere kinderen gaan zich vormen door onder

andere sociale contacten met anderen. Door met leeftijdsgenoten om te gaan worden ze zichzelf bewuster van wie ze zijn en wat ze kunnen. Een kind moet leren zelfstandig beslissingen te nemen en een besef te hebben dat het invloed kan uitoefenen op de rest van de wereld. Als leerkracht ben je hierin een voorbeeld voor kinderen, mede omdat ze je in deze fase kritisch zullen volgen. Kinderen ontwikkelen in de fase persoonlijke voorkeuren. Als leerkracht heb je een grote verantwoordelijkheid om dit te begeleiden, inzicht in de klas is hierbij belangrijk. Kinderen gaan beseffen dat zij eigen verantwoordelijkheid hebben. Waarden en normen van ouders, leerkrachten en andere volwassenen worden ter discussie gesteld, grenzen zullen worden opgezocht. Belangrijk is om als leerkracht in gesprek te blijven over regels. Een leerkracht moet sensitief en responsief op de signalen van een kind reageren.

5. Leermotivatie bevorderen

Om de leermotivatie optimaal te bevorderen dient een school ten minste drie kenmerken te hebben:

- De verwachtingen die men van kinderen heeft en de eisen die men stelt aan hun leervermogen moet optimaal zijn.
- De goede prestaties van de kinderen moeten nadrukkelijk gewaardeerd worden.
- Er moet een plezierige en stimulerende sfeer op school heersen.

Interne motivatie: het voor jezelf doen

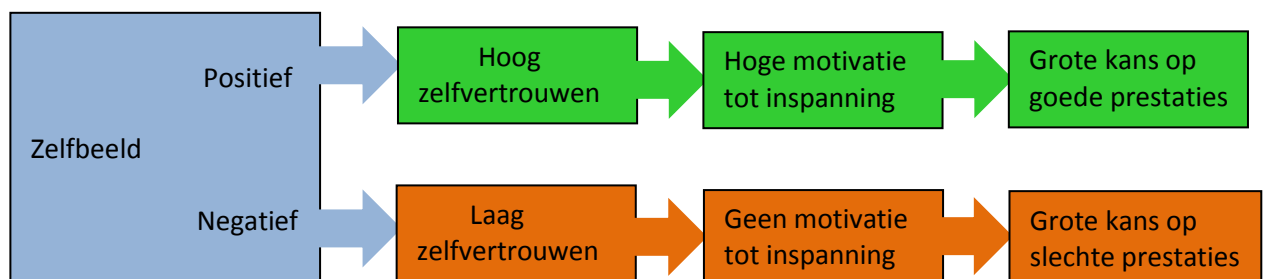
Externe motivatie: het voor een ander doen.

Om de leermotivatie te vergroten is het belangrijk dat de sfeer in de klas goed is.

De sfeer in een klas wordt bepaald door de manier waarop kinderen met elkaar omgaan.

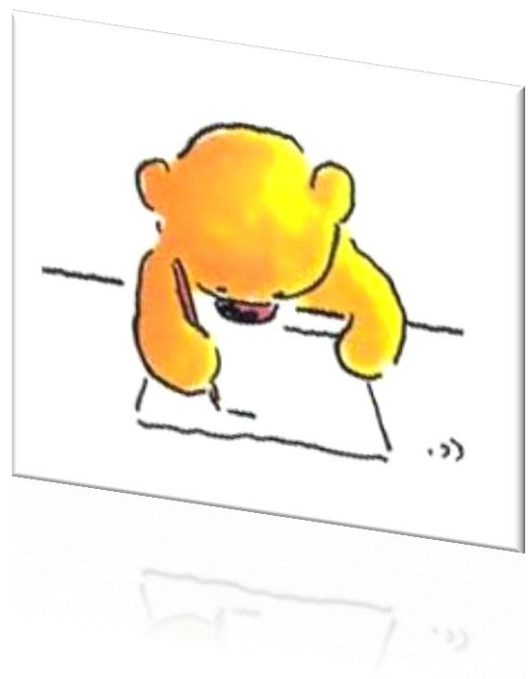
De sfeer is optimaal als iedereen zich op zijn of haar gemak voelt, zichzelf geaccepteerd weet en zichzelf kan zijn. Kinderen moeten zich veilig voelen in de klas.

Sfeer beïnvloedt of kinderen met plezier naar school gaan, maar ook het zelfbeeld en het zelfvertrouwen en ten slotte de leerprestaties.



Praktijkonderzoek

*Is het zelfbeeld van kinderen van invloed op hun
leerprestaties?*



1. Inleiding

In dit deel van het onderzoek wordt de praktijk beschreven. Alles wat onderzocht is, staat in het theoretische deel en wordt nu uitgewerkt in dit praktische onderzoek.

Allereerst wordt het doel van het praktijkonderzoek omschreven en daarna vindt u een beschrijving van de onderzoeksgroep. Aan de hand van deze gegevens worden de stappen die ondernomen worden en de verdere onderdelen toegelicht. Hierop volgt een beschrijving van hoe het onderzoek is verlopen en wat de resultaten zijn. Tenslotte zullen de conclusies volgen over wat er in de onderzoeksgroep heeft plaatsgevonden. In deze conclusies zal ook de theorie betrokken worden. Aan het einde van dit onderzoek volgen de bijlagen die voor dit onderzoek nodig zijn.



2. Wat is het doel van het praktijkonderzoek?

In het theorieonderzoek wordt beschreven hoe het zelfbeeld van de kinderen wordt vastgesteld en wat het zelfbeeld van de kinderen in de onderzoeksgroep is. Daarbij wordt gekeken of en op welke manier het zelfbeeld invloed heeft op de leerprestaties van het kind.

Tenslotte wordt weergegeven hoe een leerkracht het zelfbeeld van een kind kan vergroten.

Naar aanleiding van het praktijkonderzoek kan de leerkracht het zelfbeeld bepalen van het kind en kan een leerkracht doormiddel van ontworpen lessen/ideeën het zelfbeeld van een kind vergroten.

Aan de hand van observaties en test wordt het zelfbeeld van een kind vastgesteld. Daarnaast wordt ook gekeken naar anderen factoren die invloed hebben op het zelfbeeld en de leerprestaties. Er wordt gekeken naar de interesse van de leerlingen in de vakken, naar de leerresultaten van de leerling. Naar de onderlinge verhoudingen in de groep, de gezinssamenstelling en de thuissituatie en tenslotte naar de motivatie van kinderen om naar school te gaan.

3. Beschrijving van de school en de onderzoeksgroep.

Mijn praktijkonderzoek speelt zich af in groep 6 op de Morgenster in Amsterdam.

Deze school staat in Amsterdam Zuidoost, in de wijk Holendrecht, deze grenst aan de wijk Bijlmer. De school heeft 11 groepen van gemiddeld 25 leerlingen. De Morgenster is een Evangelische basisschool. Dit wil zeggen dat zij onderwijzen vanuit een evangelische levensbeschouwing: erkennen dat God een doel heeft met de schepping en dat ieder leven uniek en zinvol is. Onderwijs bereidt kinderen voor op de plaats die God voor hen heeft. Vanuit respect en waardering voor hun eigen gaven, talenten en leerstijl (persoonlijkheid), krijgen de kinderen daarom kennis aangereikt. Daarnaast stimuleren zij de kinderen zelf ontdekkingen te doen en de Bijbelse opdracht handen en voeten te geven.



In mijn onderzoeksgroep zitten in totaal 28 leerlingen. De groep bestaat uit 11 meisje en 17 jongens. Voor mijn onderzoek heb ik mij eerst gericht op de hele klas. Eén jongen is alleen terug te vinden in het sociogram en in de andere testen en resultaten niet. De rede hiervan is dat hij een aantal keer niet aanwezig was tijdens het afnemen van de testen. Daarom heb ik ervoor gekozen om hem verder buiten het onderzoek te laten. Daarom zult u in de andere testresultaten steeds het aantal leerlingen op 27 zien staan.

4. Uitwerking onderzoek

4.1 Analyse van de Zelfbeeldtest

Er is geen duidelijke zelfbeeldtest op de markt waardoor je in één keer goed het zelfbeeld kunt vaststellen. Ik heb een test van een oud student van de CHE als basis genomen en daar een aantal punten aan toegevoegd. (Velthuisen. 2009) Een voorbeeld van deze test vindt u in bijlage 2.

In de test zijn de volgende punten verwerkt:

1. Ik kom met ideeën in de klas
2. Ik vind het leuk om zelf iets te kiezen
3. Ik zeg eerlijk wat ik van iets vind
4. Ik voel me fijn in de klas
5. Ik vind het leuk om een beurt te krijgen
6. Ik vind het erg als ik een fout maak
7. Vinden de kinderen jou aardig?
8. Word jij wel eens gepest?
9. Wat zeggen of doen de kinderen dan die jou pesten?
10. Welke cijfer geef je aan jezelf?
11. Dingen die ik goed kan
12. Dingen die ik niet goed kan

De punten hebben betrekking op verschillende onderwerpen die aanbod komen in het theoretische gedeelte. Kinderen die een goed zelfbeeld hebben zullen eerder initiatief nemen dan kinderen met een minder goed zelfbeeld. Daarnaast kunnen zij goede prestaties toeschrijven aan eigen kunnen en voelen zich uitgedaagd bij een moeilijke taak. Fouten maken ze liever niet, maar kunnen dit wel relativiseren en zien dit niet als een rampzalige gebeurtenis. Meerdere kenmerken van een positief zelfbeeld vindt u in hoofdstuk 3.5. Een ander onderwerp waarop de vragen gebaseerd zijn is het pedagogisch klimaat en de basisbehoeften van een kind. Een kind dat zich veilig voelt in de klas en een gezonde relatie heeft met medeleerlingen en leerkracht zal zich sneller prettig voelen in de klas en open en eerlijk durven zijn.

Een belangrijk aspect om in gedachte te houden bij het lezen en verklaren van de antwoorden op de test is het gevaar van sociaal wenselijke antwoorden. Ik heb hier rekening mee gehouden door aan de kinderen duidelijk te maken dat de test anoniem wordt afgenomen.

Maar daarmee sluit je het gevaar van de sociaal wenselijke antwoorden niet uit.

De test heb ik afgenomen in groep 6 van basisschool de Morgenster. Een omschrijving van deze groep vindt u in hoofdstuk drie van het praktijkonderzoek.

Mijn eerste doel was om te kijken welke kinderen een goed, slecht of normaal zelfbeeld hebben.

Dit heb ik berekend door te kijken naar het aantal gegeven negatieve of twijfel antwoorden op de vraag. Eén vraag vormt een uitzondering hierop: vraag 7. Hier heb ik alleen de negatieve antwoorden meegerekend en niet de twijfel antwoorden. Dit omdat ik tijdens het afnemen van de test merkte dat de kinderen veel moeite hadden om deze vraag in te schatten.

Bij de open vragen heb ik op de volgende manier gekeken: werden er meer negatieve dan positieve eigenschappen genoemd dan werd dit als een negatief antwoord berekend.

Ook als een kind zichzelf een cijfer onder de 7 geeft heb ik dit als een negatief antwoord gerekend.

Als een kind aangaf gepest te worden heb ik dit als een negatief antwoord meegerekend.

Als een kind aangaf niet gepest te worden of soms heb ik dit als positief antwoord meegerekend.

Ik heb ervoor gekozen om soms als positief te rekenen omdat uit de gesprekken met de kinderen bleek dat dit echt heel sporadisch voorkwam.

De open vraag rondom pesten heb ik niet in het eindresultaat meegerekend. Dit heb ik meer als achtergrond informatie beschouwd.

Dan kwam ik op de volgende conclusie:

- Bij 4, 5 of 6 negatieve of twijfel antwoorden is het zelfbeeld slecht.
- Bij 3 negatieve of twijfel antwoorden is het zelfbeeld normaal.
- Bij 1 of 2 negatief of twijfel antwoord is het zelfbeeld goed.

Hieruit kwamen de volgende resultaten

- 6 kinderen met een goed zelfbeeld
- 7 kinderen met een normaal zelfbeeld
- 14 kinderen met een slecht zelfbeeld

In het overzicht van de resultaten van de zelfbeeldtest heb ik aangeven door middel van kleuren welk type zelfbeeld de kinderen hebben. Is het zelfbeeld slecht dan heb ik deze kinderen een rode kleur gegeven. Is het zelfbeeld normaal dan heb ik deze kinderen een blauwe kleur gegeven. Is het zelfbeeld goed dan heb ik deze kinderen een groene kleur gegeven. Voor de duidelijkheid heb ik onder aan de tabel nog een legenda toegevoegd met de uitleg van de kleuren.

Dan kan ik het volgende overzicht maken

Kinderen met een goed zelfbeeld	Kinderen met een normaal zelfbeeld	Kinderen met een slecht zelfbeeld
Kind 11	Kind 3	Kind 1
Kind 13	Kind 5	Kind 2
Kind 14	Kind 6	Kind 4
Kind 16	Kind 9	Kind 7
Kind 18	Kind 12	Kind 8
Kind 19	Kind 21	Kind 10
	Kind 25	Kind 15
		Kind 17
		Kind 20
		Kind 22
		Kind 23
		Kind 24
		Kind 26
		Kind 27

Kind	Ik kom met ideeën in de klas				Ik vind het leuk om zelf iets te kiezen				Ik zeg eerlijk wat ik van iets vind				Ik voel me fijn in de klas				Ik vind het leuk om een beurt te krijgen			
	Ja	Nee	Soms	Altijd	Ja	Nee	Soms	altijd	Ja	Nee	Soms	Altijd	Ja	Nee	Soms	Altijd	Ja	Nee	Soms	Altijd
1																				
2																				
3																				
4																				
5																				
6																				
7																				
8																				
9																				
10																				
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				

21																				
22																				
23																				
24																				
25																				
26																				
27																				

Legenda

- Goed zelfbeeld
- Normaal zelfbeeld
- Slecht zelfbeeld

Kind	Ik vind het erg als ik een fout maak				Vinden de kinderen jou aardig?				Word jij wel eens gepest?				Dingen die ik goed kan (aantal)	Dingen die ik niet goed kan (aantal)	Welk cijfer geef je jezelf?	Resultaat CITO rekenen	Resultaat CITO spelling	Resultaten CITO Begrijpend lezen
	Ja	Nee	Soms	Altijd	Ja	Nee	Soms	altijd	Ja	Nee	Soms	Altijd						
1													4	4	6	D	A	C
2													2	1	10	E	D	E
3													2	2	8	D	B	C
4													3	1	9	E	C	D
5													3	2	9	A	A	B
6													4	3	8	D	B	B
7													2	1	8	D	C	C
8													3	3	9	E	D	D
9													3	0	8	D	E	D
10													6	2	4	E	E	E
11													4	1	9	A	B	B
12													8	1	9	A	A	A
13													3	2	9	A+	A	A
14													3	1	9	A	B	C
15													2	2	9	E	B	D
16													5	2	7	B	B	A
17													2	6	5	E	E	E
18													3	2	7	D	B	E
19													3	2	7.5	C	E	E
20													3	1	10	E	E	E

21													5	3	8	C	D	E
22													4	3	8	A	B	B
23													3	1	8	C	D	C
24													2	3	8	E	E	E
25													3	2	10	C	E	B
26													4	2	8	D	C	D
27													4	2	8	C	C	C

Legenda

 Goed zelfbeeld

 Normaal zelfbeeld

 Slecht zelfbeeld

A Goed

B Voldoende

C Matig

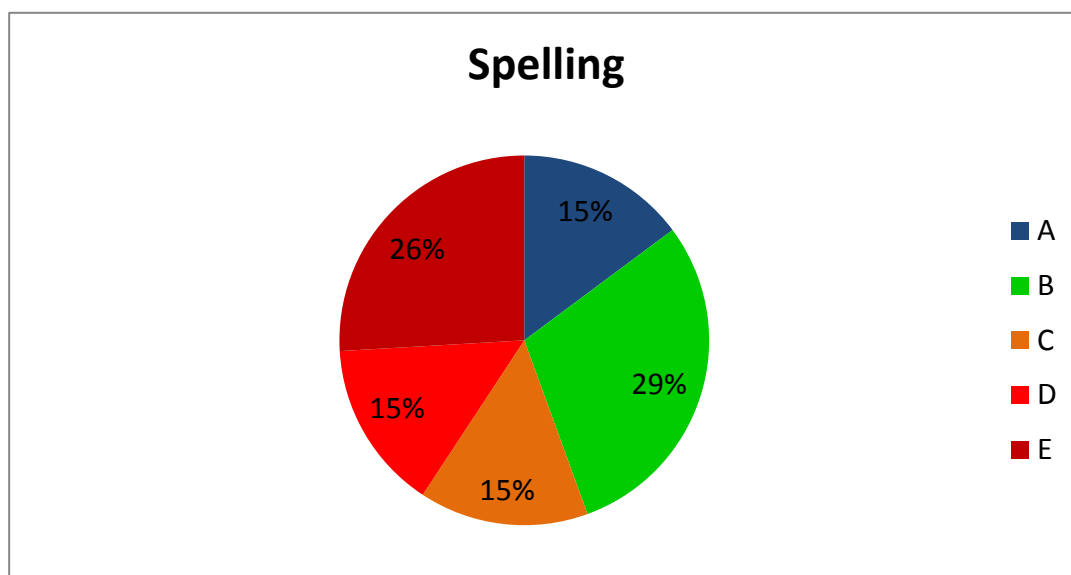
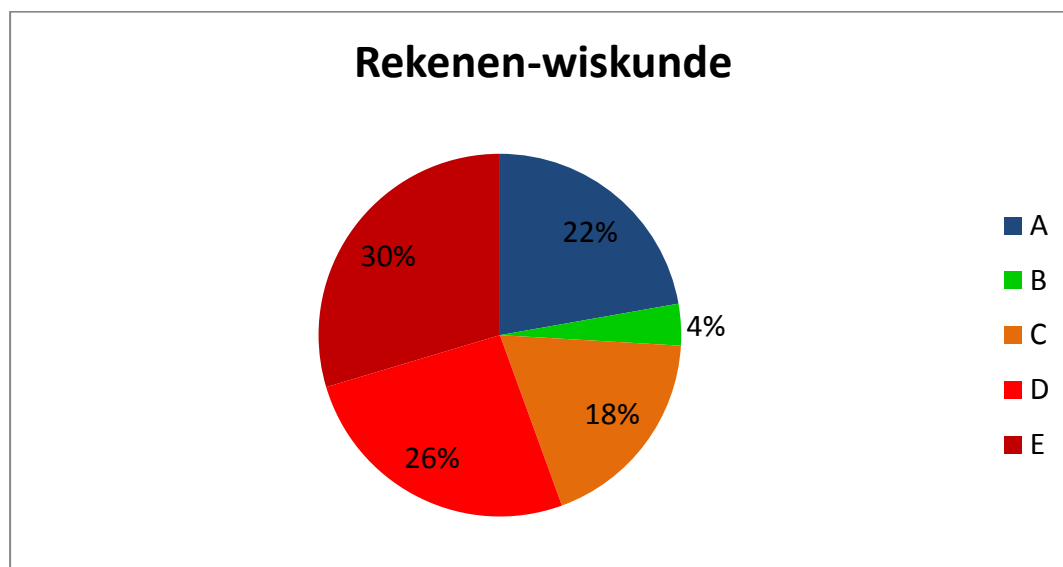
D Onvoldoende

E Onvoldoende

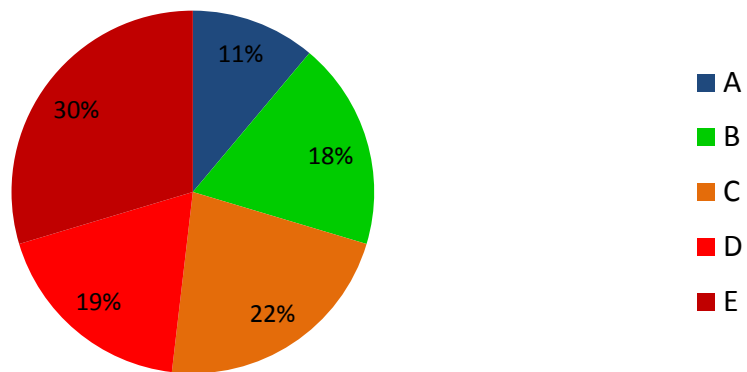
4.2 Uitleg bij de leerprestaties

Naast de resultaten van de zelfbeeldtest vindt u nog een aantal resultaten in dezelfde tabel. Deze resultaten hebben betrekking op de leerprestaties van de kinderen in mijn onderzoeksgroep. U vindt in de tabel de resultaten van de CITO die is afgenomen in januari 2013. Ik heb de resultaten van het leergebied rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen overgenomen. Onder aan de tabel bij de legenda vindt u een uitleg bij de scores.

Ik heb het gemiddelde in procenten van de resultaten van mijn onderzoeksgroep op een rijtje gezet.



Begrijpend lezen



Score A en B staan voor goed en voldoende in deze CITO. Score C staat voor middelmatig en score D en E staan voor onvoldoende.

U kunt bijvoorbeeld zien bij reken-wiskunde dat meer dan de helft van de klas een onvoldoende scoort. Daarnaast is het belangrijk om te weten dat de volgende kinderen op het niveau van groep 4 werken met rekenen terwijl zij in groep 6 zitten:

Kind 4	Kind 5	Kind 20
Kind 8	Kind 17	Kind 21

4.3 Uitleg en analyse van het sociogram

Om de onderlinge contacten in de klas duidelijk te krijgen, heb ik een sociogram gemaakt van mijn onderzoeksgroep. Dit heb ik gedaan doormiddel van de website sometics.

De kinderen kregen de volgende vragen waarop zij antwoord moesten geven:

- Met welke drie kinderen speel jij graag?
- Met welke drie kinderen speel jij niet graag?
- Met welke drie kinderen werk jij graag samen?
- Met welke drie kinderen werk jij niet graag samen?

Hier kwamen de volgende resultaten uit.

Persoon tot persoon

Wie kiezen positief voor elkaar?

Kind 2 en Kind 4
Kind 3 en Kind 26
Kind 3 en kind 17
Kind 3 en kind 7
Kind 5 en kind 19
Kind 5 en kind 8
Kind 6 en kind 24
Kind 6 en kind 27
Kind 7 en kind 26
Kind 7 en kind 17
Kind 8 en kind 19
Kind 11 en kind 13
Kind 12 en kind 15
Kind 12 en kind 22
Kind 13 en kind 27
Kind 15 en kind 28
Kind 15 en kind 22
Kind 20 en kind 24
Kind 20 en kind 18
Kind 18 en kind 24
Kind 18 en kind 21
Kind 22 en kind 28

Wie kiezen negatief voor elkaar?

Kind 1 en kind 21
Kind 3 en kind 21
Kind 4 en kind 14
Kind 5 en kind 26

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

Kind 20 en kind 9

Groep

Wie zijn populair in de groep (Aantal positief > 4)

Kind 5 (7x)
Kind 15 (6x)
Kind 22 (6x)
Kind 18 (5x)
Kind 12 (5x)
Kind 3 (5x)

Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 4)

Kind 14 (8x)
Kind 21 (7x)
Kind 10 (7x)
Kind 18 (6x)
Kind 7 (5x)
Kind 4 (5x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 4 en aantal negatief > 4)

Kind 18

Geen enkele keer positief gekozen

Kind 14
Kind 23
Kind 25

Geen enkele keer negatief gekozen

Kind 12
Kind 13
Kind 17
Kind 22
Kind 23
Kind 27

Hieronder volgt het volledig uitgewerkte sociogram. Omdat op het originele sociogram de namen van de kinderen stonden heb ik het sociogram zelf opnieuw uitgewerkt in een document en de kinderen een cijfer gegeven.

Een kleine opmerking bij het sociogram: zoals u hebt kunnen lezen in de beschrijving van de onderzoeksgroep bestaat mijn onderzoeksgroep uit 28 leerlingen. Ik heb 27 leerlingen betrokken bij mijn onderzoek, omdat één kind er een aantal keer niet was bij afnemen van de testen. Omdat dit kind wel aanwezig was bij het maken van het sociogram telt het aantal leerlingen hier 28.

Leerling 27 is hier nu 28 en leerling 27 is de leerling die verder in het onderzoek niet voorkomt.

	Kind 1	Kind 2	Kind 3	Kind 4	Kind 5	Kind 6	Kind 7	Kind 8	Kind 9	Kind 10	Kind 11	Kind 12	Kind 13	Kind 14	Kind 15	Kind 16	Kind 17	Kind 18	Kind 19	Kind 20	Kind 21	Kind 22	Kind 23	Kind 24	Kind 25	Kind 26	Kind 27	Kind 28	+	-
Kind 1	X		V		X		V	X									V				X								3	3
Kind 2		X		V	X											V		X	X									V	3	3
Kind 3			X		X		V										V				X			X		V			3	3
Kind 4		V		X					X					X	V						X	V							3	3
Kind 5					X		X	V	V										V							X		X	3	3
Kind 6	X					X	X			V														V		X	V		3	3
Kind 7			V				X			X							V	X		X						V			3	3
Kind 8				X	V	X		X	V										V									X	3	3
Kind 9	X						X		X					X					V		V	V							3	3
Kind 10		X		X	V			X		X								V		V									3	3
Kind 11										X	X	V	V	X						X							V		3	3
Kind 12										X		X			V			X	V	X		V							3	3
Kind 13					V					X	V		X					X			X					V			3	3
Kind 14				X	V	X							V	X		X										V			3	3
Kind 15											X	V			X	X			X			V					V		3	3
Kind 16					V	X				X	V					X	V								X				3	3
Kind 17		X	V				V								X		X	X									V		3	3
Kind 18				X														X		V	V			V		X		X	3	3
Kind 19					V			V	V		X					X			X							X			3	3
Kind 20									X					X				V		X	V			V	X				3	3
Kind 21	X		X				X			V								V			X			V					3	3
Kind 22										X		V				V		X			X	X						V	3	3
Kind 23	V					X			X					X	V							V	X						3	3
Kind 24				X		V								X				V		V				X		X			3	3
Kind 25								X	X			V		X	V							V				X			3	3
Kind 26	V		V		X		V							X							X					X			3	3
Kind 27					V	V				X			V								X			X			X		3	3
Kind 28	X		X				X					V			V							V						X	3	3
Totaal Positief	1	1	5	1	7	2	4	2	3	2	2	5	3	0	6	1	4	5	3	4	3	6	0	4	0	3	4	3		
Totaal Negatief	4	2	2	5	4	4	5	3	4	7	2	0	0	8	1	3	0	6	2	3	7	0	0	2	3	4	0	3		

Legenda:



Positief



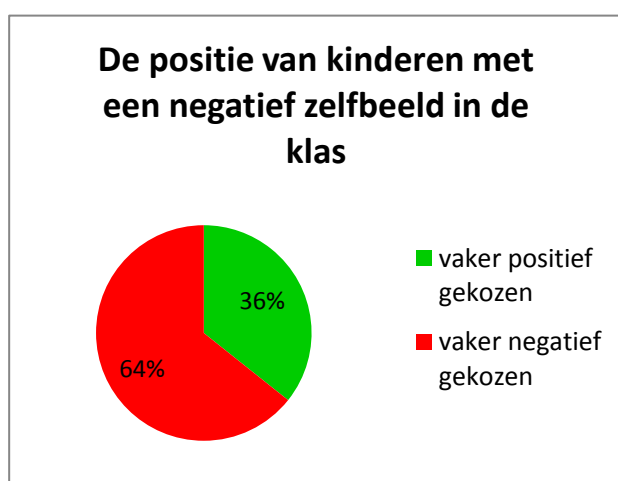
Negatief

De relatie met het zelfbeeld

Ik heb de kinderen met een negatief zelfbeeld op een rijtje gezet en gekeken hoe zij met betrekking tot het sociogram in de groep vallen.

Kind	Aantal x positief gekozen	Aantal x negatief gekozen	Populair in de groep?	Verstoten uit de groep?	Geen enkele keer positief gekozen
1	1	4			
2	1	2			
4	1	5		X	
7	4	5		X	
8	2	3			
10	2	7		X	
15	6	1	X		
17	4	0			
20	4	3			
22	6	0	X		
23	0	0			X
24	4	2			
26	3	4			
27	3	3			

Dit overzicht laat zien dat er 14 kinderen zijn met een negatief zelfbeeld in mijn groep. 9 daarvan zijn vaker negatief gekozen in de klas of zijn een even aantal keer negatief en positief gekozen. 5 kinderen met een negatief zelfbeeld zijn vaker positief dan negatief gekozen door de kinderen uit mijn onderzoeksgroep. Onderstaand cirkeldiagram laat zien wat de verhouding zijn in procenten. De kinderen met een negatief zelfbeeld worden dus over het algemeen vaker negatief dan positief gekozen.



Een aantal punten vallen op als je naar de bovenstaande tabel kijkt. Zowel kind 15 als kind 22 hebben een negatief zelfbeeld maar zijn wel populair in de groep. Dit betekent dat zij meer dan vier keer positief zijn gekozen door de andere kinderen. Verder valt op dat kind 4, 7 en 10 meer dan vier keer negatief gekozen zijn en niet heel populair zijn in de groep. Als laatste valt mij op dat kind 23 niet één keer positief is gekozen, maar ook niet één keer negatief.

Om ook een beeld te krijgen van de positie van de kinderen met een goed zelfbeeld in de groep heb ik hier ook tabel van gemaakt.

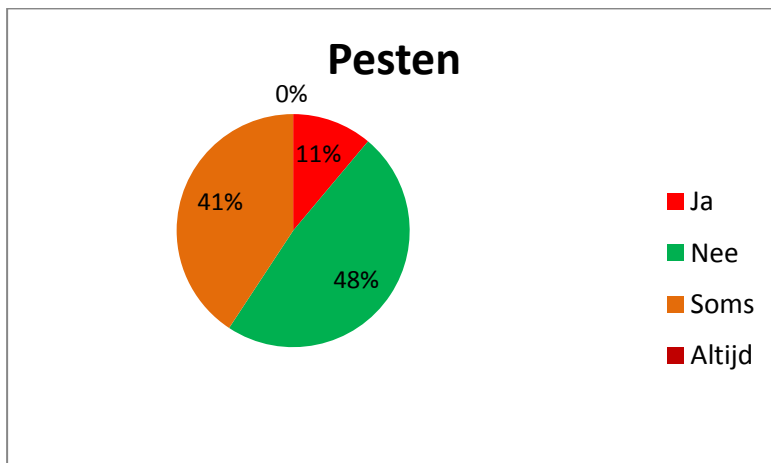
Kind	Aantal x positief gekozen	Aantal x negatief gekozen	Populair in de groep?	Verstoten uit de groep?	Geen enkele keer negatief gekozen
11	2	2			
13	3	0			X
14	0	8		X	
16	1	3			
18	5	6	X	X	
19	3	2			

Dit overzicht laat zien dat er 6 kinderen in mijn onderzoeksgroep zijn met een positief zelfbeeld. 5 daarvan zijn vaker negatief gekozen in de klas of zijn een even aantal keer negatief en positief gekozen. 2 kinderen met een positief zelfbeeld zijn vaker positief dan negatief gekozen door de kinderen uit mijn onderzoeksgroep. Onderstaand cirkeldiagram laat zien wat de verhouding zijn in procenten. De kinderen met een positief zelfbeeld worden dus vaker negatief dan positief gekozen.



Een aantal punten vallen op als je naar de bovenstaande tabel kijkt. Het is opvallend dat meer kinderen met een positief zelfbeeld negatief worden gekozen dan positief. Dit is opvallend omdat je zou zeggen dat de kinderen met een positief zelfbeeld over het algemeen ook positief in de groep vallen. Verder valt op dat kind 14 veel negatief gekozen wordt en niet één keer positief en dat kind 18 vijf keer positief en zes keer negatief gekozen wordt. Dit kind is dus aan de ene kan populair maar aan de andere kant wordt het ook vaak negatief gekozen. Ook valt op dat kind 13 niet één keer negatief is gekozen.

Naast het sociogram heb ik de kinderen gevraagd of zij gepest worden. Hier kwam het volgende percentage uit:



Nog een opmerking bij al deze gegevens is dat de antwoorden van de kinderen een momentopname zijn.

4.4 Uitleg en analyse bij 'Hoe leuk vind jij school?'

Het hebben van een negatief zelfbeeld of je niet veilig voelen in de klas kan invloed hebben op de kijk van kinderen naar school. Het kan de zin om naar school te gaan negatief beïnvloeden. Om te kijken hoe de invloed van het zelfbeeld is op de zin om naar school te gaan in mijn onderzoeksgroep heb ik dit aan de kinderen voorgelegd.

Ik heb de kinderen de volgende vragen gesteld:

- Ga jij graag naar school?
- Waarom ga jij graag naar school? Geef twee antwoorden
- Hoe leuk vind jij het om naar school te gaan?
- Wat vind jij het leukste aan school?
- Wat vind jij het minst leuke aan school?
- Hoe leuk vind jij het op school? Zet een rondje om het cijfer (cijfers 1-10)
- Hoe graag ga jij naar school? Zet een rondje om het cijfer (cijfers 1-10)

Een voorbeeld van het vragenformulier vindt u in bijlage 3.

Hier kwamen de volgende resultaten uit.

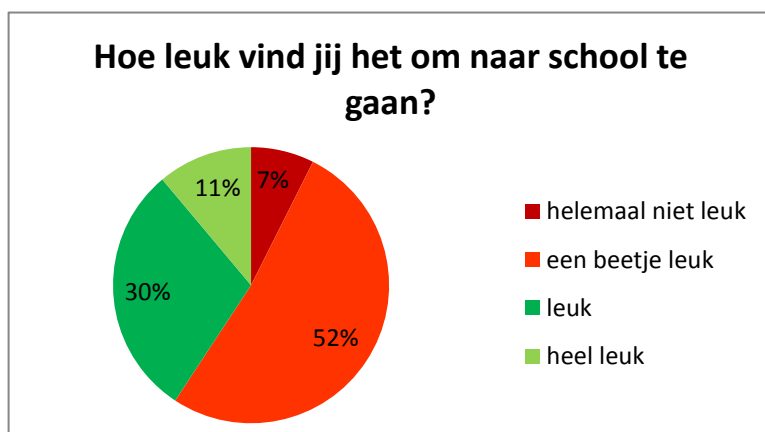
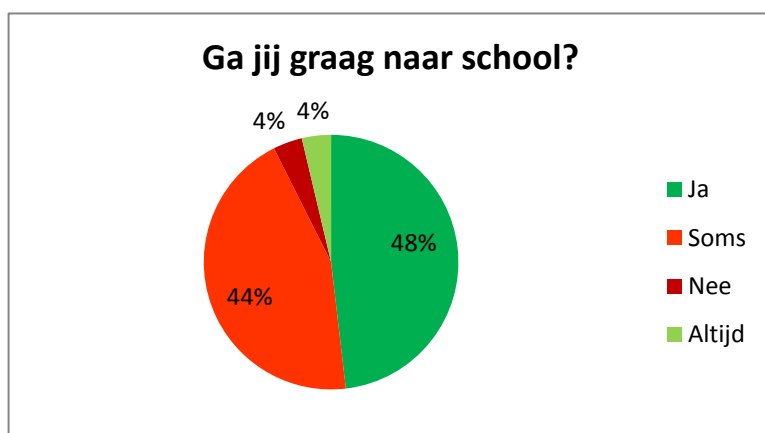
Kind	Hoe leuk vind jij het op school (cijfer)	Hoe graag ga jij naar school (cijfer)
1	8	9
2	7	5
3	9	7
4	6	5
5	10	10
6	9	8
7	6	3
8	5	6
9	8	10
10	3	6
11	8	6
12	8	7
13	9	9
14	9	9
15	6	5
16	9	9
17	5	1
18	7	7
19	7	9
20	5	6
21	9	10

22	6	5
23	5	6
24	5	2
25	5	5
26	6	6
27	5	6

Kind	Ga jij graag naar school?				Hoe leuk vind jij het om naar school te gaan? *			
	Ja	Nee	Soms	Altijd	1	2	3	4
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								

- * 1= helemaal niet leuk
 2= een beetje leuk
 3= leuk
 4= heel leuk

Dit levert de volgende percentages op.



Een overzicht van de kinderen met een negatief zelfbeeld

Kind	Ga jij graag naar school?	Hoe leuk vind jij het om naar school te gaan?	Hoe leuk vind jij het op school (cijfer)	Hoe graag ga jij naar school (cijfer)
1	Ja	Leuk	8	9
2	Soms	Een beetje leuk	7	5
4	Soms	Een beetje leuk	6	5
7	Soms	Leuk	6	3
8	Soms	Een beetje leuk	5	6
10	Soms	Een beetje leuk	3	6
15	Ja	Leuk	6	5
17	Soms	Helemaal niet leuk	5	1
20	Soms	Een beetje leuk	5	6
22	Soms	Een beetje leuk	6	5
23	Ja	Leuk	5	6
24	Nee	Helemaal niet leuk	5	2
26	Ja	Een beetje leuk	6	6
27	Soms	Een beetje leuk	5	6

Het grootste gedeelte van de kinderen met een negatief zelfbeeld vult in soms graag naar school te gaan en geeft aan school een beetje leuk te vinden of helemaal niet.

Een overzicht van de kinderen met een goed zelfbeeld

Kind	Ga jij graag naar school?	Hoe leuk vind jij het om naar school te gaan?	Hoe leuk vind jij het op school? (cijfer)	Hoe graag ga jij naar school? (cijfer)
Kind 11	Soms	Een beetje leuk	8	6
Kind 13	Ja	Heel leuk	9	9
Kind 14	Ja	Heel leuk	9	9
Kind 16	Ja	Leuk	9	9
Kind 18	Ja	Leuk	7	7
Kind 19	Ja	Een beetje leuk	7	9

Het grootste gedeelte van de kinderen met een positief zelfbeeld geeft aan graag naar school te gaan en school leuk of heel leuk te vinden.

4.5 Uitleg en analyse bij de interesse in de vakken

In de tabel die hieronder volgt, kunt u verschillende informatie halen over de interesse van de kinderen in bepaalde vakken. In bijlage 4 vindt u voorbeelden van de formulieren die de kinderen moesten invullen.

Ik heb de kinderen deze formulieren laten invullen omdat ik graag wilde weten of de interesse in een vak ook weerslag heeft op de leerprestaties en daarmee het zelfbeeld.

Ik heb de kinderen gevraagd om per vak aan te geven wat zij van het vak vinden. Dit konden zij aangeven door middel van het kleuren van een aantal vakjes. Ze konden kiezen tussen de volgende antwoorden:

- 1= onprettig
- 2= gewoon
- 3= prettig
- 4= zeer prettig

Daarnaast heb ik de kinderen gevraagd om per vak aan te geven welk cijfer zij het vak zouden geven. Dit mocht een cijfer zijn tussen de 1 en de 10.

Ook heb ik de kinderen gevraagd aan te geven hoe goed zij in de vakken zijn. Ik heb hier duidelijk bij aangegeven dat zij hierbij mochten invullen hoe goed zij denken te zijn in de vakken. Dus niet hoe goed de leerkracht vindt dat zij in de vakken zijn of hoe hun rapport cijfer dit aangeeft. Dit heb ik gedaan omdat ik wilde zien hoe de kinderen hun eigen prestaties inschatten. Ze konden kiezen tussen de volgende antwoorden:

- 1= dit gaat niet goed
- 2= dit gaat gewoon
- 3= dit gaat goed
- 4= dit gaat heel goed

Omdat de kinderen antwoorden hebben ingevuld op alle vakken die er in de klas gegeven worden heb ik er drie uitgekozen om te verwerken in de tabel. Dit zijn de vakken waarvan ik ook de CITO cijfers heb weergegeven: reken, spelling en begrijpend lezen.

Interesse in de vakken

Kind	Hoe vind jij de vakken op school?				Cijfer	Hoe vind jij de vakken op school?				Cijfer	Hoe vind jij de vakken op school?				Cijfer	Hoe goed ben jij in de vakken op school?				Cijfer	Hoe goed ben jij in de vakken op school?				Cijfer	Hoe goed ben jij in de vakken op school?			
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4
1					2					9					5														
2					2					4					7														
3					9					10					6														
4					7					10					1														
5					10					10					10														
6					5					9					8														
7					9					9					6														
8					3					8					2														
9					7					9					6														
10					4					7					1														
11					9					8					7														
12					10					10					8														
13					8					9					8														
14					9					10					7														
15					5					9					6														

4.6 Uitleg en analyse bij de gezinssamenstelling

De omgeving heeft een grote invloed op het zelfbeeld van een kind zoals u in de theorie heeft kunnen lezen. Als ouders een rol spelen in het leven van een kind dan zal de invloed op het zelfbeeld groot zijn. Heel simpel omdat de relatie met ouders intensief is en belangrijk voor het kind.

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de kinderen uit mijn onderzoeksgroep heb ik de gezinssamenstelling van de kinderen onderzocht.

Ik heb hen gevraagd hoe hun gezin eruit ziet. Met mama en papa, alleen met mama, alleen met papa of met iemand anders. Daarnaast heb ik hen gevraagd hoeveel broers en zussen zij hebben en hoeveel van deze broers en zussen thuis wonen. Een voorbeeld van het formulier dat de kinderen moesten invullen vindt u in bijlage 5.

In de tabel hieronder kunt u van alle kinderen de gegevens lezen.

Bij een aantal kinderen vindt u een ! dit houdt in dat deze kinderen een andere situatie hebben dan de meeste kinderen.

Kind 2: heeft gescheiden ouders en woont alleen bij moeder.

Kind 5: woont bij oom en tante en zijn broertjes en zusje gewoon thuis.

Kind 7: heeft gescheiden ouders en woont bij moeder. Daarnaast heeft dit kind twee tiener zussen met allebei een baby van een paar maanden uit. De zussen wonen met baby's bij moeder.

Kind 9: heeft het afgelopen jaar een broer verloren. Deze is doodgeschoten in het criminele circuit.

Kind 10: heeft gescheiden ouders en woont bij vader, mag niet meer bij moeder wonen. Heeft een broertje wat nog wel bij moeder woont.

Kind 16: heeft gescheiden ouders en woont bij moeder, deze heeft wel een nieuwe man. Mag vader niet meer zien.

Kind 26: heeft gescheiden ouders en woont bij moeder. Moeder heeft wel een nieuwe partner.

Kind	Ouders*				Aantal broer(tjes)/ zus (jes)		Hoeveel kinderen wonen er bij jullie thuis? (exclusief kind zelf)		Wonen er nog anderen mensen bij jullie thuis?		Aantal personen gezin inclusief kind zelf (thuiswonend)
	1	2	3	4	B	Z	B	Z	Ja	Nee	
1					3	0	2	0		X	5
2 (!)					0	3	0	2		X	4
3					3	3	1	2		X	6
4					2	2	2	2		X	7
5 (!)					1	3	0	0		X	3
6					1	1	1	1		X	5
7 (!)					5	4	2	2	X		9
8					2	1	2	1		X	6
9					3	1	0	0		X	3
10 (!)					1	1	0	1		X	3
11					1	1	1	1		X	5
12					0	0	0	0		X	3
13					2	1	2	1		X	6
14					1	1	1	1		X	5
15					1	1	1	1		X	5
16 (!)					2	0	1	0		X	4
17					0	1	0	1		X	4
18					2	2	2	2		X	7
19					2	1	1	1		X	5
20					0	1	0	1		X	4
21					4	3	3	2		X	8
22					3	0	3	0		X	6
23					1	1	0	1		X	4
24					1	2		1		X	4
25					1	1	1	1		X	5
26 (!)					3	3	2	1		X	6
27					0	1	0	1		X	4

Legenda

1= samen met papa en mama
2= alleen met papa
3= alleen met mama
4= met iemand anders

B= broer (tjes)
Z= zus (jes)

4.7 Uitleg en analyse bij thuissituatie

De omgeving heeft een grote invloed op het zelfbeeld van een kind zoals u in de theorie heeft kunnen lezen. Als ouders een rol spelen in het leven van een kind dan zal de invloed op het zelfbeeld groot zijn. Heel simpel omdat de relatie met ouders intensief is en belangrijk voor het kind. Ook de thuissituatie heeft een invloed op het zelfbeeld van een kind. De basis van een gezond zelfvertrouwen is een veilige omgeving.

Om een beeld te krijgen van de thuissituatie bij de leerlingen uit mijn onderzoeksgroep heb ik hen een formulier laten invullen met verschillende onderwerpen waar zij thuis mee te maken krijgen. Per onderwerp konden de kinderen kiezen uit de volgende antwoorden:

1= Dit gaat niet goed

2= Dit gaat gewoon

3= Dit gaat goed

4= Dit gaat heel goed

De volgende onderwerpen heb ik aanbod laten komen:

- Slapen
- Eten
- Voelen
- Gezellig zijn
- Denken
- Huiswerk maken
- Praten over persoonlijke dingen
- Spullen opruimen
- Praten
- Sociaal zijn'
- Rust

De kinderen mochten hierbij aangeven hoe zij zich erbij voelen en hoe goed zij vinden dat het gaat. Belangrijk om bij deze test te benoemen is wederom het gevaar van sociaalwenselijke antwoorden. Doordat ik een aantal maanden aan deze onderzoeksgroep heb lesgegeven, ken ik de achtergrond situatie van de meeste kinderen voor klein deel. Tijdens het afnemen van de test merkte ik dat sommige kinderen sociaal wenselijke antwoorden gaven. De test is anoniem afgenomen. Verder is het afnemen van deze test natuurlijk een momentopname geweest. Kinderen kunnen op andere momenten natuurlijk ook weer andere antwoorden geven.

Hieronder volgt een overzicht van de kinderen met een negatief zelfbeeld en van de kinderen met een positief zelfbeeld. De antwoorden op de test zijn uitgewerkt in een tabel. In bijlage 6 vindt u een voorbeeld van de test.

Overzicht van de kinderen met een negatief zelfbeeld

Kind	Slapen				Eten				Voelen				Gezellig zijn				Denken				Huiswerk maken				Praten over persoonlijke dingen				Spullen opruimen			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4				
1																																
2																																
4																																
7																																
8																																
10																																
15																																
17																																
20																																
22																																
23																																
24																																
26																																
27																																

Legenda:

- 1= Dit gaat niet goed
- 2= Dit gaat gewoon
- 3= Dit gaat goed
- 4= Dit gaat heel goed

Kind	Praten				Spelen				Sociaal zijn				Rust			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1																
2																
4																
7																
8																
10																
15																
17																
20																
22																
23																
24																
26																
27																

Legenda:

1= Dit gaat niet goed

2= Dit gaat gewoon

3= Dit gaat goed

4= Dit gaat heel goed

Overzicht van de kinderen met een positief zelfbeeld

Kind	Slapen				Eten				Voelen				Gezellig zijn				Denken				Huiswerk maken				Praten over persoonlijke dingen				Spullen opruimen			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
11																																
13																																
14																																
16																																
18																																
19																																

Kind	Praten				Spelen				Sociaal zijn				Rust			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
11																
13																
14																
16																
18																
19																

Een aantal punten die opvallen.

Bij de kinderen met een slecht zelfbeeld kun je zien dat 10 van de 14 kinderen zich niet goed of gewoon voelen thuis, slechts 4 van de 14 kinderen voelt zich goed thuis.

Daarnaast valt op dat 8 van de 14 kinderen niet goed of gewoon kunnen denken thuis. 6 van de 14 kinderen kunnen dit goed.

10 van de 14 kinderen kunnen niet goed of gewoon praten over persoonlijke dingen thuis.

Slechts 4 van de 14 kinderen kan goed over persoonlijke dingen praten thuis.

Als laatste valt op dat 11 van de 14 kinderen aangeeft dat er niet genoeg rust is thuis. Slechts 3 van de 14 kinderen geeft aan dat er genoeg rust is thuis.

Ik heb de vakjes 1 en 2, dus niet goed en gewoon als negatief meegerekend. De vakjes 3 en 4, dus goed en heel goed als positief.

4.8 Correlatie

Om richting de eindconclusie te kunnen toewerken is het belangrijk om de correlatie tussen de verschillende uitkomsten te onderzoeken.

Naar aanleiding van het theoretisch onderzoek kan ik zeggen dat een kind met een wat lekker in zijn vel zit, een goed zelfbeeld over het algemeen goede leerprestaties zou moeten hebben, zich veilig voelt en zin heeft om naar school te gaan.

Daarom wil ik kijken of er een samenhang is tussen de volgende punten:

- Een kind met een goed zelfbeeld zal over het algemeen goede leerprestaties hebben, zal het leuk vinden en is gemotiveerd om naar school te gaan, valt goed in de groep. Is geïnteresseerd in de vakken waarin hij goed scoort en heeft een veilige thuissituatie
- Een kind met een slecht zelfbeeld zal over het algemeen slechtere leerprestaties hebben, zal het minder leuk vinden en is minder gemotiveerd om naar school te gaan. Zal minder positief in de groep vallen, zal minder geïnteresseerd zijn in de vakken waarin hij niet goed scoort en kan problemen hebben in de thuissituatie.

Je kan dus zeggen de algemene deler is:

- Ik scoor goed, ik vind het leuk om naar school te gaan, ik lig goed in de groep en zit lekker in mijn vel
- Ik scoor niet goed, ik vind het niet zo leuk om naar school te gaan, ik lig niet zo goed in de groep en zit niet zo lekker in mijn vel.

Overzicht van de kinderen met een slecht zelfbeeld

Kind	Prestaties	Zin om naar school te gaan	Hoe valt het kind in de groep	Vakkeninteresse
Kind 1	D, A en C	8 en 9	Negatief	1, 3 en 2
Kind 2	E, D en E	7 en 5	Negatief	2, 3 en 3
Kind 4	E, C en D	6 en 5	Negatief	2, 4 en 2
Kind 7	D, C en C	6 en 3	Negatief	3, 4 en 2
Kind 8	E, D en D	5 en 6	Negatief	2, 3 en 2
Kind 10	E, E en E	3 en 6	Negatief	2, 2 en 2
Kind 15	E, B en D	6 en 5	Positief	2, 4 en 2
Kind 17	E, E en E	5 en 1	Positief	1, 1 en 1
Kind 20	E, E en E	5 en 6	Positief	2, 2 en 2
Kind 22	A, B en B	6 en 5	Positief	3, 4 en 2
Kind 23	C, D en C	5 en 6	Gewoon	3, 3 en 2
Kind 24	E, E en E	5 en 2	Positief	1, 1 en 2
Kind 26	D, C en D	6 en 6	Negatief	2, 3 en 2
Kind 27	C, C en C	5 en 6	Gewoon	2, 4 en 2

Overzicht van kinderen met een positief zelfbeeld

Kind	Prestaties	Zin om naar school te gaan	Hoe valt het kind in de groep	Vakkeninteresse
Kind 11	A, B en B	8 en 6	Gewoon	3, 3 en 3
Kind 13	A+, A en A	9 en 9	Positief	3, 3 en 3
Kind 14	A, B en C	9 en 9	Negatief	4, 4 en 3
Kind 16	B, B en A	9 en 9	Negatief	2, 3 en 2
Kind 18	D, B en E	7 en 7	Negatief	2, 3 en 2
Kind 19	C, E en E	7 en 9	Positief	3, 1 en 1

Uitleg van de verschillende kolommen:

Prestaties:

1e letter: rekenen

2^e letter: spelling

3^e letter: begrijpend lezen

A: goed C: matig

B: voldoende D en E: onvoldoende

Zin om naar school te gaan:

De kinderen mochten een cijfer geven op een schaal van 1-10

1^e cijfer: Hoe leuk vind jij het op school?

2^e cijfer: Hoe graag ga jij naar school?

Hoe valt het kind in de groep:

Positief: vaker positief gekozen dan negatief

Gewoon: even vaak positief als negatief gekozen

Negatief: vaker negatief dan positief gekozen

Vakkeninteresse:

1^e cijfer= rekenen

2^e cijfer= spelling

3^e cijfer= begrijpend lezen

1= onprettig

2= gewoon

3= prettig

4= heel prettig

Conclusie

De bovenstaande gegevens geven mij de volgende conclusie.

Het negatieve zelfbeeld

De meeste kinderen met een negatief zelfbeeld hebben onvoldoende of matige leerprestaties, ongeveer de helft daarvan valt niet goed of minder goed in de groep. De meeste kinderen met een negatief zelfbeeld hebben een gemiddelde of negatieve zin om naar school te gaan. Enkele kinderen vormen hierop een uitzondering.

Kind 22 valt op in het geheel van kinderen met een negatief zelfbeeld. Zij scoort goed op de vakken rekenen, spelling en woordenschat, valt positief in de groep. Maar scoort wel een gemiddelde als het gaat om de zin om naar school te gaan. Ik vind dit opvallen omdat je zou kunnen concluderen dat een kind wat goed scoort en goed in de groep valt ook graag naar school gaat.

Om nog wat verder te kijken naar de oorzaak van het negatieve zelfbeeld van dit kind heb ik haar thuissituatie erbij gehaald. Hier scoort zij op de meeste punten goed of heel goed.

Zij schat haar thuissituatie zelf dus goed in. Naast de resultaten van dit onderzoek is het dus niet voor de hand liggend dat dit kind een negatief zelfbeeld heeft.

Verder valt op dat 6 van 14 kinderen met een negatief zelfbeeld wel positief in de groep vallen.

Als ik naar de antwoorden kijk die de kinderen met een negatief zelfbeeld gegeven hebben op de vragen over de thuissituatie valt mij het volgende op. De helft van de kinderen scoort op de punten: voelen, praten over persoonlijke dingen en rust gewoon of niet goed.

Voor kinderen is het belangrijk dat zij zich thuis goed kunnen voelen en goed over persoonlijke dingen kunnen praten. Ook is het belangrijk dat de kinderen rust kunnen vinden thuis als ze uit school komen, een veilige plek om te kunnen zijn wie je bent.

Het positieve zelfbeeld

De meeste kinderen met een positief zelfbeeld hebben voldoende of goede leerprestaties.

Opvallend is dat maar 2 van de 6 kinderen met een positief zelfbeeld ook echt positief in de groep vallen. Wel geven deze kinderen duidelijk aan met zin naar school te gaan. Ook als ik de gegevens van de thuissituatie erbij pak kan ik zien dat de kinderen zich goed voelen thuis en dat zij op de meeste punten goed of heel goed scoren.

Kind 18 en 19 vallen op in de groep met het positieve zelfbeeld. Zij scoren in tegenstelling tot de rest matig tot onvoldoende op de leerprestaties.

Verder vallen kind 14, 16 en 19 op omdat zij wel een positief zelfbeeld hebben, maar niet goed in de groep vallen. Kind 14 valt hierbij extra op omdat hij 8x negatief is gekozen in de klas.

Kind 18 valt op omdat hij vaak positief, maar ook vaak negatief gekozen wordt in de klas.

5. Tips om de sfeer in de klas te bevorderen

Zoals u in hoofdstuk 10.2 van het theorie-deel heeft kunnen lezen is de sfeer in een klas belangrijk. De sfeer in een klas wordt bepaald door de manier waarop de kinderen onderling en de leerkracht met elkaar omgaan. Sfeer is van invloed op de leerprestaties, of de kinderen met plezier naar school gaan, maar ook op het zelfbeeld en het zelfvertrouwen. Sfeer is een belangrijk component in de basisbehoefte relatie.

Daarom wil ik praktische tips meegeven hoe je als leerkracht de sfeer in een klas kan bevorderen.

Als leerkracht oefen je de meeste invloed uit op leerlingen, meestal meer dan de medeleerlingen. Dit geldt ook voor de sfeer in de klas. (Looy, 1993, p.144)

Daarom is het allereerst belangrijk om de huidige situatie in de klas in kaart te brengen.

Je kunt dit als leerkracht doen aan de hand van de volgende vragenlijst:

A Kwaliteit van de groepssfeer

1. Hoe vind ik de sfeer in mijn groep? (totaalindruk)
2. Waarop baseer ik dit oordeel?
3. Welke aspecten van de groepssfeer waardeer ik positief?
4. Welke aspecten van de groepssfeer waardeer ik negatief?

B Relatie leraar leerlingen

1. Met welke leerlingen heb ik een goede, prettige relatie?
2. Waar zou dat door komen?
3. Met welke leerlingen is de sfeer niet zo goed?
4. Waar zou dat door komen?

C Relatie tussen leerlingen

1. Welke leerlingen gaan plezier met elkaar om?
2. Waar zou dat door komen?
3. Welke leerlingen hebben vaak ruzie?
4. Waar zou dat door komen?
5. Welke leerlingen worden vaak gepest?
6. Waar zou dat door komen?

D Relatie tussen onderwijsprogramma en groepssfeer

1. Lijdt de uitvoering van het onderwijsprogramma onder de kwaliteit van de groepssfeer?
2. Waaruit blijkt dat?
3. Lijdt de kwaliteit van de groepssfeer onder de uitvoering van het onderwijsprogramma?
4. Waar zou dat door komen?

De vragenlijst is afkomstig uit Gezond gedrag in de basisschool. (Looy, 1993)

Bij punt c kun je als leerkracht gebruik maken van een sociogram. Dit sociogram kan inzicht geven in de verhoudingen tussen de leerlingen onderling.

Als leerkracht ben je de sleutelfiguur van de klas. Je beïnvloedt als leerkracht mede het zelfbeeld van de leerling en de onderlinge verhoudingen in de klas en dus ook de groepssfeer.

Daarom is het nuttig om als leerkracht na te gaan hoe je de sfeer misschien onbedoeld en onbewust negatief beïnvloedt.

De volgende vragenlijst kan hier zicht op bieden. In deze vragenlijst komen de punten op het gebied van de relatie met de medeleerlingen uitgebreider aan bod dan in de vorige vragenlijst:

1. Heb ik het naar mijn zin op school? Waar zit hem dat in?
2. Met welke leerlingen kan het best opschieten? Mogelijke redenen?
3. Met welke leerlingen heb ik regelmatig problemen? Soort problemen? Mogelijke redenen?
4. Hoe ga ik meestal om met leerlingen die
 - niet opvallen of erg stil zijn?
 - erg druk zijn?
 - brutaal zijn?
 - zich erg zelfstandig gedragen?
 - erg onzelfstandig zijn?
 - kritisch zijn (ook naar mij toe)?
 - ongehoorzaam zijn?
 - spontaan zijn?
 - uit een sociaal-economisch zwak milieu komen?
 - invloedrijke ouders hebbenWat valt me daarbij op?
5. Zijn er leerlingen waarvoor ik een beetje bang ben? Mogelijke oorzaken?
6. Spreid ik mijn aandacht over alle leerlingen?
7. Vertel ik de leerlingen gewoonlijk wat het doel en de zin van een bepaalde activiteit is of maatregel is?
8. Moet ik de leerlingen vaak terechtwijzen, berispen, waarschuwen, verwijten maken of dreigen? Redenen?
9. Voel ik me onder druk staan van collega's, ouders of een overladen onderwijsprogramma?
10. Stel ik me flexibel op in de klas of moet altijd worden uitgevoerd wat ik zelf in het hoofd heb? Mogelijke redenen?

De vragenlijst is afkomstig uit Gezond gedrag in de basisschool. (Looy, 1993)

Tenslotte nog wat tips om de sfeer te verbeteren in de klas. Het is niet zo dat je als leerkracht meteen alle tips moet gaan toepassen en zo een ideale sfeer kan creëren. Het is een proces waarin dingen moeten groeien. Het is een kwestie van experimenteren en daar lering uit trekken. Goed om te weten is dat vaak de kleine dingen sfeerbepalend zijn.

- De kinderen elke dag aan de deur begroeten.
- Vaker 'dank je' en 'alsjeblieft' zeggen.
- Medeleven tonen, zowel bij succes als bij verdriet of tegenslag.
- Regelmatig vragen: 'Vond je het leuk wat we vandaag deden?' en 'Zullen we iets voor morgen afspreken, dat interessant of leuk is?'
- Ontspannende 'tussendoortjes': het zingen van een liedje, het doen van een quizje, het vertellen van een leuke mop of een raadsel, een spelletje spelen enzovoort.
- Ondersteunen van het 'wij-gevoel' (onze klas, ons werk)
- Regelmatig foto's maken waarmee je een groepsplakboek kan maken, daarin kan ook plaats zijn voor tekeningen, verhaaltjes, verslagen, leuke momenten.
- Bij ruzies de verschillende kanten belichten.
- Het positieve accentueren.
- Inrichten van interessehoeken: boeken, foto's, ontdekdozen en dergelijke die op een populair thema betrekking hebben.
- Proberen te begrijpen waarom leerlingen iets doen.
- Tevredenheid tonen als iets lekker loopt.
- Regelmatig korte, ongeplande 'doe maar iets wat je leuk vindt' moment inlassen, wanneer een bepaald stuk werk naar behoren is afgerond.

- Onderdelen van het onderwijsprogramma zoveel mogelijk plaatsen in de schoolomgeving of andere situaties die voor de leerlingen bekend terrein zijn.
- Voortdurend opzoek naar vernieuwende vormen, kinderen houden van variatie, van het ongewone, van verrassingen.
- Regelmatig de prikborden laten veranderen.
- Letten op de toon waarop je praat
- Humor gebruiken.
- Geloof in je leerling.
- Iedere week een ander kind centraal zetten. Dit kan bijvoorbeeld in een zonnetje of een ster ergens op het bord of een prikbord. Aan het einde van de week worden daar complimenten voor dat kind bijgeschreven

De tips zijn voor een groot deel afkomstig uit Gezond gedrag in de basisschool. (Looy, 1993)

6. Tips om de sociale weerbaarheid, het zelfvertrouwen van kinderen te vergroten

Zoals u in hoofdstuk 3.6 van het theoriedeel heeft kunnen lezen heeft het zelfvertrouwen alles met het zelfbeeld te maken. Zelfvertrouwen maakt kinderen weerbaar en minder afhankelijk van de mening van anderen. Zelfvertrouwen is nodig om gezond te kunnen functioneren.

Aangezien school één van de plekken is waar een kind kan groeien in zijn of haar zelfvertrouwen wil ik een aantal tips geven waar je als leerkracht mee aan de slag kan. Deze tips kunnen bijdragen aan het vergroten van het zelfvertrouwen van een leerling.

- Maak vaak positieve opmerkingen over het werkresultaat van de leerling, opmerkingen als: 'Prima, je hebt je les beter gemaakt dan gisteren.' 'Tien van de twintig sommen goed. Je bent op de goede weg. Zullen we er samen eens proberen achter komen, wat er bij de foute sommen mis ging?'
- Besteed regelmatig aandacht aan de emotionele aspecten van het schoolwerk: 'Ben je teleurgesteld nu je het niet zo goed gedaan hebt als je eerst dacht?' 'Meer dan de helft goed! Voel je je niet reuze trots?'
- Kijk niet alleen naar het product, maar probeer er achter te komen welk proces er aan vooraf ging.
- Benadruk de vorderingen van leerlingen die weinig zelfvertrouwen hebben door samen met hen bij te houden wat ze allemaal kunnen en bij leren.
- Geef de leerlingen de kans zowel hun sterke als hun zwakke kanten te ontdekken op allerlei gebied. Hierbij kan helpen veel variatie aan te brengen in het onderwijs. Voorkom dat bepaalde leergebieden een te zwaar accent krijgen.
- Probeer elke kind te laten ervaren: ik hoor erbij, ik tel ook mee. Dit zit hem vaak in kleine dingen, bijvoorbeeld:
 - Vraag kinderen om hun mening.
 - Stel werk van leerlingen ten toon.
 - Geef onder vier ogen een pluim.
 - Laat merken dat je een leerling hebt opgemerkt
 - Neem de tijd om naar kinderen te kijken en te luisteren
- Leer kinderen de positieve kanten van zichzelf te zien. Moedig ze aan die zelf ook onder woorden te brengen.
- Geef de leerlingen snel en zakelijke informatie over hun prestaties en vorderingen.
- Werk zo nodig aan verbetering van de sfeer in de klas.
- Je kunt een kind uitleggen dat hij zijn eigen grenzen kan stellen en dat hij zich daaraan houdt.

Deze tips zijn voor een groot deel afkomstig uit: Gezond gedrag in de basisschool. (Looy, 1993)

Hieronder nog een aantal concrete tips.

1. Liefde: geef de leerling zo veel mogelijk liefde door de leerling kind te steunen en te helpen als hij je nodig heeft.
2. Luisteren: geef aandacht aan de leerling. Luister naar zijn verhalen en toon interesse in de dingen die hij doet.
3. Humor: leer de leerling dat hij ook om zichzelf mag lachen. Lach samen met elkaar en om elkaar als er iets fout gaat.
4. Begrip: praat met de leerling. Zo weet de leerling dat jij begrijpt waar hij mee bezig is. En wat hij belangrijk vindt.
5. Vertrouwen: laat de leerling merken dat het dingen kan. Verwacht niet te weinig en niet te veel van de leerling

6. Respect: beloon je de leerling voor moeilijke dingen, die hij toch doet.
7. Complimenten: geef de leerling complimenten als hij iets moeilijks probeert, ook al mislukt het. En geef de leerling een compliment als hij een moeilijke taak afmaakt.
8. Reageer positief op wat de leerling doet: "Goed je best gedaan!" En niet op de leerling als persoon
9. Kijk niet naar falen: let niet te veel op wat niet goed gaat. Alleen als het echt nodig is, vertel je de leerling wat hij niet goed doet. En waarom hij het niet goed doet.
10. Help de leerling om iets wel te kunnen. Deel een taak zo nodig in overzichtelijke stappen in. Reageer positief bij iedere stap.

Deze tips zijn in aangepaste vorm afkomstig van de website: www.cjgdenhaag.nl

Hieronder volgen nog een aantal activiteiten/lessen die gedaan kunnen worden.

Activiteit 1: Gevoelendagboek

Doel van de opdracht:

- *Nagaan welke gevoelens het kind beleeft.*
- *Kind leren door middel van het gevoelendagboek en de begeleidende gesprekken zijn of haar gevoelens onder woorden te brengen.*

Beschrijving van de opdracht:

Voor kinderen is het niet altijd gemakkelijk om onder woorden te brengen wat zij denken en voelen. Toch is het goed voor kinderen te leren hun gevoelens onder woorden te brengen. Zelfvertrouwen is de basis voor goed functioneren. Zoals u heeft kunnen lezen in hoofdstuk 8.1 van het theoriedeel leren kinderen in de leeftijd van negen tot twaalf jaar, de leeftijdscategorie van mijn onderzoeksgroep, meer en meer omgaan met emoties en het verwoorden hiervan. Daarom is het belangrijk dat een kind deze emoties bij zichzelf kan waarnemen en deze onder woorden kan brengen. Dit kan helpen om het zelfvertrouwen van een kind te vergroten. Omdat kinderen in deze leeftijdsfase ook steeds meer in de gaten krijgen wie ze zelf zijn is het belangrijk dat zij zich goed voelen.

Het kan goed zijn om kinderen door middel van een gevoelsdagboek te leren hun emoties onder woorden te brengen. Als kinderen hun emoties onder woorden kunnen brengen kun je daarna als leerkracht gaan werken naar mogelijkheden om ervoor te zorgen dat kinderen beter in hun vel gaan zitten. Door een kind een gevoelsdagboek bij te laten houden krijg je als leerkracht meer inzicht in het gevoel van een kind. Deze gevoelens kunnen van invloed zijn op het zelfbeeld en de leerprestaties.

Een kind kan in het algemeen alleen of samen met de leerkracht het gevoelsdagboek bijhouden zo nagaan welke gevoelens het beleeft.

De kinderen kunnen aan de hand van het inkleuren van een aantal vakjes aangeven in welke mate zij een gevoel hebben ervaren.

1= een klein beetje

2= lichte mate

3= gewoon

4= erg

5= heel erg

Aan de hand van de ingevulde antwoorden kun je als leerkracht met het kind praten over de gevoelens. Een kind kan bijvoorbeeld na een bepaalde gebeurtenis bepaalde gevoelens hebben. Dit zou je kunnen doen door de volgende stappen:

1. Wat was er aan de hand?
2. Hoe voelde je je?
3. Wat dacht je?
4. Hoe reageerde je?
5. Wat gebeurde er daarna

In bijlage 7 kunt u een voorbeeld vinden van het gevoelsdagboek en bijgevoegd een formulier met daarop een voorbeeld van de emoties die kinderen kunnen ervaren. (Bruys, 2007)

Activiteit 2: Wat is zelfbeeld?

Doel van de opdracht:

- Kinderen leren wat het zelfbeeld inhoudt.

Beschrijving van de opdracht:

De leerkracht schrijft het woord 'zelfbeeld' op het bord en teken er een cirkel omheen.

Vervolgens stelt de leerkracht de volgende vraag: "wat betekent 'zelfbeeld'?"

Wat komt er in je op als je het woord 'zelfbeeld' hoort?

De leerkracht schrijft de associaties van de leerlingen in het woordveld op het bord.

Laat een paar leerlingen de zin afmaken: "ik ben iemand die ...".

Geef zelf het voorbeeld, en geef dan in dat voorbeeld een positieve en een negatieve eigenschap van jezelf. De leerkracht vraagt vervolgens een paar leerlingen die zin af te maken.

Besprek: Hoe is het als iemand een goed zelfbeeld heeft? Hoe voelt zo iemand zich dan? Wat als iemand een slecht zelfbeeld heeft? Hoe voel je je dan?

Tip:

Zet als leerkracht voor de les de kenmerken van een positief en een negatief zelfbeeld op een rijtje zodat je hier een goed overzicht van hebt en met voorbeelden kunt komen voor de leerlingen.

Activiteit 3: Mijn binnenkant

Doel van de opdracht:

- De kinderen worden zich bewust van de gaven en talenten die zij gekregen hebben.
- De kinderen kunnen de gaven en talenten die zij hebben benoemen.

Beschrijving van de opdracht:

Laat de kinderen eerst voor zichzelf antwoord geven op de volgende vragen:

- Ik ben trots op...
- Ik voel me blij als....
- Wat ik graag doe is.....
- Ik voel me kwaad als.....
- Wat ik graag lust is.....
- Ik voel me verdrietig als.....
- Ik ben bang voor.....

De antwoorden die de kinderen geven zeggen iets over je binnenkant; je karakter. De leerkracht omschrijft eerst zichzelf in een kort voorbeeld. Geef alle leerlingen de plattegrond van een kubus, deze kubus is te vinden in bijlage 8, daar plakken ze een foto van zichzelf op. Op de 5 overige buitenkantjes schrijven ze uiterlijke kenmerken van zichzelf (blond haar, bruine ogen, 1.30 m lang etc.) op de 6 binnenkanten schrijven ze innerlijke kenmerken van zichzelf. (vrolijk, rustig, grappig, stoer etc.) Daarna knippen ze het doosje uit en plakken de kleine plakrandjes vast.

Daarna kun je met de leerlingen bespreken: 'Wat zijn jouw gaven en talenten?'. Laat de kinderen de verschillende gaven en talenten uitknippen, deze vindt u in bijlage 9. Daarna lopen ze de klas rond en stoppen de verschillende gaven en talenten in de doosjes van klasgenoten waarvan ze denken dat hij/zij dat talent heeft. Later kunnen ze in hun eigen doosje kijken wat er allemaal inzit.

Deze les is afkomstig uit: Kinderen en hun sociale talenten: bovenbouw. (Voorst en Bakkum, 2003)

Activiteit 4: Elkaars eigenschappen leren kennen

Doel van de opdracht:

De leerlingen leren de ander kennen door de schrijver van het briefje te raden.

Beschrijving van de opdracht:

De leerkracht geeft de leerlingen de opdracht om drie dingen over zichzelf op een briefje te schrijven. Hier mogen de leerlingen niet hun naam boven zetten. De kinderen moeten dit briefje helemaal voor zichzelf houden tijdens het schrijven. Als alle leerlingen klaar zijn worden de briefjes in een grote bak gegooit.

De leerkracht laat de leerlingen om de beurt een briefje uit de bak halen en hardop voorlezen. De andere leerlingen in de klas mogen dan raden welk kind het briefje geschreven zou hebben.

7. Conclusie

Het zelfbeeld heeft een grote invloed op het leven en de ontwikkeling van een kind. Er is een grove onderscheiding te maken van de invloed op het zelfbeeld: de invloed van jezelf en de invloed van de omgeving. Als leerkracht heb je zeker ook een invloed op het zelfbeeld van een kind.

De basis in de ontwikkeling van een kind moet: relatie, autonomie en competentie zijn, de drie basisbehoeften om te kunnen leven.

Binnen deze drie is de relatie van groot belang. Op de relatie heb je ook de meeste invloed.

Daarom is het contact met kinderen erg belangrijk. Maar ook de relatie van kinderen onderling en de relatie met de ouders. Het is belangrijk om als leerkracht alert te zijn op reacties van kinderen onderling, dit kan van invloed zijn op het zelfbeeld. De invloed van medeleerlingen kan namelijk erg groot zijn.

Dit kun je bereiken door te werken aan het zelfbeeld van een leerling en te streven naar een gezond en veilig pedagogisch klimaat. Want het pedagogisch klimaat is op alles van invloed.

Nu het antwoord op de onderzoeksvraag: **is het zelfbeeld van kinderen van invloed op hun leerprestaties?**

De kans is groot dat kinderen die goed in hun vel zitten cognitief beter presteren.

Maar aan de hand van dit onderzoek kan er niet gezegd worden dat het zelfbeeld van kinderen direct van invloed is op de leerprestaties van kinderen. Daar zou nog uitgebreider onderzoek voor nodig zijn. Wel denk ik naar aanleiding van dit onderzoek dat het een rol speelt en ook een grote rol kan spelen. Meer dan de helft van de kinderen met een slecht zelfbeeld hebben onvoldoende of matige leerresultaten, 13 van de 14 om precies te zijn. Maar niet alle kinderen met een positief of een normaal zelfbeeld hebben goede of voldoende leerresultaten. 6 van de 13 kinderen met een positief of normaal zelfbeeld hebben wel negatieve leerresultaten.

Dus dat er een verband is, kan gezegd worden, maar in welke mate het een rol speelt kan ik naar aanleiding van alleen dit onderzoek niet zeggen.

Er zijn nog meer factoren die de leerprestaties kunnen beïnvloeden. Er moet onder andere rekening gehouden worden met het IQ van een kind. Het kan namelijk zijn dat een kind gewoon niet hoger kan scoren dan het doet. Ook is het belangrijk om te kijken naar de omgeving en de samenstelling van de onderzoeksgroep.

Daarnaast is het belangrijk om er rekening mee te houden dat het zelfbeeld van kinderen erg kan variëren. Hier zijn verschillende redenen voor te vinden. Het kind kan voor het maken van de zelfbeeldtest net een ruzie met een vriendje, vriendinnetje, vader, moeder etc. gehad hebben, waardoor het kind niet lekker in zijn of haar vel zit. Ook het leer- en leefklimaat waar het kind zich op het moment van het maken van de zelfbeeldtest in bevond kan van invloed zijn op het zelfbeeld van het kind. Ook het gevaar van het geven van sociaal wenselijke antwoorden door kinderen kan een rol spelen.

Aan de hand van de antwoorden die de kinderen hebben gegeven op de vraag of zij graag naar school gaan, kan gezegd worden dat de kinderen uit mijn onderzoeksgroep met een positief zelfbeeld over het algemeen graag naar school gaan. Bij de kinderen met een negatief zelfbeeld zien we dat meer dan de helft van de kinderen niet graag naar school gaat. Je zou dus kunnen zeggen, naar aanleiding van de resultaten in mijn onderzoeksgroep, dat er een invloed is van het zelfbeeld op de zin om naar school te gaan.

De belangrijkste conclusie uit dit onderzoek is dat het heel belangrijk is om het zelfbeeld van een kind in de gaten te houden. Als een kind geen goed zelfbeeld heeft is het belangrijk om hier aan te werken. Ik ben van mening dat dit bereikt kan worden door gerichte lessen en spelletjes, waardoor je als leerkracht een kind zekerder kan laten voelen.

Het kind zal hierdoor zekerder worden in zijn of haar handelen en hierdoor ook gelukkiger worden. Daarbij is het belang van een goed en veilig pedagogisch klimaat erg belangrijk. Het is dus belangrijk dat je als leerkracht het zelfbeeld van de kinderen in de gaten houdt, niet alleen om goede leerprestaties te behouden, maar vooral om kinderen in de klas te hebben die zich veilig voelen, gelukkig zijn en goed in hun vel zitten, zodat zij kunnen genieten van het leven.

8. Discussie en aanbevelingen

Discussie

Hoe heeft het onderzoek mij verder gebracht?

Dit onderzoek heeft mij geleerd dat het zelfbeeld een enorm belangrijk component is in het leven en de ontwikkeling van een kind. Het was mij bekend dat een leerkracht invloed heeft op de basisbehoefte relatie. Maar door dit onderzoek heb ik geleerd dat een leerkracht een grote rol kan spelen in het contact van de kinderen onderling en de eigen relatie met een leerling. Daarmee kan een leerkracht de basisbehoefte relatie van een kind versterken.

Dit onderzoek heeft mij bewuster gemaakt van het belang van het zelfbeeld op het leven van een kind. Daarnaast heeft het mij laten zien dat er vele factoren zijn die van invloed zijn en dat het daarom belangrijk is als leerkracht dat je al deze terreinen goed in gaten houdt en waar mogelijk verandering toebrengt.

Het heeft mij ook verder gebracht in mijn eigen ontwikkeling naar het leren van onderzoek doen. Op het moment dat het steeds interessanter werd, raakte ik ook meer gemotiveerd om door te gaan.

Welke nieuwe inzichten heeft het opgeleverd?

Het praktijkonderzoek heeft mij laten zien dat er middelen zijn om een positief zelfbeeld te bewerkstelligen en dat er middelen zijn om de sfeer in een groep te verbeteren om zo een veilig pedagogisch klimaat te creëren. Het geeft mij handreikingen om in de toekomst te gaan gebruiken.

Dit onderzoek heeft mij laten zien dat het pedagogisch klimaat naar mijn mening op alles van invloed is. Daarom hecht ik ook zoveel belang aan het streven naar een goed en veilig pedagogisch klimaat. Ik vind dit zo belangrijk omdat het de basis is om les te kunnen geven, om kinderen te helpen een positief zelfbeeld te kunnen ontwikkelen en om goede leerresultaten te bereiken. Zonder die basis kun je als leerkracht niet goed les geven.

Welke vragen roept dit onderzoek bij mij op?

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er veel vragen bij mij boven komen drijven. Uit het onderzoek is gebleken dat we in ons leven door zoveel zaken beïnvloed worden, ook kinderen worden hierdoor beïnvloed. Te denken valt aan: het beeld dat er is in de maatschappij van een 'goed presterend kind', de mode invloeden en de social media. Dit roept bij mij de vraag op hoe autonoom wij eigenlijk zijn en in hoeverre een kind nee durft te zeggen tegen alle invloeden om hem heen om zijn eigen plan te trekken.

De lat ligt in het onderwijs op dit moment hoog en die komt naar mijn mening steeds hoger te liggen. Het is op dit moment te veel prestatiegericht. Ik vind dat er voor leerkrachten te weinig tijd overblijft om aan het pedagogisch klimaat te werken en de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind. Doordat de leerkracht zo bezig moet zijn met de prestaties vraag ik mij af wat voor voorbeeld de kinderen krijgen. Prestaties zijn belangrijk, maar daar draait het niet alleen om in het leven.

Aanbevelingen

Als het onderzoek nog eens uitgevoerd zou worden, zou ik het anders aanpakken dan ik nu gedaan heb. Als ik meer tijd had gehad voor het uitvoeren van dit onderzoek had ik het op de volgende manier aangepakt:

Ik zou de zelfbeeldtest 2 x hebben afgenomen. Eén keer aan het begin van het onderzoek en één keer een aantal maanden later. Daar zou ik dan de leerresultaten naast willen leggen van de periode rond de eerste zelfbeeldtest en de periode rond de tweede zelfbeeldtest. In de tijd tussen het afnemen van de testen zou ik dan met de kinderen met het negatieve zelfbeeld werken aan het verbeteren van zelfbeeld en het groeien in zelfvertrouwen.

Daarnaast denk ik dat het nodig is om met meerdere onderzoeksgroepen te werken, dit om een vollediger en betrouwbaarder eindresultaat te krijgen. Pas dan kun je denk ik beter antwoord geven op mijn onderzoeksvraag.

Als het gaat om het zelfbeeld van kinderen zijn er natuurlijk heel veel onderzoeken die er gedaan kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn:

- Hoe is het zelfbeeld van kinderen die zijn blijven zitten?
- Hoe is het zelfbeeld van kinderen met een leerprobleem?
- Hoe is het zelfbeeld van kinderen met een gedragsprobleem?
- Hoe groot is de invloed van medeleerlingen op het zelfbeeld?
- Op welke manier heeft de social media invloed op het zelfbeeld?

Het is een interessant onderwerp waar je heel veel kanten mee op kunt.

Literatuurlijst

Boeken

Alblas, G., Heinstra, R., Sande, H. van de. (2001) *Sociale psychologie van het onderwijs*. 3^e druk. Groningen: Wolters-Noordhoff

Alblas, G., Endeman, A., Heinstra, R. (2011) *Praktische psychologie voor leren en onderwijzen*. 2^e druk. Groningen/Houten: Noordhoff

Angenent, H. (2004). *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. 10^e druk. Baarn: Hbuitgevers.

Bakkum, M., Voorst, K. van (2003). *Kinderen en hun sociale talenten, bovenbouw*. 1^e druk. Hilversum: Kwintenssens uitgevers.

Bongaards, B., Sas, J. (2005). *Vakbekwaam onderwijzen*. 3^e druk. Groningen/ Houten: Wolters-Noordhoff.

Bruys, M. (2007). *Begeleidingssysteem KIEW (Kind In Evenwicht en Warmte)* 1^e druk. Baarn: Hbuitgevers.

Cuyvers, G. (2008). *Het zelfbeeld: de mens in dialoog met zichzelf en de wereld*. 1^e druk. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Delfos, M.F. (2011). *Ontwikkeling in vogelvlucht*. 5^e druk. Amsterdam: Pearson.

Dietvorst, C., Velthoven, R. van (red.) (1997). *Begeleiden van ontwikkeling in theorie en onderwijspraktijk*. 1^e druk. Alphen aan den Rijn: Samson H.D. Tjeenk Willink.

Dijk, W.F.C. van (1978). *Spiegels spreken. Het zelfbeeld in opvoeding en onderwijs*. 1^e druk. Nijmegen: Dekker en van de Vegt.

Dijkstra, R., Meer, N. van der. (2000). *Adaptief onderwijs in een lerende school*. Utrecht: APS.

Förrer, M., Kenter, B., Veenman, S. (2006) *Coöperatief leren in het basisonderwijs*. 5^e druk. Amersfoort: CPS

Hooijmaaijers, T., Stokhof, T., Verhulst, F. (2012) *Ontwikkelingspsychologie voor leerkrachten basisonderwijs*. 2^e druk. Assen: van Gorcum

Janssens, H., Woltjer, G. (2010). *Hoe ga je om met kinderen op school: Competenties in de praktijk*. 4^e druk. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie II. De schoolleeftijd*. 3^e druk. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum

Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie III. De adolescentie*. 2^e druk. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum

Looy, F, Houterman, K. (2004). *Gezond gedrag in de basisschool*. 4^e druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Oosterheert, I. (2007). *Leren over leren. Praktische leerpsychologie voor het basisonderwijs*. 1^e druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Westerveld, H.J. (2000) *Invloeden die de ontwikkeling van kinderen en adolescenten (ernstig) kunnen bedreigen*. 1^e druk. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.

Artikelen

Adamson, P. (2013) *Child well-being in rich countries, A comparative overview*. Florence: UNICEF office of Research.

Thijssen, E. (2008) *Onderzoek naar de relatie tussen competentiebeleving en spelling bij chronisch zieke leerlingen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Velthuisen, M. (2009) *Eindscriptie: Lekker in je vel?*

Website

Egberink, I.J.L. Kwaliteitsbepaling competentie belevingsschaal voor kinderen gebruikmakend van item respons theorie. *University of Twente* (augustus 2005). <http://essay.utwente.nl/58738/> (6 maart 2013)

SLO. Opbrengstgericht werken. *Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling*. Oktober 2010. <http://www.slo.nl/primair/themas/opbrengstgericht/> (11 mei 2013)

Sometics. *Maak een sociogram in een handomdraai!* 2013. <http://www.sometics.com/nl/sociogram.html> (20 april 2013)